Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit in de lidstaten van de Europese Unie

Deel II: de maatschappelijke situatie

Vertaling niet geverifieerd

DISCLAIMER: de gegevens en informatie in dit rapport werden verstrekt door COWI en het Danish Institute for Human Rights. De verantwoordelijkheid voor de besluiten en opinies ligt bij het FRA.

Disclaimer:
Indien u vragen heeft over deze vertaling raadpleeg dan de versie in het Engels, de originele en officiële versie van het document.

Vertaling niet geverifieerd

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet via de Europaserver (http://europa.eu).

FRA – Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wenen – Oostenrijk
tel. +43 158030-0 – fax +43 158030-699
info@fra.europa.eu – fra.europa.eu

TK-30-09-002-NL-N

© Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten, 2009

Reproductie is toegestaan, behalve voor commerciële doeleinden, mits de bron wordt vermeld.

Voorwoord

Op 18 december 2008 werd op initiatief van Frankrijk en Nederland een sterke verklaring afgelegd voor de Algemene Vergadering van de VN in naam van de Europese Unie. Deze verklaring werd gesteund door 66 landen uit alle regio's. De verklaring was een oproep om wereldwijd homoseksualiteit te decriminaliseren en veroordeelde schendingen van de mensenrechten op basis van seksuele geaardheid.

In de Europese Unie verbiedt artikel 13 van het EG-Verdrag eender welke discriminatie op grond van seksuele geaardheid en het Handvest van de grondrechten van de EU is het eerste internationale handvest voor mensenrechten dat expliciet de term 'seksuele geaardheid' vermeldt. Het juridische onderzoek dat we in juni 2008 hebben gepubliceerd, toont aan dat 18 EU-lidstaten reeds in een uitgebreide bescherming voorzien tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid, terwijl de Europese Commissie in juli 2008 voorstelde om in de hele EU een betere bescherming in te voeren tegen elke vorm van discriminatie.

De maatschappelijke situatie is echter onrustwekkend. De laatste jaren hebben enkele gebeurtenissen in Europese lidstaten, zoals het verbieden van Pride-optochten, haatdragende taal van politici en onverdraagzame uitlatingen door religieuze leiders, een alarmsignaal gegeven en een nieuw debat op gang gebracht over de omvang van homofobie en discriminatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen en transgenders in de Europese Unie. Naar aanleiding van dergelijke feiten heeft het Europees Parlement in 2005 een resolutie aangenomen die homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid veroordeelt.

Twee jaar later, in de zomer van 2007, vroeg het Europees Parlement aan het pas opgerichte Bureau voor de Grondrechten om een uitgebreid vergelijkend rapport op te stellen voor alle EU-lidstaten over de situatie betreffende homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid. Het Bureau voerde daarop een grootschalig juridisch en maatschappelijk onderzoeksproject uit in 2007 en 2008.

Dit uitgebreide rapport bestaat uit twee delen, een juridische en een maatschappelijke analyse, en wordt voorgesteld aan het Europees Parlement en de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken als bewijs om de nodige actie te ondernemen om de fundamentele rechten van lesbiennes, homo's, biseksuelen en transseksuelen (LHBT's) in de hele EU te beschermen en te bevorderen.

De maatschappelijke analyse in deze publicatie is gebaseerd op gegevens en contextuele informatie uit landenrapporten van alle EU-lidstaten. Er werd uniek

Vertaling niet geverifieerd

materiaal verzameld aan de hand van veldinterviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, met organen voor de bevordering van gelijke behandeling en met overheidsinstanties in alle lidstaten, alsook aan de hand van een enquête onder de betrokkenen. De nieuwe gegevens werden gecombineerd met een grondige analyse van bestaande academische studies en Eurobarometer-enquêtes om dit tweede deel van ons rapport samen te stellen, namelijk een uitgebreide maatschappelijke analyse als aanvulling op de juridische analyse van het FRA die in juni 2008 werd uitgegeven.

Het document toont aan dat de huidige mensenrechtensituatie voor lesbiennes, homo's, biseksuelen, transseksuelen en transgenders niet bevredigend is. Veel LHBT's worden geconfronteerd met discriminatie, pesterijen en intimidatie terwijl, en dat is nog meer verontrustend, er ook meldingen zijn van fysieke aanvallen. Er worden vernederende woorden gebruikt voor homo's en lesbiennes op school. Intimidatie kan een dagelijks verschijnsel zijn op de werkvloer. Partners van hetzelfde geslacht hebben vaak niet de mogelijkheid om elkaar te erkennen als volledig wettelijke partners. In bejaardentehuizen is men zich zelden bewust van de noden van LHBT's. Onder die omstandigheden wordt 'onzichtbaarheid' een overlevingsstrategie. In een Europese Unie die gebaseerd is op het beginsel van gelijke behandeling en non-discriminatiewetgeving, is dat onaanvaardbaar.

Wat moet er gebeuren?

Het bestrijden van schendingen van de grondrechten vereist in de eerste plaats een stevige politieke verbintenis om de beginselen van gelijke behandeling en non-discriminatie na te leven. De politieke leiders op Europees en nationaal niveau moeten een duidelijk standpunt innemen tegen homofobie en discriminatie van LHBT's en transgenders om op die manier bij te dragen tot een positieve wijziging in de houding en het gedrag van de bevolking.

Ten tweede is een grondige kennis van de situatie vereist op basis van onderbouwde gegevens om een beleid en acties te ontwikkelen gebaseerd op feitelijke gegevens. Dit onderzoek is een belangrijke positieve stap in die richting. De autoriteiten voor gelijke behandeling en andere gespecialiseerde instanties in tal van lidstaten moeten echter nog steeds een mechanisme ontwikkelen om gegevens te verzamelen, wetenschappelijk onderzoek stimuleren en LHBT's actief aanmoedigen om klacht neer te leggen als ze worden gediscrimineerd.

De standpunten in onderhavig rapport bieden de EU-instellingen en de lidstaten, zoals onze verordening het voorschrijft, de nodige bijstand en expertise om ze te ondersteunen bij het nemen van maatregelen of het ondernemen van actie in hun respectieve bevoegdheidsdomeinen om de grondrechten ten volle te respecteren.

Vertaling niet geverifieerd

Tot slot wens ik het personeel van het Bureau te bedanken, alsook Caroline Osander, projectmanager van het *Danish Institute for Human Rights*, en projectmanager Mikael Keller en adviseur Mads Ted Drud-Jensen van *COWI*.

Morten Kjaerum
Directeur, Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten

Vertaling niet geverifieerd

Inhoudsopgave

VOORWOORD 2

INHOUDSOPGAVE 6

SAMENVATTING 7

ADVIEZEN 18

INLEIDING 24

Verduidelijking van termen en begrippen 26

Methodologie 30

DEEL I: LESBIENNES, HOMOSEKSUELEN, BISEKSUELEN EN TRANSSEKSUELEN/TRANSGENDERS IN DE EU 32

Houding ten aanzien van LHBT's 32

Haatmisdrijven en haatdragende taal 43

Vrijheid van vergadering 61

De arbeidsmarkt 68

Onderwijs 82

Gezondheid 91

Religieuze instellingen 99

Sport 104

Media 108

Asiel 113

Meervoudige discriminatie 119

DEEL II: TRANSGENDERS: SPECIFIEKE KWESTIES 126

CONCLUSIES 146

Bijlage 1 Auteurs landenrapporten 149

Bijlage 2 Elektronische enquête onder betrokkenen 152

Vertaling niet geverifieerd

Samenvatting

Achtergrond

Het beginsel van gelijke behandeling is een fundamentele waarde van de Europese Unie. Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie is het eerste internationale instrument voor de mensenrechten dat in artikel 21, lid 1, expliciet discriminatie op grond van 'seksuele gerichtheid' verbiedt:

> "Iedere discriminatie, met name op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuiging, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid, is verboden."

Tot het Verdrag van Amsterdam lag de nadruk van de juridische activiteiten van de EU in deze kwestie vooral op het voorkomen van discriminatie op grond van nationaliteit en geslacht. Door artikel 13 van het Verdrag van Amsterdam kreeg de Gemeenschap nieuwe bevoegdheden om discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid te bestrijden. Als gevolg daarvan werden twee nieuwe EG-richtlijnen op het gebied van antidiscriminatie ingevoerd: de richtlijn voor gelijke behandeling ongeacht ras of etnische afstamming en de richtlijn voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. De bescherming tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid wordt echter enkel geregeld door de richtlijn voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

In juni 2007 vroeg het Europees Parlement aan het Bureau voor de Grondrechten een uitgebreid vergelijkend rapport op te stellen over de situatie betreffende homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de Europese lidstaten. Het rapport was bedoeld om de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken van het Europees Parlement te helpen in de discussie over de nood aan een richtlijn die alle vormen van discriminatie dekt die zijn opgesomd in artikel 13 van het EG-Verdrag voor alle sectoren waaraan wordt gerefereerd in Richtlijn 2000/43/EG inzake gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming. Het betreft de sectoren onderwijs, sociale zekerheid, gezondheidszorg en toegang tot goederen en diensten.

Als reactie heeft het Bureau in december 2007 een groot project voorbereid en gelanceerd dat, overeenkomstig de sociaal-juridische interdisciplinaire methodologie, uit twee delen bestond. Het eerste deel werd in juni 2008 gepubliceerd en bevat een uitgebreide, vergelijkende juridische analyse van de situatie in de Europese lidstaten. De vergelijkende juridische analyse gebeurde op basis van 27 nationale juridische studies van alle EU-lidstaten die werden

Vertaling niet geverifieerd

opgesteld op basis van gedetailleerde richtsnoeren van het FRA. Het tweede deel, de onderhavige publicatie, is een uitgebreide, vergelijkende maatschappelijke analyse op basis van beschikbare gegevens uit de Europese Unie en onderzoek op het terrein bestaande uit interviews en rondetafelgesprekken met relevante betrokken partijen, uitgevoerd door het Danish Institute for Human Rights (DIHR) en het internationale adviesbureau COWI.

Een strikt nauwkeurige lijst van de onderwerpen die in onderhavig rapport worden behandeld, zou zijn: 'homofobie, transfobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid, genderidentiteit en seksuele uitdrukkingswijze'. Definities van al deze begrippen zijn te vinden in het onderdeel 'Verduidelijking van termen en begrippen' van de inleiding. Wanneer dat gewenst is voor de nauwkeurigheid, worden al deze termen voluit gebruikt. Omwille van de stijl wordt echter in sommige delen van het rapport impliciet aangenomen dat al deze vormen vallen onder de noemer 'homofobie' en 'discriminatie op grond van seksuele geaardheid'. Ook de term 'homofobie en gerelateerde kwesties' wordt soms gebruikt om die andere domeinen te omvatten.

Vertaling niet geverifieerd

1. Belangrijkste bevindingen

De huidige sociale situatie voor lesbiennes, homoseksuele mannen, biseksuelen, transseksuelen en transgenders (LHBT's) stelt de Europese Unie voor een probleem. Lesbiennes, homoseksuele mannen, biseksuelen, transseksuelen en transgenders worden in heel de EU geconfronteerd met discriminatie, pesterijen en intimidatie. Dat neemt vaak de vorm aan van vernederende uitlatingen, scheldpartijen en beledigingen of het gebruik van grove taal en, meer onrustwekkend, verbale en fysieke aanvallen. Zoals is gebleken uit de resultaten van de Eurobarometer-enquête over discriminatie van juli 2008, is gemiddeld meer dan de helft van de Europese burgers van mening dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid een wijdverspreid fenomeen is in hun land.

Ons onderzoek toont ook aan dat LHBT's in hun dagelijkse leven te maken krijgen met *homofobie*, de irrationele angst voor en afkeer van homoseksualiteit en lesbiennes, homoseksuele mannen en biseksuelen, te wijten aan vooroordelen. Transgenders hebben op een soortgelijke manier te maken met *transfobie*.

Discriminatie, homofobie en transfobie beïnvloeden het leven en de keuzes van LHBT's op elk domein van het sociale leven. Vanaf hun jeugd leiden de vernederende woorden die voor homo's en lesbiennes op school worden gebruikt ertoe dat ze liever onzichtbaar blijven; ze krijgen vaak te maken met intimidatie en discriminatie op de werkvloer; in veel landen kunnen ze hun relatie niet bevestigen ten aanzien van elkaar als juridische partners; in de media worden LHBT's zelden positief afgebeeld; als ze behandeling zoeken voor zichzelf of hun partner, aarzelen ze om zich kenbaar te maken in omgevingen die uitgaan van heteroseksualiteit; in bejaardentehuizen is begrip en besef van hun noden zeldzaam. Als het om vluchtelingen gaat die asiel zoeken omdat ze in andere landen vervolgd worden wegens hun seksuele geaardheid of genderidentiteit, worden ze vaak niet geloofd of, erger nog, gewoon geweigerd, zelfs als homoseksualiteit een misdrijf is in het land waaruit ze zijn gevlucht.

De angst voor discriminatie, homofobie en transfobie draagt bij tot de 'onzichtbaarheid' van LHBT's in grote delen van Europa en in veel sociale omgevingen. LHBT's hanteren die 'onzichtbaarheid' vaak als een 'overlevingsstrategie' wegens het vermeende risico om blootgesteld te worden aan discriminatie. Dat leidt tot een relatief laag aantal discriminatieklachten op grond van seksuele geaardheid, genderidentiteit of seksuele uitdrukkingswijze in de EU in vergelijking met klachten over discriminatie op grond van andere zaken.

Verschillen tussen de lidstaten

Het grondrecht op vrijheid van vergadering werd in een aantal lidstaten gehinderd door publieke overheden of aanvallen van 'tegendemonstranten'. Dergelijke incidenten werden gemeld in vijf lidstaten (Bulgarije, Estland, Letland, Polen en Roemenië). Bovendien werden oproepen tot het verbeteren van de rechten van LHBT's in deze en nog zes andere lidstaten (Bulgarije, Cyprus, Hongarije, Italië, Malta en Tsjechië) steevast onthaald op negatieve reacties van sommige politici en vertegenwoordigers van verschillende religieuze instellingen of groeperingen.

In andere lidstaten vierden LHBT-organisaties echter Pride-evenementen, vaak met deelname van ministers, politieke partijen en in sommige gevallen van religieuze organisaties. In **Nederland** namen drie ministers, die de regering vertegenwoordigden, en de burgemeester van Amsterdam deel aan de 2008 Canal Pride in Amsterdam. In **Oostenrijk** waren er 120 000 deelnemers aan de Pride 2008, waaronder vertegenwoordigers van het orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling van de stad Wenen. In **Zweden** opende de minister van Europese Zaken de Stockholm EuroPride 2008 waaraan meer dan 80 000 mensen deelnamen, waaronder vertegenwoordigers van de Zweedse lutherse kerk. In **Spanje** nam de minister van Gelijke Kansen deel aan de Pride 2008 in Madrid, samen met honderdduizenden andere deelnemers uit heel Europa. In

Vertaling niet geverifieerd

Frankrijk namen meer dan een half miljoen mensen deel aan de Gay Pride in 2008 in Parijs, waaronder de burgemeester van de stad.

Een andere kwestie die ook al werd geanalyseerd in de juridische studie van het FRA gaat over de verschillen tussen de lidstaten wat betreft de rechten tussen partners. Veertien lidstaten (Bulgarije, Cyprus, Estland, Griekenland, Hongarije,[1] Ierland, Italië, Letland, Litouwen, Malta, Oostenrijk, Polen, Roemenië en Slowakije) kennen geen partnerrechten toe aan LHBT's, maar in drie lidstaten (België, Nederland en Spanje) hebben koppels van hetzelfde geslacht volledige huwelijksrechten. Het gebrek aan partnerrechten betekent dat koppels van hetzelfde geslacht geen toegang hebben tot een aantal rechten en voordelen die heterokoppels wel genieten.

Er bestaan ook grote verschillen tussen de EU-lidstaten wat betreft de publieke opinie over LHBT's en LHBT-kwesties. Zo heeft de Eurobarometer-enquête van 2006 over discriminatie aangetoond dat de meerderheid van de bevolking in Nederland (82%), Zweden (71%) en Denemarken (69%) voorstander was van huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht, maar slechts een kleine minderheid was die mening toegedaan in Roemenië (11%), Letland (12%) en Cyprus (14%). Ook bleek dat 91% van de bevolking in Nederland er geen probleem mee had om een homoseksueel als buur te hebben, terwijl dat in Roemenië maar 36% was. De Eurobarometer-enquête over discriminatie van 2008, die gebruikmaakte van een 10-puntenschaal, leidde tot soortgelijke resultaten: Zweedse (9,5), Nederlandse en Deense (9,3) respondenten waren het meest 'op hun gemak' bij het idee van een homoseksuele buurman, maar een veel lagere score werd opgetekend in Bulgarije (5,3), Letland (5,5) en Litouwen (6,1).

Verschillen binnen de lidstaten

Het is ook de moeite waard om de verschillen ***binnen*** de lidstaten te vermelden die werden opgetekend door de Eurobarometer-enquête. Het gaat dan om: (1) wie er negatief staat tegenover LHBT's (bijvoorbeeld oudere mensen meer dan jongere, mannen meer dan vrouwen, laaggeschoolden meer dan hooggeschoolden); (2) de situaties waarin LHBT's negatiever worden bekeken (bijvoorbeeld wanneer ze zorg dragen voor of onderwijs geven aan kinderen of als naaste familieleden zorgt het voor meer vijandige reacties dan als vrienden of dokter); en (3) wie er het meest te leiden heeft onder haatmisdrijven en pesterijen (bijvoorbeeld jonge mensen meer dan oudere mensen).

Houding ten aanzien van LHBT's

Volgens de Eurobarometer-enquête verschilt de houding ten aanzien van LHBT's aanzienlijk tussen de EU-lidstaten naargelang de context waarin

[1] Hongarije wou een wet invoeren die de registratie van koppels van hetzelfde geslacht mogelijk maakt, maar de wet werd in december 2008 tegengehouden door het Hongaarse Constitutionele Hof.

Vertaling niet geverifieerd

LHBT's worden geplaatst. De meest positieve resultaten zien we bij de vraag of iemand een homoseksueel als buurman zou willen. De meest negatieve resultaten zien we bij de vraag of het mogelijk moet zijn voor homoseksuelen om kinderen te adopteren.

In landen met een sterke wettelijke bescherming van de rechten van LHB's, inclusief het recht op een wettelijke partnerrelatie, is de houding ten aanzien van LHB's positiever.

De houding ten aanzien van transgenders is aanzienlijk negatiever in vergelijking met de houding ten aanzien van lesbiennes, homoseksuelen en biseksuelen.

Haatmisdrijven en haatdragende taal

LHBT's worden op verschillende manieren getroffen door homofobe haatmisdrijven. Verbale agressie is het meest voorkomende type van haatincidenten en gebeurt doorgaans op openbare plaatsen. Jonge mensen worden meer dan oudere leeftijdsgroepen geconfronteerd met aanvallen (inclusief pesterijen op school), terwijl lesbiennes en biseksuele vrouwen meer kans hebben dan homo’s of biseksuele mannen om geconfronteerd te worden met seksueel geweld of geweldplegingen in een private omgeving. De daders zijn doorgaans jonge mannen in groep. De voorbije jaren werden er verschillende dodelijke geweldplegingen op transgenders gemeld.

Onderrapportage is een belangrijk kenmerk van homofobe en transfobe misdrijven, net zoals bij andere vormen van haatmisdrijven. De meeste lidstaten beschikken niet over de nodige instrumenten om dergelijke incidenten te melden aan de politie, zoals formulieren voor zelfrapportage, rapportage via derden of rapportage met ondersteuning. In de meeste lidstaten is de politie onvoldoende opgeleid om haatmisdrijven te identificeren en ermee om te gaan. Onderrapportage wordt ook verklaard door de terughoudendheid van de meeste LHBT-slachtoffers om hun seksuele geaardheid te onthullen, vaak omdat de autoriteiten geen rekening houden met hun situatie of niet zijn opgeleid om met dergelijke incidenten om te gaan en het slachtoffer te ondersteunen. Onderrapportage is een ernstig probleem omdat het ervoor zorgt dat officiële cijfers geen waarheidsgetrouwe weergave zijn van de echte omvang van het probleem. Bovendien wordt in heel de EU weinig onderzoek verricht naar het aantal, de aard, de overtreders of de slachtoffers van homofobe of transfobe haatmisdrijven.

Aanvallen op LHBT-plaatsen vormen een probleem in sommige lidstaten. Op verschillende plaatsen werden de lokalen van niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s geplunderd en andere ontmoetingsplaatsen in brand gestoken of de bezoekers ervan ernstig lastiggevallen of aangevallen.

Vertaling niet geverifieerd

Haatdragende taal tegenover LHBT's vindt onder andere plaats in politieke debatten over de rechten van LHBT's of tijdens tegendemonstraties op openbare LHBT-evenementen zoals Pride. Homofobe verklaringen door politici en religieuze figuren verschijnen in de media. In dergelijke verklaringen worden LHBT's vaak afgeschilderd als onnatuurlijk, ziek, afwijkend, verbonden met misdrijven, immoreel of sociaal destabiliserend.

Vooral het internet is als platform voor het publiceren van haatdragende taal een reden tot ongerustheid. Tijdens het veldonderzoek benadrukten niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling dat, gezien de aard van het internet, overtreders niet eenvoudig kunnen worden gevonden of vervolgd.

Vrijheid van vergadering

LHBT's oefenen hun recht op vrijheid van vergadering uit in de strijd tegen homofobie en tijdens campagnes voor meer rechten voor LHBT's – vooral tijdens Pride Parades of soortgelijke bijeenkomsten en evenementen. De voorbije jaren hebben verbodsbepalingen of het opleggen van administratieve obstakels voor problemen gezorgd bij het organiseren van wettige, vreedzame LHBT-demonstraties in Estland, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië en Bulgarije, hoewel uitgezonderd in Litouwen de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's er vervolgens wel in slaagden om het evenement te laten plaatsvinden.

In sommige lidstaten waren de overheidsinstanties niet in staat, of niet bereid, om de deelnemers aan LHBT-demonstraties te beschermen tegen aanvallen van tegendemonstranten. De voorbije vijf jaar hebben dergelijke aanvallen zich voorgedaan in Zweden, Estland, Letland, Polen, Tsjechië, Hongarije, Italië, Roemenië en Bulgarije. Dergelijke incidenten gingen vaak gepaard met homofobe publieke verklaringen of haatdragende taal.

In sommige lidstaten ondervonden niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's ook moeilijkheden om lokalen te huren voor politieke of culturele activiteiten en werden organisatoren van openbare LHBT-debatten geconfronteerd met problemen om toegang te krijgen tot culturele en politieke locaties.

De arbeidsmarkt

De onzichtbaarheid van LHBT's en het relatief lage aantal geregistreerde klachten zorgen ervoor dat de echte omvang van homofobie, transfobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit moeilijk te meten is. Dat kan deels worden verklaard door het feit dat LHBT's onvoldoende op de hoogte zijn van hun rechten en terughoudend zijn om hun seksuele geaardheid, genderidentiteit of seksuele uitdrukkingswijze te bevestigen in een openbaar proces. Onderzoek en ngo-rapporten wijzen echter

Vertaling niet geverifieerd

uit dat LHBT's vaak te maken krijgen met homofobie en discriminatie op het werk in een aantal vormen: directe discriminatie, intimidatie, pesterijen, belachelijk gemaakt worden en sociaal uitgesloten worden.

Veel werkplekken worden als 'onveilig' beschouwd voor LHBT-personeel. Hoewel de gegevens variëren naargelang de nationale situatie, tonen studies en veldinterviews aan dat de meerderheid van de LHBT's doorgaans terughoudend is om zijn seksuele geaardheid openbaar te maken op het werk.

Vroegere negatieve ervaringen, angst voor discriminatie, het risico op ontslag en de kwaliteit van de werkomgeving spelen een rol bij de beslissing van een LHBT om al dan niet open kaart te spelen. Er zijn ook bewijzen dat een verborgen seksuele geaardheid een negatieve invloed kan hebben op de gezondheid en het welzijn van LHBT-personeel.

Het bestaan van een beleid voor gelijke behandeling en diversiteit op de werkvloer en de beslissende rol van het management bij de uitvoering van dat beleid, zijn bepalend voor de vraag of LHBT's een veilige en inclusieve indruk hebben van hun werkplek. Onderzoek toont aan dat LHBT's mondiger worden om formeel een klacht neer te leggen in geval van discriminatie als er een doeltreffende arbeidswetgeving bestaat op het gebied van gelijkheid.

Onderwijs

Er zijn meldingen van incidenten met pesterijen en intimidatie van LHBT's in onderwijsinstellingen in de hele EU. Verbale homofobie en transfobie zijn gemeengoed en het woord 'homo' wordt vaak gebruikt op een geringschattende manier.

Pesterijen en intimidatie hebben belangrijke gevolgen voor jonge LHBT's omdat het de schoolprestaties en het welzijn aantast. Dergelijke ervaringen kunnen leiden tot sociale marginalisering, gezondheidsproblemen of het stoppen met school. Bestaand onderzoek en interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s tonen aan dat schooldirecties in de hele EU weinig aandacht besteden aan homofobie en het pesten van LHBT's. Onderzoek toont ook aan dat leerkrachten zich niet bewust zijn van dergelijke problemen en niet beschikken over de nodige stimulans, vaardigheden en instrumenten om die problemen te herkennen en aan te pakken.

Nog een bezorgdheid die wordt geuit door ngo’s is het gebrek aan herkenning, vertegenwoordiging en positieve LHBT-beelden in het onderwijs van de meerderheid van de EU-lidstaten. Dat leidt namelijk tot een gebrek aan bewustzijn, gevoeligheid en begrip, wat de sociale isolatie van LHBT-leerlingen in de hand werkt. Leerkrachten worden zelden opgeleid, voorbereid of gestimuleerd om het onderwerp seksuele identiteit en geaardheid te bespreken.

Vertaling niet geverifieerd

Gezondheidszorg

Sommige onderzoeksresultaten geven aan dat LHBT's te maken krijgen met discriminatie in de gezondheidszorg. De negatieve ervaringen gaan onder meer over het bestempelen van hun seksuele geaardheid als een stoornis of ziekte. Het is echter moeilijk om de echte omvang te bepalen van discriminatie van LHBT's in de gezondheidszorg aangezien ze meestal hun seksuele geaardheid verbergen.

Studies en veldinterviews wijzen op zowel positieve als negatieve reacties van personeel in de gezondheidszorg als een LHBT zijn/haar seksuele geaardheid of genderidentiteit bekendmaakt. Negatieve houdingen ten aanzien van LHBT's of het veronderstelde risico op dergelijke houdingen kunnen ertoe leiden dat sommige LHBT's liever geen gezondheidszorg opzoeken.

Bovendien is de algemene gezondheidstoestand van LHBT's zorgwekkend. Bestaand onderzoek correleert homofobie, transfobie, intimidatie of marginalisering met een algemeen slechtere mentale en fysieke gezondheid van LHBT's. De niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en de overheidsinstanties die werden geïnterviewd, wezen erop dat een slechte mentale toestand, zelfmoord en druggebruik vaker voorkomen bij LHBT's.

Tot slot zorgt het gebrek aan erkenning van partners van hetzelfde geslacht als '*naaste familie*' voor moeilijkheden wat betreft de toegang tot informatie en beslissingsrecht over de gezondheid en behandeling van een partner en voor problemen met bezoekrecht in het ziekenhuis.

Religieuze instellingen

De reacties van religieuze instellingen op LHBT's en hun rechten verschillen zeer sterk. In verschillende lidstaten nemen vertegenwoordigers van de kerk actief deel aan politieke debatten over LHBT-rechten, waarbij ze vaak tegen het goedkeuren van dergelijke rechten oproepen en lobbyen. In sommige gevallen voerden religieuze groepen campagne tegen LHBT-evenementen. In sommige gevallen hebben religieuze instellingen in hun hoedanigheid van werkgever uitzonderingen in de antidiscriminatiewetgeving gebruikt tegen LHBT-werknemers.

Aan de andere kant zijn er ook voorbeelden van religieuze instellingen en organisaties die de hand hebben uitgestoken naar LHBT's.

Sport

Er wordt homofobie vastgesteld in sportomgevingen, en LHBT's die openlijk voor hun situatie uitkomen, blijken geconfronteerd te worden met grote uitdagingen. Homofobie komt op verschillende manieren tot uitdrukking, zowel

Vertaling niet geverifiëerd

in de fancultuur als onder atleten, en homofobe taal wordt gebruikt om tegenstanders of scheidsrechters belachelijk te maken.

Een belangrijke bevinding in de sport is het grote gebrek aan zichtbaarheid van LHBT's. LHBT's worden waargenomen als mensen die minder mogelijkheden hebben om zich te 'outen' in een sport door het risico op intimidatie, homofobie of afwijzing door clubgenoten.

Niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s in Spanje en het Verenigd Koninkrijk merken op dat sportverenigingen slechts in beperkte mate aandacht hebben voor homofobie als ze het hebben over antidiscriminatie, vooral in vergelijking met de inspanningen om racisme in de sport tegen te gaan.

Media

Homofobe uitlatingen zijn nog steeds terug te vinden in de media van sommige lidstaten, terwijl homoseksualiteit nog steeds in meer of mindere mate een taboe is. In de hele EU is er een gebrek aan zichtbaarheid van LHBT's in de media, hoewel homoseksuele mannen meer zichtbaarheid hebben dan lesbiennes of transgenders.

LHBT's worden in de media vaak op verschillende manieren gestereotypeerd. Het gebruik van semi-erotische illustraties voor artikels over onderwerpen die van groot belang zijn voor LHBT's, draagt bij tot vooroordelen en versterkt de gedachte dat seksuele geaardheid enkel gaat over seksuele activiteiten en voorkeuren. Journalisten in de hele EU zouden baat hebben bij een beter begrip van LHBT-problemen om op een representatieve en evenwichtige manier verslag uit te brengen.

Er zijn echter ook bewijzen dat er langzaam verandering in komt en er zijn al studies die een toename optekenen in de hele EU van een meer genuanceerd en geïnformeerd perspectief over LHBT's en LHBT-kwesties in de media.

Asiel

Hoewel vervolging op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit door alle lidstaten wordt erkend als een geldige reden voor asiel, is in veel lidstaten de procedure om asiel aan te vragen nog steeds onduidelijk.

LHBT's ondervinden specifieke moeilijkheden tijdens de asielprocedure aangezien intieme, seksuele of tot een taboe behorende informatie slechts moeilijk openlijk wordt meegedeeld aan overheidsinstanties. Bovendien wordt deze moeilijkheid vaak niet herkend door het personeel of de interviewtechnieken. De kennis over de situatie van LHBT's in de landen van herkomst, waarop de bevoegde instanties zich baseren om de status van een vluchteling te bepalen, is vaak beperkt.

Vertaling niet geverifieerd

Verschillende LHBT-asielzoekers werden al geweigerd omdat hun claim op een homoseksuele geaardheid als onbetrouwbaar werd beschouwd of omdat er werd geoordeeld dat ze in hun land van herkomst 'in privékring' als homoseksuelen konden leven (m.a.w. zonder zich te outen).

LHBT-asielzoekers in detentiecentra beschikken niet over de nodige informatie en kunnen te maken krijgen met sociale isolatie en misbruik wegens hun seksuele geaardheid of genderidentiteit.

Meervoudige discriminatie

LHBT's vormen een gevarieerde groep en velen riskeren discriminatie op grond van twee of meer redenen. Discriminatie en uitsluiting kunnen worden 'opgestapeld' wanneer het gaat om een persoon met een handicap of uit een etnische/religieuze minderheid die ook nog eens LHBT is.

Etnische minderheden lopen risico op discriminatie op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit binnen hun etnische minderheidsgemeenschap en discriminatie op grond van ras of etnische achtergrond in de LHBT-gemeenschap.

LHBT's met een handicap kunnen worden geconfronteerd met '*aseksualisering*' door onder meer zorgdragers en leden van de LHBT-gemeenschap zelf. Bovendien vormen ontoegankelijke LHBT-plaatsen, bars en ontmoetingsplaatsen fysieke obstakels voor LHBT's met een handicap die proberen deel te nemen aan de LHBT-gemeenschap.

Sommige LHBT's in zorgopvang en verzorgingstehuizen voor bejaarden hebben te kampen met sociale isolatie en stereotypering door personeel en andere bewoners.

Transgenders

Transgenders zijn personen met een genderidentiteit die verschilt van het geslacht dat bij de geboorte werd toegewezen en personen die hun genderidentiteit tot uiting willen brengen op een andere manier dan het geslacht dat bij de geboorte werd toegewezen. Het gaat ook om personen die zichzelf voorstellen op een manier die ingaat tegen de verwachtingen van het seksegebonden rollenpatroon dat bij de geboorte werd toegewezen, of het nu gaat om kledij, accessoires, cosmetica of lichamelijke wijzigingen. Die groep omvat onder meer transgenders tussen man en vrouw, transseksuelen en travestieten.

Transgenders worden geconfronteerd met transfobie en discriminatie op grond van hun genderidentiteit en seksuele uitdrukkingswijze en niet noodzakelijk op grond van hun seksuele geaardheid. Transgenders kunnen hetero-, homo- of biseksueel zijn.

Vertaling niet geverifieerd

Discriminatie van transgenders komt voor in alle onderzochte domeinen van dit rapport en heeft vooral te maken met haatmisdrijven en haatdragende taal. Discriminatie op het gebied van gezondheid en tewerkstelling is meer uitgesproken. Enquêtes tonen aan dat transgenders vaker met negatieve houdingen worden geconfronteerd dan LHB's.

Vertaling niet geverifieerd

Adviezen

Overeenkomstig artikel 4, lid 1, onder d), van verordening 168/2007 van de Raad is het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten belast met het opstellen van adviezen ten behoeve van de instellingen van de Unie en de lidstaten. In het kader van de bevindingen van deze maatschappelijke analyse brengt het Bureau de volgende adviezen uit, naast de adviezen uit de juridische analyse.

1. Het FRA verwelkomt het voorstel van de Europese Commissie van 2 juli 2008 voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen, ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid.[2] Deze nieuwe richtlijn zou het toepassingsgebied uitbreiden van de huidige EU-wetgeving die discriminatie op grond van het voornoemde verbiedt, maar enkel op het gebied van arbeid, beroep en beroepsopleiding. Het Bureau meent dat de wijzigingen die werden voorgesteld in het ontwerpverslag van het Europees Parlement van 14 januari 2009 het voorstel van de Commissie verbeteren.[3]

De toepassing van antidiscriminatiewetgeving versterken

2. De bewustmakingscampagne van de Europese Commissie '*Voor diversiteit. Tegen discriminatie*' die in 2003 werd gelanceerd, zou verder moeten worden versterkt en gekoppeld aan relevante activiteiten van de overheden en het maatschappelijke middenveld in de lidstaten.

3. De Europese Commissie moet overwegen om haar inspanningen op te voeren om op een doeltreffende manier modellen van goede praktijken te delen met lidstaten bij de toepassing van de antidiscriminatiewetgeving van de EU, in het bijzonder via Equinet, het Europese netwerk van nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling.

4. Voor zover ze dat nog niet hebben gedaan, worden lidstaten aangemoedigd om discriminatie op grond van seksuele geaardheid op te nemen in de bevoegdheid van bestaande organen voor de bevordering van gelijke

Vertaling niet geverifieerd

---

[2] Voorstel voor een Richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181} /* COM/2008/0426 definitief - CNS 2008/0140 */beschikbaar op http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0426:NL:HTML (20.01.2009)

[3] Europees Parlement, Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken, 2008/0140(CNS)
14.1.2009, ontwerpverslag over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid, beschikbaar op http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&mode=XML&language=NL&reference=PE418.014 (20.01.2009)

behandeling en voldoende hulpmiddelen toe te kennen om te voorzien in zowel juridische als psychosociale ondersteuning van discriminatieslachtoffers.

5. De lidstaten worden aangemoedigd om bewustmakingscampagnes over LHBT-kwesties te ontwikkelen of de bestaande te versterken. LHBT-organisaties moeten worden betrokken in de planning en tenuitvoerlegging van dergelijke projecten om een sterke samenwerking tussen de verschillende instanties tot stand te brengen.

6. De lidstaten worden aangemoedigd om bewustmakings- en opleidingsinitiatieven te ontwikkelen of de bestaande te versterken, met name gericht op overheidsfunctionarissen van alle overheidsniveaus. Het gaat dan om initiatieven over LHBT-onderwerpen en de principes en verplichtingen inzake gelijke behandeling en non-discriminatie in de nationale wetgeving, EU-wetgeving en internationale mensenrechteninstrumenten (inclusief jurisprudentie van het Europees Hof van Justitie en het Europees Hof voor de rechten van de mens) met betrekking tot LHBT-organisaties bij het plannen en ten uitvoer leggen van dergelijke acties.

7. De lidstaten worden aangemoedigd om '*diversiteitsaudits*' uit te voeren en een beleid te ontwikkelen voor gelijke behandeling en diversiteit voor alle vormen van discriminatie in hun openbare administratie op alle niveaus waarbij een voorbeeld van 'beste praktijk' wordt voorzien voor andere werkgevers.

Haatmisdrijven bestrijden

8. De lidstaten moeten overwegen om eenvoudige en inclusieve werkdefinities op te stellen van haatmisdrijven voor gebruik door de bevolking bij het melden van dergelijke misdrijven en door de politie bij het registreren ervan, maar ook moeten doeltreffende instrumenten worden ontwikkeld om de melding te vergemakkelijken, zoals formulieren voor zelfrapportage en faciliteiten voor rapportage door derden waarbij het publiek de mogelijkheid heeft om haatmisdrijven te melden op andere plaatsen dan het politiekantoor.

9. De lidstaten moeten praktische maatregelen nemen om de ordediensten beter bewust te maken van LHBT-kwesties en zorgen voor een adequate opleiding van de politie voor een doeltreffende aanpak van haatmisdrijven, vooral wat betreft slachtofferondersteuning en het systematisch optekenen van incidenten. Wat dat betreft, kan worden gesteund op het uitgebreide werk van de OVSE over haatmisdrijven en het handboek van ILGA-Europe: 'Handbook on monitoring and reporting homophobic and transphobic incidents'.

10. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat politieofficieren homofobe misdrijven onderzoeken aan de hand van dezelfde strenge maatstaven als andere vormen van criminaliteit. Een nauwere samenwerking kan de politietaken vergemakkelijken door het nodige vertrouwen op te bouwen om homofobe misdrijven te melden. Die samenwerking kan bijvoorbeeld tot stand

Vertaling niet geverifieerd

komen via samenwerkingsverbanden tussen verschillende agentschappen waaraan LHBT-organisaties actief deelnemen, vooral voor slachtofferhulp.

Het recht op vrijheid van vergadering beschermen

11. De lidstaten, in het bijzonder de lokale en regionale overheden, moeten het eenvoudiger maken voor LHBT-organisaties om belangrijke evenementen te organiseren, zoals Pride-optochten, die het publiek beter bewust maken van LHBT-kwesties en LHBT's mondiger maken. Dat kan door middelen te leveren en voor bescherming te zorgen tegen homofobe tegendemonstraties, vooral wanneer dergelijke LHBT-organisaties geen financiële of andere ondersteuning krijgen van de staat.

12. De lidstaten, in het bijzonder de lokale en regionale overheden, moeten in deze context rekening houden met Aanbeveling 211 (2007) van het Congres van lokale en regionale overheden van de Raad van Europa[4] inzake het recht op vrijheid van vergadering en meningsuiting voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen. Die aanbeveling roept onder andere op tot: de toepassing van de (toekomstige) richtlijnen inzake vrijheid van vreedzame vergadering, opgesteld door het OVSE/ODIHR-panel van experts inzake vrijheid van vergadering; een doorgedreven onderzoek van alle gevallen van geweld of haatdragende taal tijdens LHBT- of LHBT-gerelateerde evenementen; positieve maatregelen zoals bepaald door het Europees Hof voor de rechten van de mens om op lokaal en regionaal niveau een echte vrijheid van vergadering en meningsuiting te garanderen; overleg met LHBT-groepen bij het hervormen van juridische maatregelen die de vrijheid van meningsuiting of vergadering in de weg staan.

Asielprocedures en -voorwaarden verbeteren

13. De lidstaten moeten concrete criteria en richtsnoeren ontwikkelen voor de behandeling van LHBT-asielzoekers en het opnemen van seksuele geaardheid en genderidentiteit in de aanvraagprocedures. Wat dat betreft, kunnen de overheden zich richten naar de handige richtsnoernota 'Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity' van de UNHCR[5], die werd gepubliceerd op 21 november 2008.

14. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat ambtenaren die te maken krijgen met LHBT-immigranten en -asielzoekers zich bewust zijn van de kwestie van seksuele geaardheid en genderidentiteit en een geschikte opleiding hebben gekregen om met deze personen om te gaan.

---

[4] Beschikbaar op https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1099699&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864 (05.02.2009)

[5] Hoge Commissaris van de VN voor vluchtelingen, *UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity*, 21 november 2008, beschikbaar op: http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5660.html (05.02.2009)

Vertaling niet geverifieerd

15. De lidstaten moeten bijzondere aandacht besteden aan de speciale noden en problemen van LHBT's in opvangcentra.

Een gelijke behandeling op de arbeidsmarkt garanderen

16. De sociale partners moeten het makkelijker maken voor LHBT's om actief deel te nemen aan hun organisaties en ze moeten werkgevers uit de openbare sector en de privésector aanmoedigen om diversiteit en gelijke behandeling op de werkvloer op te nemen in hun beleid.

Een gelijke behandeling in de gezondheidszorg garanderen

17. De lidstaten moeten de bevoegde organisaties en instellingen aanmoedigen om in nationale gezondheidsonderzoeken rekening te houden met het LHBT-perspectief.

18. De lidstaten moeten samen met vertegenwoordigers van gezondheidswerkers en LHBT-organisaties onderzoek verrichten naar de situatie inzake toegang tot gezondheidszorg en de specifieke problemen waarmee LHBT’s worden geconfronteerd, vooral wat betreft de mogelijkheid om erkend te worden als 'naaste familie'. Dergelijke samenwerkingsverbanden tussen meerdere agentschappen kunnen de ontwikkeling van doelgerichte beleidslijnen vereenvoudigen zodat een gezondheidszorg kan worden geleverd die is afgestemd op de specifieke noden van LHBT's.

19. De lidstaten moeten er ook voor zorgen dat zorgverleners hun medisch en niet-medisch personeel inlichten en opleiden over kwesties in verband met ethiek en diversiteit om ze beter bewust te maken van LHBT-problemen en de dienstverlening aan LHBT's te verbeteren.

20. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat alle rechten met betrekking tot geïnformeerde toestemming worden gerespecteerd wat betreft procedures voor interseksuele kinderen. Medische verenigingen moeten ervoor zorgen dat hun leden grondig geïnformeerd zijn over de huidige trends op het vlak van ethiek, behandeling en zorg voor interseksuele personen.

21. De lidstaten worden aangemoedigd om rekening te houden met de situatie en specifieke problemen van oudere LHBT's in het kader van de activiteiten en beleidslijnen om het leven van senioren te verbeteren.

Een gelijke behandeling in en deelname aan sportactiviteiten garanderen

22. De lidstaten worden aangemoedigd om samen te werken met sportorganisaties en fanclubs in de strijd tegen homofobe incidenten en haatdragende taal tijdens sportevenementen, hen te ondersteunen bij het opzetten van bewustmakingscampagnes en het toepassen van een 'nultolerantie voor haatincidenten'.

Vertaling niet geverifieerd

23. Sportorganisaties en -instellingen moeten de ontwikkeling van bewustmakingsprogramma's over LHBT-problemen overwegen voor hun personeel, coaches en atleten, evenals een diversiteitsbeleid en, in het bijzonder, een beleid inzake seksuele intimidatie met betrekking tot seksuele geaardheid en genderidentiteit.

24. Sportorganisaties of -instellingen moeten de nodige maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat LHBT-atleten en -coaches zich veilig voelen om open kaart te spelen over hun seksuele geaardheid indien ze dat willen, zonder angst voor negatieve gevolgen.

25. Sportorganisaties en -instellingen moeten ervoor zorgen dat de seksuele geaardheid of genderidentiteit van coaches of atleten geen rol speelt bij het bepalen van hun geschiktheid voor een team, coachpositie of atletiekprijs.

De verslaggeving in de media verbeteren

26. De media worden aangemoedigd om LHBT's en hun problemen op te nemen in de gedragscodes en formele en informele diversiteitstraining te geven aan journalisten om hen beter bewust te maken van LHBT-problemen en haatdragende taal te vermijden. Wat dat betreft, biedt de recent uitgegeven handleiding over haatdragende taal[6] van de Raad van Europa een handige leidraad.

Een gelijke behandeling in en deelname aan het onderwijs garanderen

27. De Europese Commissie moet de open coördinatiemethode overwegen om de uitwisseling te vergemakkelijken van goede praktijken inzake strategie en beleid om het aantal schoolverlaters te doen dalen en de sociale marginalisering van LHBT-jongeren aan te pakken als het aankomt op pesterijen, discriminatie en uitsluiting.

28. De Europese Commissie moet ook de open coördinatiemethode overwegen om de uitwisseling te vergemakkelijken van praktijken en beleidsvormen die werden ontwikkeld door de lidstaten die een LHBT-specifiek beleid voeren op het gebied van onderwijs, zoals Ierland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk.

29. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat scholen een veilig, ondersteunend en bevestigend klimaat creëren voor LHBT-jongeren die te kampen hebben met stigmatisatie en marginalisering van homoseksualiteit en verschillende genderidentiteiten. Wat dat betreft, moeten schooldirecties een concreet beleid tegen pesterijen invoeren waarin duidelijk wordt vermeld dat homofobe scheldpartijen, pesterijen en intimidatie niet worden getolereerd. Schooldirecties moeten ook toegang verlenen tot ondersteuningsmechanismen en informatie voor jonge mensen die zich identificeren als LHB.

[6] Anne Weber (2009), Manuel sur le discourse de haine, Raad van Europa

Vertaling niet geverifieerd

30. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat het thema seksuele geaardheid wordt opgenomen in de schoolcurricula en dat LHBT's worden voorgesteld met respect en waardigheid in overeenstemming met de fundamentele waarden van de Europese Unie inzake gelijke behandeling, non-discriminatie en respect voor diversiteit. In dat opzicht moeten schooldirecties hun formele en informele onderwijscomponent over mensenrechten verder ontwikkelen met 'COMPASS', de onderwijshandleiding inzake mensenrechten van de Raad van Europa, als richtsnoer.

Kennis vergroten via onderzoek en gegevensvergaring

31. De Europese Commissie wordt aangemoedigd om meer onderzoek naar LHBT-kwesties te stimuleren in het kader van het zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling (2007-2013) via het programma voor socio-economische wetenschap en menswetenschappen (Socio-economic Sciences and Humanities programme – SSH), en om de ontwikkeling te overwegen van een specifiek domein voor onderzoek naar LHBT's en transgenders in het achtste kaderprogramma (2014-2020) via het programma voor socio-economische wetenschap en menswetenschappen. Aangezien LHBT-onderzoek 'blind' kan zijn voor de problemen van transgenders, moet worden opgemerkt dat die specifieke problemen voor transgenders (zoals geslachtserkenning) niet mogen worden genegeerd.

32. Kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar discriminatie op grond van seksuele geaardheid, genderidentiteit en seksuele uitdrukkingswijze in alle levenssferen en naar de omvang, aard, oorzaken en gevolgen van homofobie en transfobie moet door de lidstaten worden aangemoedigd en van voldoende middelen worden voorzien.

Vertaling niet geverifieerd

Inleiding

> *"Respect voor de rechten van personen, ongeacht hun seksuele geaardheid, is een van de hoofdcriteria voor respect voor de mensenrechten in het algemeen (...) bovenal is het nodig om te blijven strijden tegen stereotypes en vooroordelen op alle mogelijke manieren. Homofobie is een vooroordeel dat ik bijzonder afstotelijk en ongerechtvaardigd vind."*

Vladimír Špidla, Europees commissaris voor Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Gelijke Kansen[7]

> *"Soms wordt gezegd dat de bescherming van de mensenrechten van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen (LHBT) neerkomt op het bepalen van nieuwe rechten. Dat is een misverstand. De Universele Verklaring van de rechten van de mens en de overeengekomen verdragen bepalen dat de mensenrechten van toepassing zijn op iedereen en dat niemand mag worden uitgesloten."*

Thomas Hammarberg, mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa[8]

De vergaring van objectieve en betrouwbare gegevens over homofobie, transfobie en discriminatie is van cruciaal belang voor het begrip en de bescherming van de rechten van LHBT's. Voor de eerste keer werden in de Europese Unie gegevens en informatie verzameld en geanalyseerd uit verscheidene onderzoeksresultaten over LHBT-kwesties op basis van een literatuuronderzoek, vragenlijsten, landenrapporten[9] uitgevoerd door nationale

Vertaling niet geverifieerd

---

[7] Toespraak van Europees commissaris Vladimír Špidla op de internationale conferentie voor de rechten van LHBT's in Montreal, beschikbaar op http://www.ilga-europe.org/Europe/News/International-Conference-on-LGBT-Rights-Montreal/Speech-by-Commissioner-Vladimir-Spidla-at-the-international-conference-on-LGBT-rights-in-Montreal (04.01.2009)

[8] Viewpoint 2008, beschikbaar op http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/080514_en.asp (14.08.2008)

[9] De landenrapporten waartoe het DIHR en COWI opdracht hebben gegeven, worden vrijgegeven door het FRA omwille van de transparantie. De interpretaties en standpunten zijn

onderzoekers, interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, ngo's en overheidsinstanties in alle 27 lidstaten en resultaten uit twee rondetafelgesprekken met experts uit het maatschappelijke LHBT-middenveld.

Het hoofdcorpus van dit rapport is thematisch gestructureerd en snijdt de volgende specifieke en overkoepelende thema's aan:

- Houding ten aanzien van LHBT's
- Haatmisdrijven en haatdragende taal
- Vrijheid van vergadering
- Arbeidsmarkt
- Onderwijs
- Gezondheid
- Religieuze instellingen
- Sport
- Media
- Asiel
- Meervoudige discriminatie

Transfobie en discriminatie op grond van genderidentiteit en seksuele uitdrukkingswijze vormen een vast thema in het hele rapport en specifieke kwesties worden besproken in een afzonderlijk gedeelte.

Elk gedeelte bestaat uit gegevens en informatie uit interviews met betrokkenen (niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, overheidsinstanties en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling), vragenlijsten en landenrapporten die werden opgesteld door nationale onderzoekers, evenals ander bestaand onderzoek en bestaande gegevens. Zie bijlage 1 voor een lijst van de nationale onderzoekers.

Elk gedeelte beschrijft de belangrijke kwesties met voorbeelden uit studies, enquêtes, officiële cijfers of afzonderlijke gevallen uit verscheidende lidstaten

---

die van de auteurs en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de positie of het standpunt van het FRA.

Vertaling niet geverifieerd

die moeten worden beschouwd als illustraties van algemene trends en omstandigheden voor LHBT's in afzonderlijke lidstaten en in de hele Europese Unie.

Het rapport beschrijft de centrale sociale aspecten van de situatie met betrekking tot rechten en bescherming tegen discriminatie en of en op welke manier LHBT's worden geconfronteerd met homofobie, transfobie en discriminatie en welke invloed dat heeft op hun leven. Op die manier bouwt het rapport verder op en is het complementair aan de uitgebreide juridische analyse die eerder werd gepubliceerd.[10] Samen leveren ze het FRA de nodige onderbouwing om adviezen te ontwikkelen over de aanpak van de vastgestelde problemen.

Verduidelijking van termen en begrippen

Het FRA voert zijn activiteiten inzake discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische origine, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid en discriminatie van personen die tot een minderheid behoren en eender welke combinatie van deze redenen (meervoudige discriminatie) uit op basis van de Europese en internationale normen om discriminatie te bestrijden, gelijke behandeling te stimuleren en de grondrechten te waarborgen. Die normen omvatten definities, termen en begrippen die een kader vormen waarin de methode voor gegevensvergaring en gegevensanalyse van het FRA past.

Discriminatie[11] is de ongunstigere behandeling van een persoon of groep ten aanzien van een andere op basis van uiteenlopende gronden, inclusief seksuele geaardheid (**directe discriminatie**), of in gevallen waarbij een ogenschijnlijk neutrale bepaling leidt tot het benadelen van een groep personen op dezelfde grond van discriminatie, tenzij objectief gerechtvaardigd **(indirecte discriminatie)**.[12] **Intimidatie** wordt als een vorm van discriminatie beschouwd als er sprake is van ongewenst gedrag dat met een van de gronden verband houdt en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd. Intimidatie kan bestaan uit een enkel incident of verscheidene incidenten in een bepaalde tijdspanne. Het kan verschillende vormen aannemen zoals bedreigingen, pesterijen of verbaal

Vertaling niet geverifieerd

[10] Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (2008), Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel 1 – Juridische analyse, FRA 2008

[11] Definitie van discriminatie - directe en indirecte - toegepast in overeenstemming met de kaderrichtlijn inzake discriminatie, Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

[12] Zie http://ecg.europa.eu/emplooien_sociaal/Fundamentals_rights/faq/faq1_en.htm (12.08.2008)

misbruik, ongewenste opmerkingen of grappen over seksuele geaardheid, genderidentiteit of seksuele uitdrukkingswijze.[13]

Haatmisdrijven ten aanzien van LHBT's worden omschreven als eender welk strafbaar feit, inclusief overtredingen tegen personen of eigendom, waarbij het slachtoffer, de eigendom of het doel van de overtreding werden gekozen op basis van een echte of veronderstelde relatie, band, connectie, steun of lidmaatschap van een LHBT-groepering.[14]

Haatincidenten zijn incidenten, aanvallen of daden – al dan niet gedefinieerd door de nationale wetgeving als een misdrijf – tegen mensen of eigendom waarbij het slachtoffer, de eigendom of het doel van de overtreding werden gekozen op basis van een echte of veronderstelde relatie, band, connectie, steun of lidmaatschap van een LHBT-groepering. De term dekt een waaier aan uitingen van onverdraagzaamheid, van incidenten met een laag profiel die zijn gemotiveerd door vooroordelen tot criminele feiten.[15]

Haatdragende taal refereert aan publieke uitlatingen die haat, discriminatie of vijandigheid ten aanzien van minderheden verspreiden, aanwakkeren of stimuleren – bijvoorbeeld verklaringen door politieke of religieuze leiders die in de pers of op internet verschijnen. Er is geen algemeen overeengekomen definitie. In 1997 luidde het in een aanbeveling[16] van het Comité van Ministers van de Raad van Europa dat de term moet worden begrepen als elke uitingsvorm die rassenhaat, xenofobie, antisemitisme of andere vormen van haat op basis van onverdraagzaamheid verspreidt, aanwakkert, stimuleert of rechtvaardigt, zoals onverdraagzaamheid die wordt uitgedrukt door agressief nationalisme en etnocentrisme, discriminatie en vijandigheid tegenover minderheden, migranten of mensen van allochtone afkomst. In zijn rechtspraak heeft het Europees Hof voor de rechten van de mens, zonder een precieze definitie te geven, deze term gebruikt voor uitingsvormen die haat op basis van onverdraagzaamheid, inclusief religieuze onverdraagzaamheid, verspreidt, aanwakkert, stimuleert of rechtvaardigt. De Raad van Europa lanceerde in november 2008 een handleiding over haatdragende taal[17] waarin staat dat, hoewel het EHRM nog niet met dit aspect te maken heeft gekregen, homofobe uitlatingen ook vallen binnen een mogelijke definitie van haatdragende taal.

Vertaling niet geverifieerd

---

[13] Zie http://ecg.europa.eu/emplooien_sociaal/Fundamentals_rights/faq/faq1_en.htm (12.08.2008)

[14] Definitie op basis van: OVSE/ODIHR (2008), 'Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007'; de definitie van OVSE/ODIHR wordt ook gebruikt door de Raad van Europa

[15] Definitie op basis van: OVSE/ODIHR (2008), 'Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007'

[16] Op basis van de definitie in Aanbeveling nr. R(97)20 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa gericht aan de lidstaten over 'Hate Speech' [haatdragende taal]

[17] Meer informatie is beschikbaar op https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=PR799(2008)&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE (3.02.2009)

Het rapport maakt ook gebruik van enkele begrippen die nog niet werden geïdentificeerd in Europese of internationale normgevende instrumenten en geen juridische waarde hebben:

Seksuele geaardheid verwijst naar de mogelijkheid van elke persoon om zich emotioneel, affectioneel en seksueel aangetrokken te voelen tot en intieme en seksuele betrekkingen te hebben met individuen van een verschillend geslacht of hetzelfde geslacht of meer dan één geslacht.[18]

Homoseksualiteit en biseksualiteit worden vaak, samen met transseksualiteit, academisch en politiek omschreven aan de hand van de term 'LHBT's' – lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen. Het is een heterogene groep die in een sociale en politieke context op lokaal en internationaal niveau vaak onder de noemer LHBT's wordt gebracht.

Een **transseksueel** is een persoon die de voorkeur geeft aan een ander geslacht dan het geboortegeslacht en zich genoodzaakt voelt om fysieke wijzigingen aan het lichaam te ondergaan om dat gevoel uit te drukken, zoals een hormonenbehandeling en/of operatie.

Transgenders zijn personen met een genderidentiteit die verschilt van het geslacht dat bij de geboorte werd toegewezen en personen die hun genderidentiteit tot uiting willen brengen op een andere manier dan het geslacht dat bij de geboorte werd toegewezen. Deze groep omvat mensen die zich door middel van hun kledij, accessoires, cosmetica of lichaamswijzigingen uiten op een manier die verschilt van de verwachtingen van het seksegebonden rollenpatroon dat bij de geboorte werd toegewezen en die zulks doen omdat ze zich daartoe genoodzaakt voelen, omdat ze dat willen of omdat ze die keuze maken. Die groep omvat onder meer transgenders die zich tussen man en vrouw bevinden, transseksuelen en travestieten.[19]

Travestieten zijn personen die zich regelmatig, maar niet de hele tijd, kleden in kledij die voornamelijk wordt geassocieerd met het andere geslacht dan hun geboortegeslacht.

Seksuele uitdrukkingswijze kan worden gedefinieerd als de manier waarop elke mens zich uitdrukt in *gendertermen* – met andere woorden de manier waarop elke persoon zich uitdrukt binnen de verschillende mogelijkheden in het genderspectrum – zoals mannelijkheid, vrouwelijkheid, androgynie, enz.[20] De

Vertaling niet geverifieerd

---

[18] The Yogyakarta principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, beschikbaar op http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (22.11.2008)

[19] Definitie gebaseerd op Transgender Europe, beschikbaar op http://www.transgendereurope.org/viewpage.php?page_id=8 (20.09.2008)
Het woord 'transgenderisme' wordt in dit rapport ook gebruikt en verwijst naar het hebben van een transgendergebaseerde identiteit of uitdrukkingswijze.

[20] Cabral, M. International Gay and Lesbian Human Rights Commission: *Gender Expression and Human Rights*, http://www.iglhrc.org/files/iglhrc/program_docs/GEHR%20E.doc (17.12.08)

seksuele uitdrukkingswijze verwijst naar de zichtbare aspecten van de genderidentiteit van een persoon (zoals voorkomen, kledij, manier van spreken en gedrag).[21] In dit rapport verwijst de seksuele uitdrukkingswijze voornamelijk naar personen die de traditionele bipolaire geslachtsgrens overschrijden – bijvoorbeeld mannelijke travestieten met een mannelijke genderidentiteit die hun vrouwelijkheid tot uiting brengen door zich nu en dan in vrouwenkledij te kleden en een vrouwelijke lichaamstaal en rol aan te nemen.[22]

Genderidentiteit verwijst naar hoe elke persoon zich vanbinnen voelt en wat de individuele geslachtservaring is. Die kan al dan niet overeenkomen met het geslacht dat bij de geboorte werd toegewezen. Het omvat het persoonlijke aanvoelen van het lichaam (wat gepaard kan gaan met wijzigingen van het lichaamsuiterlijk of lichaamsfuncties, indien vrijelijk gekozen, door middel van medische, chirurgische of andere middelen) en andere geslachtsuitdrukkingen zoals kledij, manier van spreken en gedrag.[23] Genderidentiteit is niet hetzelfde als seksuele geaardheid en transgenders kunnen zich identificeren als heteroseksueel, biseksueel of homoseksueel. Transgenderproblemen worden beschouwd als geslachtsproblemen en niet zozeer als een kwestie van seksuele geaardheid.

Heteronormativiteit zorgt ervoor dat heteroseksualiteit coherent en natuurlijk lijkt en de voorkeur wegdraagt. Het bevat de veronderstelling dat iedereen 'van nature' heteroseksueel is en dat heteroseksualiteit een ideaal is dat boven homoseksualiteit of biseksualiteit staat.[24]

Heteroseksisme kan worden gedefinieerd als discriminatie ten gunste van heteroseksuelen en tegen homoseksuelen op basis van de veronderstelling dat heteroseksualiteit de enige 'normale' levensstijl is. 'Heteroseksistische' discriminatie van LHBT's omvat dan bijvoorbeeld directe en indirecte discriminatie, zoals gedefinieerd in de Europese richtlijnen inzake antidiscriminatie.

Meervoudige discriminatie is een term die wordt gebruikt om discriminatie op grond van verscheidene, afzonderlijke factoren te beschrijven. **Intersectionele discriminatie** verwijst naar een situatie waarbij verschillende

Vertaling niet geverifieerd

---

[21] *Gender Expression Toolkit Ending Discrimination on the Basis of Gender Expression,* http://www.gillfoundation.org/usr_doc/2008Gender_Expression_Toolkit.pdf (17.12.08)

[22] Mustola, K. ”Outline results of a questionnaire targeted at gender minorities” in J. Lehtonen en K. Mustola *”Straight people don’t tell, do they ...?”: Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work*, ministerie van Arbeid, Finland, 2004

[23] The Yogyakarta principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, beschikbaar op http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (22.11.2008)

[24] Gebaseerd op: L. Berlant, M. Warner (1998) 'Sex in Public', in Critical Inquiry, 24, 2. T. Rosenberg (2002) Queerfeministisk Agenda, Stockholm: Arena. RFSL (2007) Open Up Your Workplace: Challenging Homophobia and Hetero-normativity.

discriminatieredenen samen voorkomen en zo met elkaar zijn verbonden dat ze onscheidbaar zijn. [25]

Homofobie is de irrationele angst voor en afkeer van homoseksualiteit en homo's, lesbo's, biseksuelen en transseksuelen, gebaseerd op vooroordelen.[26]

Transfobie kan worden omschreven als een irrationele angst voor gender-non-conformiteit of gendertransgressie, zoals angst of afkeer voor mannelijke vrouwen, vrouwelijke mannen, travestieten, transgenders, transseksuelen en anderen die niet passen in de bestaande genderstereotypes van hun geboortegeslacht. Het gebruik van het woord 'fobie' in deze context suggereert niet dat de transfobe persoon en/of het slachtoffer van transfobie lijden aan een aandoening.[27]

Ondervonden of subjectieve discriminatie is het subjectieve gevoel van gediscrimineerd te worden, zonder dat er noodzakelijkerwijze sprake is van discriminatie in de juridische betekenis.[28]

Methodologie

De huidige analyse is tot stand gekomen op basis van achtergrondmateriaal dat werd verzameld door middel van de volgende onderzoeksactiviteiten (zowel deskresearch als veldonderzoek) die werden opgevolgd door gegevensverificatie en analyse:

Literatuuronderzoek

Het onderzoek ging van start met een gedetailleerde studie van de relevante literatuur. Dat vereenvoudigde de daaropvolgende ontwikkeling van de richtsnoeren voor het veldonderzoek en de landenrapporten.

Landenrapporten

Onafhankelijke experts in elke lidstaat kregen de opdracht een sociologisch rapport over de huidige situatie op te stellen waaruit veel contextuele

Vertaling niet geverifieerd

[25] Europese Commissie (2007) 'Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws' (De aanpak van meervoudige discriminatie. Praktijk, beleid en wetgeving), beschikbaar op http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/multdis_en.pdf (12.09.2008)

[26] Deze definitie is gebaseerd op de resolutie van het Europees Parlement over homofobie in Europa (P6_TA(2006)0018 (PE 368.248))

[27] Hill, D, Willoughby, B. (2005) The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale, in Sex Roles, vol. 53, nr. 7-8, oktober 2005, Nederland: Springer

[28] E. Olli, B. K. Olsen (eds.) (2005) Towards Common Measures for Discrimination: Exploring possibilities for combining existing data for measuring ethnic discrimination, Danish Institute for Human Rights.

informatie, officiële gegevens en informatie over academisch en ander onderzoek konden worden gehaald.

Elektronische enquête onder de betrokkenen

Niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsinstanties werden bevraagd via een elektronische vragenlijst met als doel het opstellen van een 'stakeholder assessment' van de maatschappelijke situatie. Er werden 343 vragenlijsten verstuurd. Daarvan werden er 84 volledig ingevuld, 132 gedeeltelijk (totaal van 216) en bleven er 127 onbeantwoord. De reacties leveren een waardevol inzicht in de belangrijkste werkgebieden van de betrokkenen in de hele Europese Unie.

Veldwerk

Om de gegevens uit de landenrapporten en de elektronische enquête aan te vullen, werden in de hele Europese Unie diepte-interviews uitgevoerd met vertegenwoordigers van niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, overheidsinstanties en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling.

Consultatieve rondetafelgesprekken

De goede praktijken en aanbevelingen voor het verbeteren van de situatie van LHBT's die werden geïdentificeerd tijdens de gegevensvergaring en het veldwerk, werden verder besproken met ngo's uit de hele Europese Unie tijdens twee consultatieve rondetafelgesprekken in Kopenhagen in juni 2008, die de kennisuitwisseling en de ontwikkeling van synergieën vereenvoudigden. Dankzij de rondetafelgesprekken kreeg het projectteam ook meer informatie om te analyseren.

Raad van Europa

Een andere belangrijke bron van relevante gegevens was de Raad van Europa, die het projectteam informatie verschafte over de standpunten van de Raad met betrekking tot homofobie, transfobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit en over initiatieven om die problemen aan te pakken. Er vond ook een interview plaats met de mensenrechtencommissaris, Thomas Hammarberg.

Vertaling niet geverifieerd

DEEL I: Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen/transgenders in de EU

Houding ten aanzien van LHBT's

De houding van het grote publiek ten aanzien van LHBT's wordt besproken in enquêtes die werden uitgevoerd op Europees of nationaal niveau als een parameter van de hedendaagse waardestelsels. Sommige studies bekijken de directe houding ten aanzien van homoseksualiteit of homoseksuele handelingen, maar de houding ten aanzien van homoseksuelen kan ook worden onderzocht aan de hand van een schaal van *sociale afstand*, door vragen te stellen zoals: "Wie zou u graag/niet graag als buur hebben?"

Europese enquête: homoseksuelen als buren

In de laatste Eurobarometer-enquête van 2008[29] werd gevraagd hoe iemand zich zou voelen bij een homoseksuele buur (homoseksuele man of lesbische vrouw). De antwoordmogelijkheden varieerden van '1' voor '*erg ongemakkelijk*' tot '10' voor '*erg op mijn gemak*'. Op de onderstaande kaart werden de houdingen onderverdeeld in vijf groepen waarbij de donkerste kleur overeenkomt met de meest tolerante houding en de lichtste kleur met de minst tolerante houding.

Vertaling niet geverifieerd

[29] Eurobarometer 296 (2008), hoofdstuk 9, beschikbaar op http://ecg.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_296_en.pdf (24.01.2009)

Houding ten aanzien van een homoseksuele buur

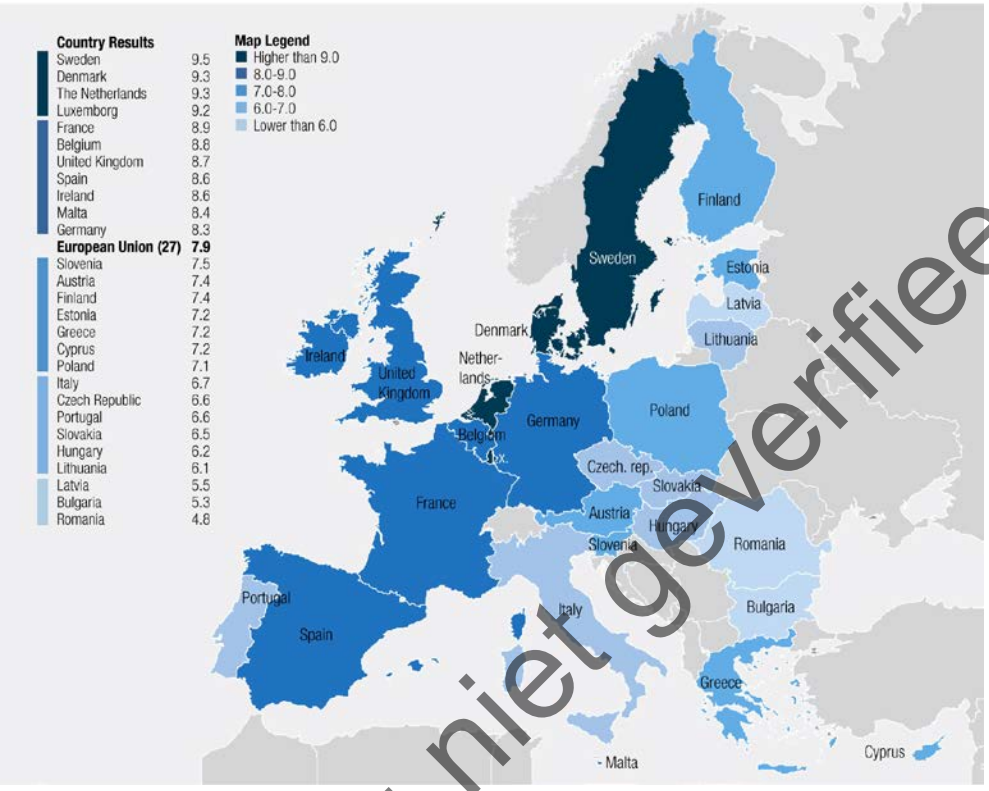

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**	Latvia	Letland
Sweden	Zweden	Bulgaria	Bulgarije
Denmark	Denemarken	Romania	Roemenië
The Netherlands	Nederland		
Luxembourg	Luxemburg		
France	Frankrijk	Map Legend	Legenda
Belgium	België	Higher than 9.0	Hoger dan 9,0
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk	Lower than 6.0	Lager dan 6,0
Spain	Spanje		
Ireland	Ierland		
Malta	Malta		
Germany	Duitsland		
European Union (27)	**Europese Unie (27)**		
Slovenia	Slovenië		
Austria	Oostenrijk		
Finland	Finland		
Estonia	Estland		
Greece	Griekenland		
Cyprus	Cyprus		
Poland	Polen		
Italy	Italië		
Czech Republic	Tsjechië		
Portugal	Portugal		
Slovakia	Slowakije		
Hungaria	Hongarije		
Lithuania	Litouwen		

Vertaling niet geverifieerd

Volgens de Eurobarometer zou 11% zich ongemakkelijk voelen met een homoseksuele buur (1-3 op de antwoordschaal) en zou 67% op zijn gemak zijn met een homoseksuele buur (7-10 op de antwoordschaal).

De landen waarin het grootste aantal respondenten zich op zijn gemak zou voelen met een homoseksuele buur zijn **Nederland** en **Zweden** (91%), gevolgd door **Denemarken**, **België** en **Frankrijk**.

Aan de andere kant van het spectrum zien we dat **Roemenië** het land is waarin het grootste aantal respondenten zich ongemakkelijk voelt met een homoseksuele buur (36%), gevolgd door **Litouwen**, **Letland**, **Bulgarije** en **Hongarije**.

Volgens de resultaten van de Eurobarometer hebben mannen over het algemeen een negatievere houding dan vrouwen, wat ook geldt voor oudere generaties in vergelijking met jongere generaties, lager opgeleide mensen in vergelijking met hoger opgeleide mensen en personen met een rechts gedachtegoed in vergelijking met personen met een links gedachtegoed.

Goede praktijk: bewustmakingscampagne. In **Polen** organiseerde de vereniging *Campaign Against Homophobia* in 2003 de eerste bewustmakingscampagne '*Let them see us*' om de aanvaarding van homo's en lesbiennes te promoten. Dertig afbeeldingen van homoseksuele en lesbische koppels die elkaars hand vasthouden, werden getoond in galerijen en op reclameborden in de grootste Poolse steden. De campagne deed een verhit debat ontstaan in de media over LHB-kwesties.[30]

De houding ten aanzien van verschillende groepen, zoals LHBT's, wordt niet enkel gemeten aan de hand van het criterium '*zo iemand als buur hebben*'. Door een enquête zoals deze uit te breiden naar een groter aantal situaties, wordt een duidelijker beeld verkregen. Ter illustratie: in **Cyprus** werd voor de ombudsman een hele reeks situaties onderzocht, waaruit onder meer bleek dat respondenten zich minder op hun gemak voelen met homoseksuelen als zorgdrager of lesgever voor hun kind of met een homoseksueel als naaste familie dan met homoseksuelen als vrienden of dokters, en ook minder op hun gemak zouden zijn bij een homoseksueel als collega of buur.[31]

Europese enquêtes: homohuwelijk en adoptie

Een andere indicatie voor de aanvaarding van LHBT's in de maatschappij is de houding ten aanzien van huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht en adoptie door LHBT's. In de Eurobarometer 2006 staat hierover het volgende:

[30] Zie http://niechnaszobacza.queers.pl/index_en.htm (23.10.2008).

[31] Cyprus College Research Center (2006) 'Attitudes and Perceptions of the Public toward Homosexuality', Cyprus College

Vertaling niet geverifieerd

De enquête toont aan dat er sprake is van slechts een beperkte openheid ten aanzien van homoseksualiteit. Gemiddeld is maar 32% van de Europeanen van mening dat homoseksuele koppels kinderen mogen adopteren. In 14 van de 25 lidstaten vindt minder dan een kwart van de bevolking dat homoseksuele koppels kinderen mogen adopteren. De publieke opinie is blijkbaar wel iets toleranter als het gaat om homohuwelijken: 44% van de Europese bevolking vindt dat dergelijke huwelijken in heel Europa moeten worden toegestaan. Er moet worden opgemerkt dat in sommige lidstaten het aanvaardingspercentage ver boven het gemiddelde ligt: Nederland staat bovenaan de lijst met 82% voorstanders van homohuwelijken en 69% voorstanders van adoptie door homoseksuele koppels. De tegenstand is het grootst in Griekenland, Letland (beide respectievelijk 84% en 89%) en Polen (76% en 89%).[32]

Vertaling niet geverifieerd

[32] Eurobarometer 66 (2006), p. 43-46, beschikbaar op http://ecg.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (16.12.2008)

Houding ten aanzien van homohuwelijken in heel Europa [33]

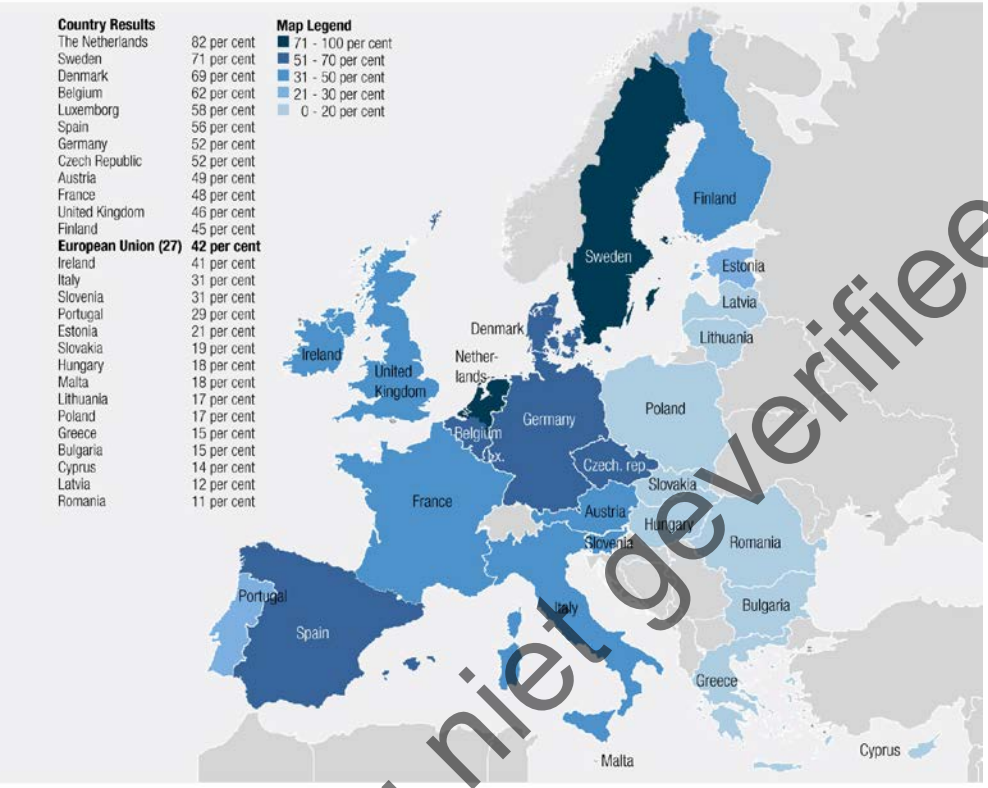

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**	Lithuania	Litouwen
The Netherlands	Nederland	Poland	Polen
Sweden	Zweden	Greece	Griekenland
Denmark	Denemarken	Bulgaria	Bulgarije
Belgium	België	Cyprus	Cyprus
Luxembourg	Luxemburg	Latvia	Letland
Spain	Spanje	Romania	Roemenië
Germany	Duitsland		
Czech Republic	Tsjechië		
Austria	Oostenrijk	Map Legend	Legenda
France	Frankrijk	per cent	procent
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk		
Finland	Finland		
European Union (27)	**Europese Unie (27)**		
Ireland	Ierland		
Italy	Italië		
Slovenia	Slovenië		
Portugal	Portugal		
Estonia	Estland		
Slovakia	Slowakije		
Hungaria	Hongarije		
Malta	Malta		

Vertaling niet geverifieerd

[33] Eurobarometer 66 (2006), p. 43, beschikbaar op http://ecg.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (16.12.2008)

De houding in de verschillende lidstaten ten aanzien van homoseksuelen 'als buren' en de houding ten aanzien van het 'homohuwelijk' zoals opgetekend door de Eurobarometer-enquête, correleren in grote mate met de hoeveelheid gezinsrechten waarover LHBT's beschikken. De meest positieve houdingen worden doorgaans opgetekend in lidstaten met een vorm van juridische erkenning van relaties tussen personen van hetzelfde geslacht. Dat kan wijzen op een verband tussen de houding van het brede publiek en de officiële erkenning van dergelijke relaties. Zoals de ombudsman[34] in **Spanje** opmerkte, lijkt de goedkeuring van het homohuwelijk de houding ten aanzien van LHBT's te hebben verbeterd.

"De cultuur van het land is op een definieerbare manier veranderd door de wet op het geregistreerd partnerschap. Maar wat volgens mij echt interessant is, is dat de wijziging in de cultuur en het maatschappelijke effect ervan de holebigemeenschap overstijgt. Met andere woorden, door een standpunt in te nemen in deze materie en door een deel van de vooroordelen en discriminatie weg te nemen en door de mensen de kans te geven om trots te zijn op hun identiteit, zijn er gevolgen voelbaar die volgens mij de manier waarop dit land over zichzelf denkt grondig beïnvloeden." Tony Blair, Stonewall Equality Dinner, 22 maart 2007 (Cowan 2007: p.1)[35]

Over de adoptiekwestie is de Eurobarometer tot de vaststelling gekomen dat gemiddeld slechts 31% van de respondenten voorstander is.

Op de vraag of homoseksuele koppels kinderen mogen adopteren, liggen de antwoorden van lidstaat tot lidstaat ver uit elkaar: het gaat van 7% in Polen en Malta tot 69% in Nederland. Zweden is het enige andere land waar (iets) meer dan de helft voorstander is van het idee dat homoseksuele koppels in Europa toestemming moeten krijgen om kinderen te adopteren.[36]

Houding ten aanzien van adoptie door homoseksuele koppels

Vertaling niet geverifieerd

[34] Vergadering met El Defensor del Pueblo [de Spaanse ombudsman], 13 maart 2008
[35] Cowan, K. (2007) British attitudes to lesbian and gay people, www.stonewall.org.uk
[36] Eurobarometer 66 (2006), p. 45, beschikbaar op: http://ecg.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (16.12.2008)

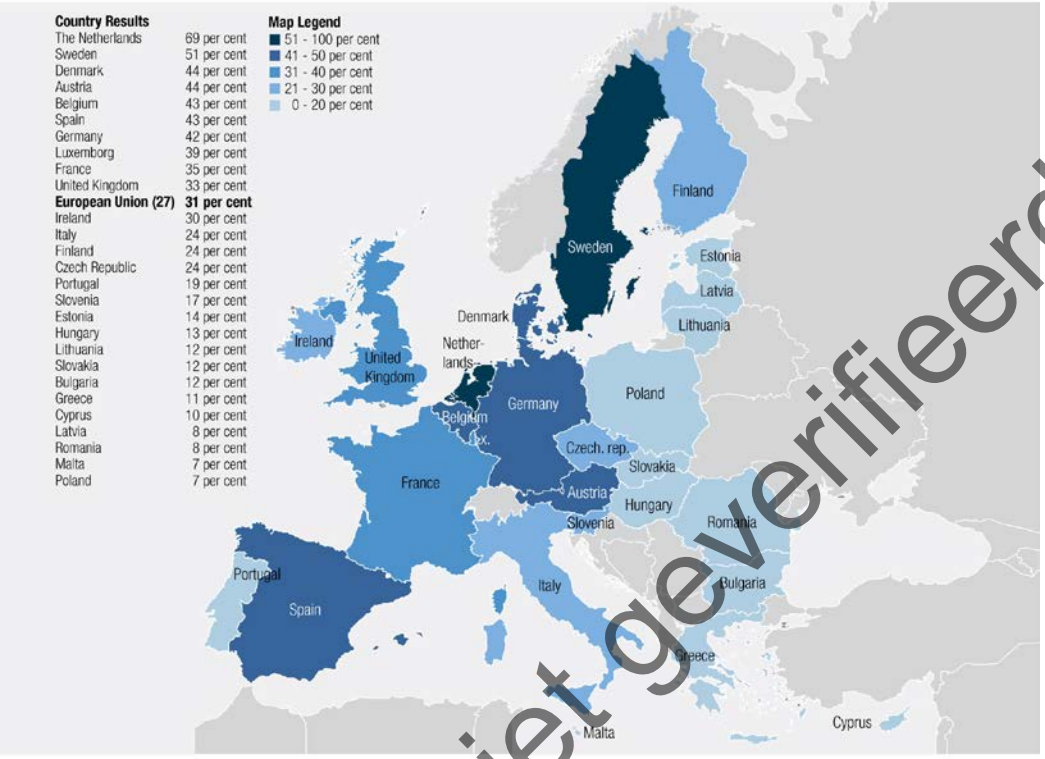

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**		
The Netherlands	Nederland	Poland	Polen
Sweden	Zweden		
Denmark	Denemarken		
Austria	Oostenrijk		
Belgium	België		
Spain	Spanje		
Germany	Duitsland		
Luxembourg	Luxemburg	Map Legend	Legenda
France	Frankrijk	per cent	procent
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk		
European Union (27)	**Europese Unie (27)**		
Ireland	Ierland		
Italy	Italië		
Finland	Finland		
Czech Republic	Tsjechië		
Portugal	Portugal		
Slovenia	Slovenië		
Estonia	Estland		
Hungaria	Hongarije		
Lithuania	Litouwen		
Slovakia	Slowakije		
Bulgaria	Bulgarije		
Greece	Griekenland		
Cyprus	Cyprus		
Latvia	Letland		
Romania	Roemenië		
Malta	Malta		

Vertaling niet geverifieerd

Andere nationale enquêtes over houdingen

Tijdens het onderzoek naar andere aspecten van de houding ten aanzien van LHBT's is uit nationale enquêtes gebleken dat er een wijdverspreide negatieve houding is ten aanzien van LHBT's in uiteenlopende contexten.

Uit een **Bulgaars** onderzoek[37] is gebleken dat 42% van de respondenten liever geen homoseksueel als vriend of collega heeft en 37% zou het niet aanvaarden mocht hun kind homoseksueel zijn. In een onderzoek in het **Verenigd Koninkrijk**[38] en Schotland, verklaarde de helft van de respondenten dat ze het erg zouden vinden als een familielid een langdurige relatie zou beginnen met een transseksueel. Uit een **Deens** onderzoek[39] is gebleken dat 53% van de mannen tussen 15-24 het onaanvaardbaar vond om seks te hebben met iemand van hetzelfde geslacht, maar slechts 21% van de jonge vrouwen deelde die mening. Volgens een **Duits** onderzoek[40] vindt 32% van de respondenten dat de aanblik van twee kussende homoseksuelen walgelijk is. Uit een **Litouws** onderzoek[41] is gebleken dat 47% van de respondenten homoseksualiteit als een ziekte beschouwde en van mening was dat homoseksuelen medisch behandeld moeten worden; 62% zou geen lid van een organisatie willen zijn met homoseksuele leden; 69% wilde niet dat homoseksuelen in scholen werken; 50% had bezwaar tegen homoseksuelen bij de politie. Een eerder uitgevoerde European Values Study in **Griekenland** toonde een contrast aan in het gedrag van respondenten van verschillende leeftijden en met verschillende opleidingsniveaus. De meerderheid van de respondenten (58,6%) vond niet dat homoseksualiteit kon worden gerechtvaardigd, maar dat percentage ligt veel hoger bij personen ouder dan 50 (84,7%) en lager voor personen jonger dan 30 (44,7%), wat er mogelijk op wijst dat de houding van de bevolking langzaam aan het wijzigen is.[42]

Ongeacht de verschillen tussen de lidstaten blijkt uit de enquêtes dat homofobie en afkeer van LHBT's een wijdverspreid verschijnsel is. Een soortgelijk beeld zien we in de elektronische enquête onder de betrokkenen: 30% was van mening dat 'een minderheid' van de bevolking lesbiennes aanvaardt of dat er

Vertaling niet geverifieerd

---

[37] Sociologisch agentschap Skala (2007), Attitude toward the minority groups and discriminatory mindsets in the Bulgarian society, Sociological survey under the project From antidiscrimination to equal opportunities – innovative methods and effective practices of the Commission for Protection Against Discrimination, Sofia.

[38] C. Bromley, J. Curtice, L. Given (2007), Attitudes to discrimination in Scotland: 2006, Scottish Social Attitudes Survey, Edinburgh: Scottish Government Social Research.

[39] Sundhedsstyrelsen [Het nationaal gezondheidsorgaan] (2006) Ung2006. De 15-24-åriges seksualitet, Kopenhagen

[40] Institut für interdisziplinäre Konflikt und Gewaltforschung [IKG] (2006) 'Indikatoren des Syndroms Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit im Vergleich', beschikbaar op http://www.uni-bielefeld.de/ikg/index.htm (15.06.2006).

[41] The Market and Opinion Research Centre 'Vilmorus Ltd.' (2006), Discrimination against Various Social Groups in Lithuania, Vilnius

[42] European Values Study (1999), beschikbaar op www.jdsurvey.net/web/evs1.htm (13.11.2008)

'geen aanvaarding' is. Het cijfer voor homoseksuele mannen ligt hoger (40%) en bedraagt 38% voor biseksuelen, maar is vooral voor transseksuelen erg hoog met 73%.

Die resultaten zijn geen verrassing. Toch heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa in 2000 al opgeroepen tot tolerantie en actie. Het verklaarde dat homoseksualiteit nog steeds sterke culturele reacties teweegbrengt in sommige samenlevingen of delen daarvan, maar dat het geen geldige reden is voor overheden of parlementen om niets te ondernemen. In tegendeel, het benadrukt alleen maar de nood om meer tolerantie te promoten op het vlak van seksuele geaardheid.[43]

Goede praktijk: In januari 2005 lanceerde ILGA **Portugal** een mediacampagne op televisie, radio en internet in samenwerking met het reclamebureau W/Portugal, dat zich belangeloos inzette. De campagne omvatte uitingen van affectie tussen lesbische en homoseksuele koppels op televisie en in de gedrukte media om de zichtbaarheid van LHBT's te verbeteren door ze op een positieve manier af te beelden.[44]

De aanzienlijke bijdrage van de Europese Commissie om de houding te verbeteren van het grote publiek ten aanzien van verschillende minderheidsgroepen, waaronder LHBT's, moet ook worden vermeld. Vooral het organiseren van het Europees Jaar van gelijke kansen voor iedereen en de bewustmakingsactiviteiten die daarmee gepaard gingen, hebben een waardevolle bijdrage geleverd aan de mentaliteitswijziging. De pan-Europese toer die in 2007 en 2008 steden bezocht in tal van lidstaten, was een van de vele momenten van direct contact met het grote publiek om de mensen beter bewust te maken van discriminatie. De Europese Commissie financierde ook nationale bewustmakingsevenementen in tal van lidstaten.[45]

Gevolgen van negatieve houdingen

Uit de interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's tijdens het veldwerk is gebleken dat LHBT's vaak 'onzichtbaar' blijven in het openbare leven, op het werk of op school als defensieve strategie om discriminatie te vermijden Een **Sloveense** studie[46] met de treffende titel *'The unbearable comfort of privacy'* merkte op dat homoseksuelen en lesbiennes zich aanpassen aan de heteronormativiteit in openbare plaatsen. Voor de buitenwereld

[43] Situation of lesbians and gays in Council of Europe Member States, Aanbeveling 1470 (2000) van de parlementaire vergadering, repliek aangenomen door het Comité van Ministers op 19 september 2001 op de 765ste vergadering van de afgevaardigden van de ministers.

[44] Zie http://www.youtube.com/watch?v=Xtv2OjDV6t0 (17.10.2008)

[45] Zie Europese Commissie, 'Communicating Equality and Non-Discrimination in the EU', op http://ecg.europa.eu/emplooien_sociaal/Fundamentals_rights/pdf/pubst/broch/thembroch08_en.pdf (12.01.2009)

[46] R. Kuhar, A. Svab (2005) The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians, Politike: Ljubljana, p. 95-96, beschikbaar op: http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (12.01.2009)

Vertaling niet geverifieerd

herdefiniëren ze hun partnerschap en hercontextualiseren ze het als 'gewoon vrienden'. Enkel in omstandigheden die veilig genoeg lijken, geven sommigen uiting aan intieme tekens die wijzen op hun seksuele status. Homo's en lesbiennes zijn zich doorgaans bewust van de omgeving in het algemeen en de heteronormativiteit die deze omgeving bepaalt, aldus nog de studie.

Die strategie van 'onzichtbaarheid' heeft echter niet enkel gevolgen voor het leven van LHBT's, maar beïnvloedt ook de mate waarin indirecte vormen van discriminatie op grond van seksuele geaardheid kunnen worden gedetecteerd.

Homoseksuelen als gezinsleden

Het gezin is van cruciaal belang voor de emotionele ondersteuning van elke persoon, of het nu een kind, tiener of volwassene is. De niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's die in de lidstaten werden geïnterviewd, bevestigden dat de reacties van het gezin een grote invloed hebben op het welzijn van LHBT's. Onderzoek in **Polen**,[47] **Portugal**,[48] **Malta**,[49] **Litouwen**,[50] **het Verenigd Koninkrijk**,[51] **Italië**,[52] **Slovenië**,[53] **Letland**,[54] **Duitsland**,[55] **Slowakije**[56] en **Frankrijk**[57] toont aan dat een groot aantal LHBT's hun seksuele geaardheid verbergen voor familieleden om discriminatie binnen hun gezin of familie te vermijden. Diezelfde studies tonen echter ook aan dat de meerderheid van de respondenten die open kaart spelen over hun seksuele geaardheid kunnen rekenen op aanvaarding binnen het gezin.

Vertaling niet geverifieerd

---

[47] M. Abramowicz (2007) Situation of bisexual and homosexual persons in Poland - 2005 and 2006 report, Warschau: Campaign Against Homophobia & Lamda Warsaw

[48] F.V. Silva, P. Policarpo, T.L. Monteiro (2006) Inquérito Nacional sobre Experiencias da Homossexualidade em Portugal, Lisboa: Centro de Investigacão e Estudos de Sociologia, Instituto Superior Ciências do Trabalho e da Empresa.

[49] Malta Gay Rights Movement (2003) Sexual Orientation Discrimination in Malta: A Report on Discrimination, Harassment, and Violence against Malta's Gay, Lesbian and Bisexual Community. Malta: Union Press

[50] A. Zdanevicius (ed.) (2007) Nematomi pilieciai: apie homofobija ir homoseksualiu zmoniu diskriminacija Lietuvoje [Onzichtbare burgers: over homofobie en discriminatie van homoseksuelen in Litouwen], Kaunas: VDU

[51] S. Dick (2008) Homophobic hate crime - The Gay British Crime Survey 2008, Stonewall.

[52] C. Saraceno (ed.) (2003) Diversi da chi? Gay, lesbiche, transsesuali in un'area metropolitana, Milaan: DeriveApprodi

[53] R. Kuhar, A. Svab (2005) The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians, Ljubljana: Politike

[54] A. Locmelis (2002) "Sexual Orientation Discrimination in Latvia", in: Sexual Orientation Discrimination in Lithuania, Latvia and Estonia, Vilnius: The Open Society Institute & Kimeta Society

[55] Senatsverwaltung für Schule, Jugend und Sport, Fachbereich für gleichgeschlechtliche Lebensweisen Berlin [SENSJS] (2001) Sie liebt sie. Er liebt ihn. Eine Studie zur psychosozialen Situation junger Lesben, Schwuler und Bisexueller in Berlin. Berlijn: Author.

[56] A. Daucikova, P. Jójárt, M. Siposova (2002) Report on Discrimination of Lesbians, Gay Men and Bisexuals in Slovakia, Bratislava: Documentation and Information Centre.

[57] Frankrijk, landenrapport

Afwijzing door het gezin heeft emotionele gevolgen, maar kan ook leiden tot dakloosheid. Uit een studie[58] in het **Verenigd Koninkrijk** is gebleken dat 29% van de lesbische respondenten en 25% van de mannelijke homoseksuele respondenten dakloos werden nadat ze 'uit de kast kwamen' bij hun ouders. In **Slowakije** toonde een studie[59] aan dat 20% van de LHB-respondenten thuis werd weggestuurd nadat ze 'uit de kast kwamen'.

Bovendien bleek uit **Belgisch** onderzoek[60] dat LHBT's minder op gezinsleden en meer op vrienden rekenen bij het zoeken naar sociale ondersteuning.

Conclusies

De houding ten aanzien van LHBT's kan sterk variëren tussen de lidstaten onderling en is ook afhankelijk van de context waarin LHBT's worden geplaatst. De meest positieve resultaten zien we bij de vraag of iemand een homoseksueel als buurman zou willen. De meest negatieve resultaten zien we bij de vraag of het mogelijk moet zijn voor homoseksuelen om kinderen te adopteren. De houding verschilt ook naargelang de leeftijd, met een meer positieve houding ten aanzien van LHBT's bij jonge mensen dan bij oudere mensen. Ook de juridische erkenning van een relatie tussen mensen van hetzelfde geslacht kan de houding van de bevolking positief beïnvloeden.

LHB's hebben de neiging om hun seksuele geaardheid te verbergen voor hun familie en velen ervaren wat ze beschouwen als discriminatie door hun familie, soms in de vorm van afwijzing of zelfs geweld.

De negatieve houding ten aanzien van transgenders is aanzienlijk sterker in vergelijking met de negatieve houding ten aanzien van lesbiennes, homoseksuelen en biseksuelen.

Vertaling niet geverifieerd

[58] S. Averill (2004) How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime? Thesis, Middlesex University, beschikbaar op: http://www.schoolsout.org.uk/research/docs/Partnersper sent20Anper sent20updateper sent20toper sent20tacklingper sent20homophobia.pdf (30.07.2008)

[59] A. Daucikova, P. Jójárt, M. Siposova (2002) Report on Discrimination of Lesbians, Gay Men and Bisexuals in Slovakia, Bratislava: Documentation and Information Centre

[60] A. Dewaele (2007-2008) De sociale netwerken van holebi's - Over vriendschap en andere bloedbanden. Universiteit Antwerpen: Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie

Haatmisdrijven en haatdragende taal

In dit gedeelte worden een aantal dimensies behandeld met betrekking tot haatmisdrijven en haatdragende taal, inclusief het voorkomen van fysieke aanvallen op LHBT's, de aard van de aanvallen en de daders, procedures voor de melding van incidenten van haatmisdrijven en de methodes van de politie of andere autoriteiten om op dergelijke meldingen te reageren, en aanvallen op LHBT-plaatsen.

In negen lidstaten[61] (**België**, **Denemarken**, **Spanje**, **Frankrijk**, **Nederland**, **Portugal**, **Roemenië**, **Zweden** en een deel van het **Verenigd Koninkrijk** – Noord-Ierland), bevat het strafrecht bepalingen die van het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van seksuele geaardheid (haatdragende taal) een strafbaar feit maken, naast de wet om homofobe beweegredenen te beschouwen als een verzwarende factor bij gewone misdrijven (haatmisdrijven).

In vier lidstaten (**Duitsland**, **Estland**, **Ierland**, **Litouwen**) bevat het strafrecht bepalingen die van het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van seksuele geaardheid een strafbaar feit maken (maar het beschouwt homofobe beweegredenen niet als verzwarende factor bij gewone misdrijven).

In één lidstaat (**Finland**) worden homofobe beweegredenen beschouwd als een verzwarende factor bij gewone misdrijven (zonder dat er bepalingen zijn die van het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van seksuele geaardheid een strafbaar feit maken).

In 13 lidstaten (**Letland**, **Luxemburg**, **Polen**, **Tsjechië**, **Slowakije**, **Oostenrijk**, **Hongarije**, **Slovenië**, **Italië**, **Bulgarije**, **Griekenland**, **Cyprus** en **Malta**) is het noch een strafbaar feit, noch een verzwarende factor.

Vertaling niet geverifieerd

[61] Raadpleeg voor meer informatie: Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (2008), Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel I – Juridische analyse.

Wetgeving inzake homofobe haatmisdrijven en haatdragende taal

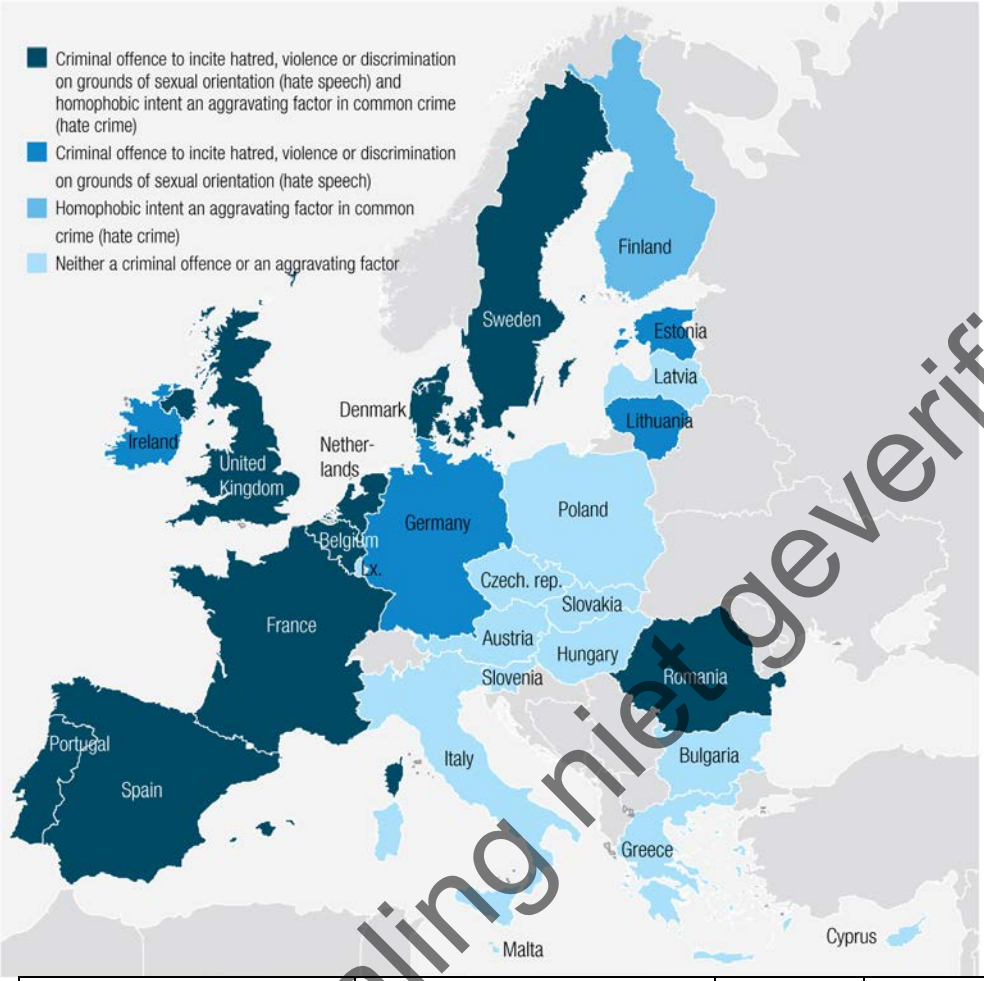

Vertaling niet geverifieerd

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**	Lithuania	Litouwen
The Netherlands	Nederland	Italy	Italië
Sweden	Zweden	Finland	Finland
Denmark	Denemarken	Portugal	Portugal
Austria	Oostenrijk	Slovenia	Slovenië
Belgium	België	Estonia	Estland
Spain	Spanje	Hungaria	Hongarije
Germany	Duitsland	Slovakia	Slowakije
Luxembourg	Luxemburg	Bulgaria	Bulgarije
France	Frankrijk	Greece	Griekenland
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk	Cyprus	Cyprus
European Union (27)	**Europese Unie (27)**	Latvia	Letland
Ireland	Ierland	Romania	Roemenië
Czech Republic	Tsjechië	Malta	Malta

Criminal offence to incite hatred, violence or discrimination on grounds of sexual orientation (hate speech) and homophobic intent an aggravating factor in common crime (hate crime)	Aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van seksuele geaardheid (haatdragende taal) is een strafbaar feit en homofobe beweegredenen zijn een verzwarende factor bij gewone misdrijven (haatmisdrijven)
Criminal offence to incite hatred, violence or discrimination on grounds of sexual orientation (hate speech)	Aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van seksuele geaardheid (haatdragende taal) is een strafbaar feit
Homophobic intent an aggravating factor in common crime (hate crime)	Homofobe beweegredenen zijn een verzwarende factor bij gewone misdrijven (haatmisdrijven)

Neither a criminal offence or an aggravating factor	Geen strafbaar feit, noch een verzwarende factor

Officiële statistische gegevens inzake haatmisdrijven en haatdragende taal

Er zijn maar weinig officiële gegevens over politierapporten en gerechtelijke procedures. Wat betreft gerechtelijke procedures inzake haatdragende taal beschikt enkel **Litouwen** over officiële gegevens. In 2007 werden in totaal 15 gerechtelijke procedures opgestart. Een daarvan leidde tot een veroordeling.[62] Wat betreft vervolgingen voor haatmisdrijven beschikt enkel het **Verenigd Koninkrijk** over officiële gegevens. In 2007 werden in totaal 988 gerechtelijke procedures opgestart die leidden tot 759 veroordelingen.[63] Er zijn officiële gegevens over incidenten met betrekking tot haatdragende taal en haatmisdrijven die werden gemeld aan de politie in **Zweden**, waar in 2007 723 politierapporten werden opgesteld met betrekking tot homofobe incidenten.[64] In de periode van 1 januari tot en met 30 juni 2008 werden 150 homofobe incidenten (geweld, misbruik of intimidatie) opgetekend door de politie in **Nederland.**[65]

Het gebrek aan officiële statistieken in de andere lidstaten is deels te wijten aan het feit dat haatdragende taal en haatmisdrijven ofwel niet worden beschouwd als een misdrijf of een verzwarende factor ofwel door het feit dat de klachten niet worden ingedeeld volgens motief (waardoor het niet mogelijk is om het onderscheid te maken tussen bijvoorbeeld racistische en homofobe motieven aan de hand van de statistieken).

Landen die een groot aantal incidenten hebben opgetekend, zoals het **Verenigd Koninkrijk**[66], hebben uitstekende instrumenten ontwikkeld om haatmisdrijven te rapporteren, bijv. aan de hand van formulieren voor zelfrapportage of faciliteiten voor rapportage door derden waarbij het publiek de mogelijkheid heeft om een melding te doen op andere plaatsen dan het politiekantoor, in samenwerking met relevante gespecialiseerde agentschappen en zonder de

[62] Litouwen, landenrapport

[63] De CPS (Crown Prosecution Service), die gegevens bijhoudt voor Engeland en Wales, verzamelt statistische informatie over homofobe misdrijven in het algemeen en deelt die niet in volgens het type gepleegd misdrijf, bijv. haatdragende taal. Voor de vervolging van gevallen met een homofoob element gebruikt de CPS de volgende definitie voor homofobe misdrijven: eender welk incident dat wordt opgevat als homofoob of transfoob door het slachtoffer. (E-mailcommunicatie van de CPS, 24.01.2008, en de afdeling justitie van de Schotse overheid, 07.02.2008.) Zie ook: OVSE/ODIHR (2008), Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses. Jaarrapport 2007, p. 46; en landenrapport Verenigd Koninkrijk.

[64] Rapport 2008:15 van Brottsförebygganderådet, Hatbrott 2007, p. 81-90, beschikbaar op http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Hatbrott_2007_webb.pdf&url=/dynamaster/file_archive/080716/6141d937f1ed069853de33f15d209d28/Hatbrott%255f2007%255fwebb.pdf (12.12.2008)

[65] Politieacademie (2008) 'Rapportage homofoob geweld. Politiegegevens. Periode 1 januari - 1 juli 2008'

[66] Zelfs in het Verenigd Koninkrijk wordt naar schatting 85% van homofobe misdrijven niet gemeld, zie bijvoorbeeld http://www.barnet.gov.uk/index/community-living/safety/harassment-help/harassment-help-homophobia.htm (05.02.2009)

Vertaling niet geverifieerd

persoonlijke details van het slachtoffer te onthullen. De politie zal het misdrijf enkel onderzoeken als het slachtoffer daarvoor de toestemming geeft. Dankzij het systeem van rapportage door derden krijgen slachtoffers meer vertrouwen en worden ze aangemoedigd om misdrijven te rapporteren, terwijl de agentschappen geschikte organisaties kunnen vinden om slachtoffers te helpen. Door een betere rapportage van haatmisdrijven kan een nauwkeuriger beeld worden verkregen zodat de politie en andere partners doeltreffender kunnen reageren door middel van proactieve acties die zijn gebaseerd op inlichtingen. Bovendien heeft het Verenigd Koninkrijk eenvoudige en doeltreffende operationele definities ontwikkeld voor het melden van homofobe incidenten:

- *Een homofoob incident is eender welk incident dat wordt opgevat als homofoob door het slachtoffer of eender welke andere persoon.*

- *Een transfoob incident is eender welk incident dat wordt opgevat als transfoob door het slachtoffer of eender welke andere persoon.*

Enquêtes en andere gegevensbronnen

Er bestaat geen vergelijkende enquête op Europees niveau over haatmisdrijven. Toch werden er studies uitgevoerd in verschillende lidstaten en die wijzen allemaal op de aanwezigheid van haatmisdrijven en haatincidenten – een bevinding die wordt ondersteund door de beoordeling van alle niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling die in elke lidstaat met deze materie bezig zijn, ook in de landen waarvan geen statistische gegevens beschikbaar zijn.[67]

In een **Britse** studie[68] gaf een derde van de lesbische en een kwart van de mannelijke homoseksuele respondenten aan dat ze haatmisdrijven of -incidenten hebben ondervonden gedurende de laatste drie jaar. Een op twaalf biseksuelen verklaarde in de laatste drie jaar homofobe haatincidenten te hebben meegemaakt. In een **Pools** onderzoek[69] verklaarde 18% van de LHB-respondenten slachtoffer geweest te zijn van fysiek geweld wegens hun seksuele geaardheid gedurende de laatste twee jaar – waarvan 42% drie of meer

Vertaling niet geverifieerd

[67] Er werden geen gegevens over haatdragende taal of haatmisdrijven geïdentificeerd in Bulgarije, Cyprus, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Letland, Litouwen, Luxemburg, Oostenrijk, Portugal, Roemenië, Spanje en Tsjechië. Gegevens over haatmisdrijven tegen transgenders zijn zeldzaam.

[68] 1 721 lesbische, homoseksuele en biseksuele volwassenen uit heel Groot-Brittannië reageerden in 2008 op een online-interview dat werd afgenomen bij leden van het YouGov-panel, dat bestaat uit 185 000 personen. S. Dick (2008) Homophobic Hate Crime – The Gay British Crime Survey 2008, Stonewall, beschikbaar op http://www.stonewall.org.uk/documents/homophobic_hate_crime__final_report.pdf (06.02.2009).

[69] Steekproef met 1 002 respondenten. M. Abramowicz (ed.) (2007) Situation of bisexual and homosexual persons in Poland, Kampania Przeciw Homofobii & Lambda Warsaw.

incidenten meedeelde. Uit een **Deense** internetenquête[70] is gebleken dat 12% van de LHBT-respondenten ten minste één keer te maken heeft gehad met fysieke aanvallen op grond van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit en verklaarde 39% ten minste één keer het slachtoffer geweest te zijn van verbale aanvallen. Bij een **Italiaans** onderzoek in Turijn[71] verklaarde 51% van de mannelijke en 33% van de vrouwelijke respondenten dat ze te kampen hadden met homofoob geweld. In een **Sloveens** onderzoek verklaarde 53% van de lesbische en mannelijke homoseksuele respondenten geweld wegens hun seksuele geaardheid te hebben meegemaakt.[72]

De bovenstaande resultaten zijn duidelijk nog maar het topje van de ijsberg, maar zijn wel een aanwijzing van de omvang van het probleem in de hele Europese Unie en tonen aan dat haatmisdrijven en -incidenten niet beperkt zijn tot de landen waar onderzoek werd gevoerd. Bovendien hadden alle bezochte niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's weet van haatincidenten in hun land, ook al werd er geen specifiek onderzoek naar gevoerd.

In 2007 signaleerde het Europees Parlement 'in een aantal Europese landen toenemende haatuitingen tegen de LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender)-gemeenschap', waarbij werd gewezen op het gebruik door vooraanstaande politici van 'opruiende of bedreigende taal of van haat getuigende uitspraken en de nalatigheid van de politie die niet ingrijpt bij gewelddadige demonstraties van homofobe groeperingen'. Het vestigde in het bijzonder de aandacht op de 16-jarige Matteo uit Turijn, Italië, die 'recentelijk zelfmoord heeft gepleegd en twee afscheidsbrieven heeft achtergelaten waarin hij zijn daad verklaart met een verwijzing naar de pesterijen waaraan hij blootstond als gevolg van zijn seksuele geaardheid; [het feit dat] maatschappelijke organisaties in het Verenigd Koninkrijk een toename van het aantal gevallen van homofobe intimidatie op middelbare scholen in het gehele land hebben gesignaleerd; [evenals het feit dat] in Nederland een homoseksuele man werd doodgeslagen alleen vanwege zijn seksuele geaardheid en zijn vrouwelijke voorkomen'.[73]

De *Raad van Europa* heeft een soortgelijke bezorgdheid geuit over dergelijke haatmisdrijven. In 2008 vestigde een rapport van de Raad van Europa de

Vertaling niet geverifieerd

---

[70] Internetenquête met 9 473 respondenten, uitgevoerd door het LHBT-datingportaal boyfriend.dk in samenwerking met The Danish Broadcasting Corporation (2007), beschikbaar op: http://boyfriend.dk/dr/result.php (15.01.2008).

[71] Steekproef met 514 respondenten, C. Saraceno (ed.) (2003) 'Diversi da chi? Gay, lesbiche, transessuali in un'area metropolitana', Milaan: Guerini

[72] A. Švab, R. Kuhar (2005) The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians, Politike: Ljubljana, beschikbaar op: http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (22.12.2008)

[73] Zie de Resolutie van het Europees Parlement, 'Homofobie in Europa', goedgekeurd op 26 april 2007, P6_TA(2007)0167, evenals de Resolutie van het Europees Parlement, 'Homofobie in Europa', goedgekeurd op 18 januari 2006, P6_TA(2006)0018

aandacht op het feit dat[74] extremisten in Riga fecaliën en eieren wierpen naar homoactivisten en hun achterban toen ze een kerkdienst verlieten. Enkele jaren geleden werd een Zweedse hockeyspeler doodgestoken in Vasteras nadat hij zich had geout als homoseksueel. In Porto, Portugal, werd een dakloze Braziliaanse transgendervrouw aangevallen en gedood door een groepje jongens die het lichaam achterlieten in een waterput.

Aard van de aanvallen

Uit studies en enquêtes in **België**,[75] **Zweden**,[76] **Duitsland**,[77] **Nederland**,[78] **Polen**,[79] het **Verenigd Koninkrijk**,[80] **Slovenië**[81] en andere lidstaten blijkt dat: in de meeste gevallen de vaakst voorkomende ervaring verbale agressie is; aanvallen doorgaans gebeuren op openbare plaatsen; lesbische en biseksuele vrouwen meer kans hebben dan homoseksuele of biseksuele mannen om geconfronteerd te worden met aanvallen in de private sfeer; ze ook meer kans hebben om geconfronteerd te worden met seksueel geweld of de dreiging van seksueel geweld; jonge mensen meer dan oudere leeftijdsgroepen geconfronteerd worden met aanvallen.

> ep jonge mensen uit mijn stad heeft me al vaak lastiggevallen om me te 'overtuigen' dat er geen plaats is voor lesbiennes. Ze hebben me verbaal en fysiek aangevallen. Ik werd ook een keer geslagen. Ze dreigden ermee me te verkrachten om me te laten zien hoe goed het is om met een man te zijn, want ik heb een man nodig." (Vrouw, Polen)[82]

Overtreders

Vertaling niet geverifieerd

---

[74] T. Hammarberg, mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa (2008), Hate Crimes – racism, anti-Semitism, anti-Gypsyism, Islamophobia and homophobia: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/080721_en.asp (03.09.2008)

[75] M. Poelman & D. Smits (2007) Agressie tegen holebi's in Brussel-Stad, Antwerpen: Apeldoorn.

[76] E. Tiby (1999) Hatbrott? Homosexuella kvinnor och mäns berättelser om utsatthet för brott, Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen

[77] MANEO – Das schwule Anti-Gewalt-Projekt in Berlin (2007)[MANEO – het Berlijnse project tegen geweld ten aanzien van homo's], beschikbaar op: http://www.maneo.de/highres/index.html (14.07.2008)

[78] L.Buijs, J.W.Duyvendak, G.Hekma (2008) Als ze maar van me afblijven. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Amsterdam School for Social Science Research

[79] M. Abramowicz (ed.) (2007) Situation of bisexual and homosexual persons in Poland, Kampania Przeciw Homofobii & Lambda Warsaw

[80] S. Dick (2008) Homphobic hate crime – The Gay British Crime Survey 2008, Stonewall

[81] A. Švab, R. Kuhar (2005) The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians, Politike: Ljubljana, beschikbaar op: http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (14.07.2008)

[82] Geciteerd in M. Abramowicz (ed.) (2007) Situation of bisexual and homosexual persons in Poland, Kampania Przeciw Homofobii & Lambda Warsaw

De bovenstaande studies komen tot de vaststelling dat de overtreders meestal onbekenden zijn voor het slachtoffer, hoewel het in sommige gevallen gaat om familieleden, collega's of medeleerlingen.[83] De overtreders zijn hoofdzakelijk mannen (en vaak jonge mannen in groep).

Op basis van gerapporteerde haatmisdrijven op een website die werd opgericht door *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* [De nationale organisatie voor homo's en lesbiennes] in **Denemarken**, besloot de organisatie dat de gerapporteerde incidenten erop wezen dat de meeste verbale en fysieke overtreders mannen zijn. Het gaat vaak over mannen in groep en het vaakst zijn het blanke Denen uit de etnische meerderheid. Bij homoseksuele mannen gebeurt het vaak op openbare plaatsen, 'cruising'-plaatsen of in de buurt van homobars. Lesbiennes worden vaker blootgesteld aan verbale aanvallen en vaak in de privésfeer, inclusief de dreiging van seksueel geweld.

Er moeten nog twee andere kwesties worden aangekaart: ten eerste de overtreders uit extreem rechtse groeperingen die LHBT's viseren en ten tweede het probleem van de etnische minderheden als overtreders.

Er zijn verscheidene voorbeelden van extreem rechtse groeperingen die LHBT's en LHBT-plaatsen lastigvallen of aanvallen, waaronder incidenten in **Zweden**, **Polen**, **Estland** en **Italië**. Verscheidene personen die werden geïnterviewd legden het verband tussen haatmisdrijven tegen LHBT's en ultranationalisme, xenofobie of racisme.[84]

Wat betreft de daders van LHBT-haatmisdrijven uit etnische minderheden, wijzen, ondanks het schaarse relevante onderzoek, maatschappelijke debatten vaak op een verschillende kijk op homoseksualiteit tussen etnische meerderheidsgroepen en etnische minderheidsgroepen[85] en wijzen slachtoffergetuigenissen soms naar etnische minderheden als overtreders van geweld tegen LHBT's. Het bestaande onderzoek legt geen verband tussen andere factoren zoals sociale klasse, onderwijs, tewerkstelling of religieuze overtuiging enerzijds en etniciteit anderzijds.

Vertaling niet geverifieerd

[83] Het feit dat haatmisdrijven relatief vaak worden begaan door familieleden en leeftijdsgenoten onderscheidt haatmisdrijven op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit van andere soorten haatmisdrijven, bijvoorbeeld op grond van racisme of antisemitisme.

[84] Vergadering met SEKÜ (EE), RFSL (SE), Kampania (PO), Arcigay/Arcilesbica (IT).

[85] In Denemarken en Nederland bijvoorbeeld, beschreven in: M.T. Drud-Jensen & S.P. Knudsen (2005) Ondt i røven. Folk der har ondt i røven over bøsser – bøsser der har ondt i røven over folk. Kopenhagen: Høst & Søn. En P. Mepschen (2008) Sex and the Other – Homosexuality and Islam in Dutch public discourse, Master thesis

Uit het **Duitse** MANEO-onderzoek[86] naar haatmisdrijven tegen homoseksuele en biseksuele mannen in Berlijn bleek dat de overtreders in 16% van de incidenten werden beschouwd als leden van een etnische minderheid.[87]

In een **Nederlands** rapport[88] over Amsterdam waren jonge mannen van Marokkaanse origine oververtegenwoordigd als verdachten van antihomoseksueel geweld. Het rapport besluit: 'Het geweld van daders is niet religieus geïnspireerd. De moslims onder hen hebben slechts een oppervlakkige kennis van de Koran en gaan zelden naar de moskee. De motieven van Marokkaanse daders zijn nagenoeg gelijk aan die van de autochtoon-Nederlandse. Opvattingen en emoties over seks en gender spelen een doorslaggevende rol, zij het dat Marokkaanse jongens niet vrouwelijk gedrag maar anale seks en de zichtbaarheid van homoseksualiteit als meest verwerpelijke aspecten noemen. Hun oververtegenwoordiging is daarnaast met name te verklaren door de straatcultuur waarin veel Marokkaanse jongens leven.'

Haatmisdrijven melden

Volgens niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en sommige overheidsinstanties die voor dit rapport werden geïnterviewd, worden maar weinig haatmisdrijven gemeld aan de politie of andere overheidsinstanties. Dat wordt ook bevestigd door onderzoeken.[89]

In de **Poolse** studie waaraan hierboven wordt gerefereerd[90] werd 85,1% van de gevallen niet gerapporteerd aan de politie. Volgens de studie in het **Verenigd Koninkrijk**[91] meldde slechts 23% van de slachtoffers haatincidenten aan de politie, terwijl andere bronnen nog lagere cijfers gaven.

Verschillende oorzaken dragen bij tot dit verschijnsel:

Vertaling niet geverifieerd

---

[86] Steekproef met 23 949 respondenten. MANEO – Das schwule Anti-Gewalt-Projekt in Berlin (2007) [MANEO – het Berlijnse project tegen geweld ten aanzien van homo's], beschikbaar op http://www.maneo.de/highres/index.html (14.07.2008).

[87] Der Beauftragte für Integration und Migration in Berlin (2005) Integration und Migration in Berlin, Zahlen – Daten – Fakten). Hoewel een waargenomen etnische achtergrond niet hetzelfde is als een officiële migrantenachtergrond, wijzen de cijfers erop dat personen die worden beschouwd als een 'etnische minderheid' of 'migrant' niet oververtegenwoordigd zijn in de statistieken van haatmisdrijven in Berlijn.

[88] L.Buijs, J.W.Duyvendak, G.Hekma (2008) Als ze maar van me afblijven. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Amsterdam School for Social Science Research, p. 128

[89] Bijvoorbeeld in de studies over haatmisdrijven die hierboven worden geciteerd en vergaderingen met Mozaika (Letland, 12 maart 2008), het ministerie van Sociale Zaken (Estland, 11 maart 2008), BGO Gemini (Bulgarije, 30 april 2008), Arcigay/Arcilesbica (Italië, 5 maart 2008)

[90] M. Abramowicz (ed.) (2007) Situation of bisexual and homosexual persons in Poland, Kampania Przeciw Homofobii & Lambda Warsaw

[91] S. Dick (2008) Homphobic hate crime – The Gay British Crime Survey 2008, Stonewall

- Voor sommige slachtoffers resulteert het sociale stigma en vooroordeel tegen LHBT's in een beslissing om zich niet als LHBT te identificeren en laten ze na om feiten te melden om het risico te beperken van zich te 'outen' of zich bloot te geven.

- Sommige LHBT's worden zo vaak geconfronteerd met haatincidenten dat ze geen moeite doen om ze te melden. Wegens die redenen, of wegens zogeheten 'geïnternaliseerde homofobie', beschouwen sommige slachtoffers haatincidenten niet als misdrijven of discriminatie, maar eerder als onderdeel van het sociale kader dat werd afgeleid van de populaire perceptie van LHBT's, dus als een 'deel van het leven'.

- De kennis van hoe en waar meldingen kunnen worden gedaan, is soms erg gebrekkig. In de meeste lidstaten betekent het gebrek aan een politiecultuur 'ten behoeve van het publiek' dat er weinig moeite wordt gedaan om de bevolking, maar vooral groepen die kwetsbaar zijn voor haatmisdrijven, te informeren over manieren om haatmisdrijven te melden. Dat betekent in dit geval dat personen die geconfronteerd worden met haatmisdrijven op grond van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit, vaak gewoonweg niet weten hoe en aan wie het kan worden gemeld.

- Anderen twijfelen mogelijk of ze naar de politie zouden stappen omdat ze homofobe reacties vrezen of in het verleden hebben gekregen van politiefunctionarissen. Er zijn slachtoffers die melding hebben gemaakt van dergelijke reacties van de politie, maar ook van onwilligheid om een klacht te aanvaarden of het niet geloven in homofobe motieven voor een misdrijf.[92]

Zo hebben de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's *OLKE* in **Griekenland** en *ACCEPT* in **Roemenië** gemeld dat politiefunctionarissen personen intimideren en lastigvallen op openbare plaatsen die gekend staan als ontmoetingsplaatsen voor homoseksuele mannen.[93] In een studie uit **Estland** meldde 25% van de LHB-respondenten dat ze te maken krijgen met vijandige reacties van de politie als ze haatmisdrijven melden.[94] Een voorbeeld:

> dat gewoon door elkaars hand vast te houden en je partner van hetzelfde geslacht te kussen in een park om 23.30 uur ertoe kan leiden dat agenten op je spuwen, je slaan, je beboeten en ze je flikker, nicht en verloederde freak noemen en nog andere woorden die ik niet durf te herhalen?" (Jongen, 17

Vertaling niet geverifieerd

[92] Zie bijv. ENAR (2006) Shadow Report: Bulgarije 2006, beschikbaar op: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/national/Bulgaria_2006.pdf (14.07.2008)

[93] Vergaderingen: Griekenland, 14 april 2008 en Roemenië, 12 april 2008

[94] Kotter, L. (2002): "Sexual Orientation Discrimination in Estonia" in Sexual Orientation Discrimination in Lithuania, Latvia and Estonia. Open Society Institute and Kimeta Society.

jaar, Roemenië)[95]

De elektronische enquête onder betrokken gaf gemengde resultaten wat betreft de inspanningen van overheidsinstanties om haatmisdrijven ten aanzien van LHBT's aan te pakken. 53% verklaarde dat de bevoegde overheidsinstanties haatmisdrijven als een tamelijk of zeer relevant domein beschouwden, terwijl 30% verklaarde dat volgens overheidsinstanties dergelijke incidenten weinig of geen relevantie hebben.

Het gebrek aan rapportage draagt bij tot de moeilijkheden in het evalueren van de omvang en aard van aanvallen in de hele EU, aangezien officiële statistieken en rechtspraak vaak ontbreken.

Verscheidene overheidsinstanties verklaarden tijdens veldinterviews dat de administratieve instrumenten om haatmisdrijven te rapporteren onvoldoende ontwikkeld zijn en moeilijk te gebruiken.[96] Uit interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsinstanties in de meeste lidstaten blijkt dat de politie slecht is opgeleid om met haatmisdrijven om te gaan en niet beschikt over de nodige rapportage-instrumenten.

Vertaling niet geverifieerd

[95] UK Gay News (2006) Discrimination: Gays Fined for Cuddling in a Park While Straight Couple Ignored for Having Sex, beschikbaar op http://ukgaynews.org.uk/Archive/2006july/2901.html (07.08.2008).

[96] Vergaderingen met Brottsförebygganderådet en Integrations- och Jämställdhetsdepartementet, Enheten för diskrimineringsfrågar (Zweden, 6 maart 2008) en het Office of National Statistics (Verenigd Koninkrijk, 1 april 2008)

Goede praktijk: registratie door de politie van haatmisdrijven. In het voorjaar van 2007 startte de politie in Stockholm, **Zweden**, met een 'eenheid Haatmisdrijven'. Verscheidene politiediensten verbeterden hun rapportageprocedures door in hun meldingsprocedure voor incidenten een 'pop-upvenster' te integreren dat op het scherm verschijnt als specifieke woorden, zoals 'homo' of 'immigrant' in een rapport worden getypt. De rapporterende officier moet vervolgens verdere informatie invullen om het incident te identificeren, wat betekent dat het slachtoffer of de informant verder moet worden ondervraagd. Een aantal politiediensten heeft officieren aangeduid die specifiek voor haatmisdrijven verantwoordelijk zijn. Daarnaast zijn tot 20 aanklagers in **Zweden** gespecialiseerd in het omgaan met haatmisdrijven, een in elk rechtsgebied.[97]

Goede praktijk: anonieme melding van haatmisdrijven. Veldonderzoek heeft aangetoond dat in **Nederland** een proefproject werd opgestart waarbij haatmisdrijven anoniem kunnen worden gerapporteerd via het internet zodat informatie kan worden verzameld, zelfs als de slachtoffers niet direct aan de politie willen rapporteren.[98] Evenzo lanceerde het stadsbestuur van Kopenhagen in **Denemarken** een website om haatincidenten anoniem te melden.[99] In **Slovenië** startte de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Legebitra* het programma Povej naprej! (Activeer!) om het melden van haatmisdrijven en voorvallen van discriminatie van LHBT's te vergemakkelijken door de slachtoffers anoniem te interviewen.[100]

Goede praktijk: opleidings- en informatiemateriaal. In **Frankrijk** werd een 'Slachtoffergids' voor haatmisdrijven en discriminatie ontwikkeld door een samenwerking tussen privébedrijven, politievakbonden en homo- en lesbienneverenigingen. Uit veldinterviews is gebleken dat de **Nationale Gendarmerie** in **Frankrijk** sinds 2006 bewustmakingsmodules over homoseksualiteit en homofobie heeft ingevoerd in het opleidingscurriculum.[101] Veldonderzoek heeft aangetoond dat het nationale orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling in **België**, het *Centrum voor Gelijkheid van Kansen en*

Vertaling niet geverifieerd

[97] Zweden, landenrapport
[98] Vergadering met de Commissie Gelijke Behandeling (Nederland, 1 april)
[99] Zie http://www.registrerdiskrimination.kk.dk/?sc_lang=en (17.10.2008)
[100] Zie http://www.drustvo-legebitra.si/index.php?option=com_content&task=view&id=148&Itemid=0 (17.10.2008)
[101] Vergadering met Inter-LGBT en L'Autre Cercle, (Frankrijk, 10 maart 2008)

voor Racismebestrijding, een soortgelijk opleidingsinitiatief heeft ondernomen.[102]

Wat gerechtelijke procedures betreft, heeft een Zweedse studie[103] aangetoond dat het percentage haatincidenten dat voor de rechtbank wordt gebracht sterk verschilt tussen de verschillende politionele rechtsgebieden en dat het element haat of homofobie soms niet in overweging werd genomen tijdens het proces of het bepalen van de straf, hoewel het een motief was voor het gepleegde misdrijf.

Vertaling niet geverifieerd

[102] Vergadering met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (België, 3 april)

[103] E. Tiby (2006) En studie av homofoba hatbrott i Sverige, Stockholm: Forum för levande historia

Goede praktijk: vervolgingsbeleid. De 'Crown Prosecution Service' (CPS) in het **Verenigd Koninkrijk** heeft een beleid opgesteld voor de vervolging van gevallen van homofobe en transfobe haatmisdrijven. In het document wordt uitgelegd hoe de CPS omgaat met gevallen van homofobe en transfobe haatmisdrijven en het document verklaart dat de CPS vastberaden is om een bijdrage te leveren tot het verminderen van misdrijven met homofobe en transfobe elementen door de overtreders voor het gerecht te brengen.[104]

Vertaling niet geverifieerd

[104] Zie http://www.cps.gov.uk/publications/docs/htc_policy.pdf (06.10.2008).

Aanvallen op LHBT-plaatsen

Er zijn verscheidene meldingen van aanvallen op LHBT-plaatsen in een aantal lidstaten, gaande van het vandaliseren van de gebouwen van niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's of verenigingslokalen tot het lastigvallen of aanvallen van LHBT's op ontmoetingsplaatsen.

Het vandaliseren van de gebouwen in **Zweden** van een lokale afdeling van de *Riksförbundet För Seksuellt Likaberättigande* [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's] door vensters in te slaan en brand te stichten, is maar een van de voorbeelden.[105] Dankzij de informatie die werd vergaard tijdens veldinterviews is het ook mogelijk om te wijzen op de brandstichting op een historische site in Italië (*The Coming Out*) van de LHBT-gemeenschap in Rome in februari 2008 en, meer recent, andere neofascistische aanvallen op verscheidene LHBT-plaatsen.[106] De Italiaanse niet-gouvernementele organisaties voor LHB's *Arcigay* en *Arcilesbica* zijn van mening dat geweld tegen LHBT-organisaties en hun ontmoetingsplaatsen stijgt.[107]

Haatdragende taal

De term 'haatdragende taal' die wordt gebruikt in dit gedeelte omvat een breder spectrum van verbale feiten die te maken hebben met of een uitdrukking zijn van homofobie en/of transfobie in een onterende of oneerbiedige publieke uiting.

Op basis van de beschikbare gegevens is het mogelijk om ten minste drie types haatdragende taal te identificeren die met name van belang zijn in een homofobe context: haatdragende taal door publieke figuren, haatdragende taal door publieke religieuze figuren en haatdragende taal die, vaak anoniem, op het internet wordt geplaatst.

Haatdragende taal door publieke en religieuze figuren

Sommige niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en onderzoekers hebben verklaringen gevolgd in de pers en elders. In **Letland** en **Litouwen** hebben de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's *Mozaika* (Letland) en *The Lithuanian Gay League* verwoordingspatronen geïdentificeerd om anti-

Vertaling niet geverifieerd

105 Riksförbundet För Seksuellt Likaberättigande (Nord) [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's] Hatbrott! Vad gör jag? Information och råd för homosexuella, bisexuella och transpersoner (Pamflet zonder publicatiedatum op www.rfsl.se/nord).

106 Vergadering met Arcigay en Arcilesbica, 5 maart 2008. Zie ook: http://www.arcigay.it/incendio/incendio-al.coming-out-roma , http://www.repubblica.it/2006/05/gallerie/cronaca/incendio-coming/1.html, en http://www.arcigay.it/dossier-omofobia-italia-2006-2008 (20.07.2008)

107 Vergadering met Arcigay en Arcilesbica, 5 maart 2008.

LHBT-uitspraken en andere homofobe uitlatingen te onderzoeken die strikt gesproken niet allemaal onder de definitie van haatdragende taal vallen.[108]

Aan de hand van die opvolgingsprojecten werd vastgesteld dat anti-LHBT-verklaringen vooral worden afgelegd door conservatieve politici en religieuze publieke figuren (katholieken, lutheranen of evangelische christenen). Die verklaringen zijn meestal gebaseerd op de stelling dat LHBT's en hun manier van leven een bedreiging zijn voor de maatschappij. *Mozaika* merkte hierover op dat het duidelijk was dat bepaalde argumenten steeds opnieuw werden gebruikt om zich uit te spreken tegen lesbiennes en homo's.[109] Het gaat onder meer om argumenten die:[110]

- gericht zijn op het behoud van de etnische homogeniteit en integriteit van de natie en de staat door homo's en lesbiennes uit te sluiten of ondergeschikt te maken;

- gebaseerd zijn op de christelijke overtuiging om homo's en lesbiennes uit te sluiten van de 'morele gemeenschap' die wordt begrepen als de volledige natie;

- refereren aan een ongedefinieerde moraliteit, waarbij vaak familiewaarden worden ingeroepen om de uitsluiting of het ondergeschikt maken van homo's en lesbiennes te rechtvaardigen.

Daarnaast worden LHBT's in sommige verklaringen beschouwd als een 'dreiging van het westen' voor het 'demografische voortbestaan' van de natie van buitenaf:

> ten duidelijk 'neen' zeggen tegen al die wijze mannen uit het Westen die suggereren dat ons volk vrijwillig zelfmoord moet plegen omdat, zoals u weet, homoseksualisten [sic] geen kinderen krijgen." (Lets parlementslid in de plenaire zitting van het parlement, 31.05.2006)[111]

Argumenten tegen het toelaten van Pride-evenementen stelden ook in vraag of seksuele geaardheid een zaak van mensenrechten voor minderheden is of enkel een 'immorele voorkeur', waarmee homoseksuelen werden gelijkgesteld aan alcoholici en drugverslaafden.

Vertaling niet geverifieerd

---

108 Mozaika (2007) Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians
A. Tereskinas (2007) "Not Private Enough?" Homophobic and Injurious Speech in the Lithuanian Media, Vilnius: Lithuanian Gay League

109 Mozaika (2007) Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians, p. 4

110 Mozaika (2007) Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians, p. 5

111 Mozaika (2007) Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians, p. 31

tochten in Letland moeten worden beschouwd als onwettig en mogen niet worden toegelaten omdat ze ten eerste zijn gericht tegen moraliteit en het familiemodel dat in ons land bestaat en is ingebed in de fundamentele wetten van de staat, de Grondwet. Ten tweede gaat homoseksualiteit in tegen de natuurlijke orde en derhalve tegen de wetten van God. Ten derde maken homoseksuelen ten onrechte aanspraak op de rechten van een minderheid. Een minderheid bestaat uit mensen die verschillen van de meerderheid wegens hun nationaliteit, taal, ras, huidskleur en andere neutrale kenmerken, maar niet hun morele evaluatie. Dat betekent dat er geen minderheid kan bestaan van alcoholici, homoseksuelen, drugverslaafden of anderen als de minderheid is gebaseerd op immorele neigingen." (Open brief aan politici, getekend door een kardinaal en verschillende priesters van de rooms-katholieke kerk in Letland)[112]

Het is belangrijk om te vermelden dat de voorbeelden van negatieve publieke verklaringen over LHBT's, zoals hierboven weergegeven, in geen geval beperkt zijn tot **Letland**. Uit de informatie die werd vergaard via het veldwerk, konden voorbeelden worden geïdentificeerd van dergelijke verklaringen in **Malta**, **Italië**, **Litouwen**, **Polen**, **Cyprus**, **Griekenland** en **Roemenië**,[113] doorgaans van conservatieve politici of religieuze figuren uit de katholieke of de orthodox-christelijke strekking. De verschillende soorten verklaringen en de argumenten die worden gebruikt, komen grotendeels overeen met de bevindingen van het opvolgingsproject van *Mozaika*. Het zal niet verbazen dat uit de interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling in die landen is gebleken dat op plaatsen waar homoseksualiteit een omstreden kwestie is op grond van moraliteit, homofobe haatdragende taal een meer prangende kwestie is, vooral wanneer ze wordt aangewend om weerstand te ontwikkelen tegen Pride-evenementen zoals beschreven in het deel over de vrijheid van vergadering.
Uitdrukkingen van haat ten aanzien van LHBT's is uiteraard niet beperkt tot politici of religieuze leiders. Ter illustratie:

- In entertainment: een lid van de jury in een **Duitse** zangwedstrijd op de commerciële televisie ('*Deutschland Sucht Den Superstar*' [Duitsland zoekt de superster] veroorzaakte ophef door een deelnemer van het programma een "nicht die zingt als een zwijn!"[114] te noemen.

[112] LETA News agency, 27 mei 2008
[113] Vergaderingen met de Malta Gay Rights Movement (3 maart 2008), Arcigay/Arcilesbica (Italië, 5 maart 2008), de Lithuanian Gay League (13 maart 2008), Campaign Against Homophobia (17 maart 2008), Cypress Gay Liberation Movement (10 april 2008), OLKE (Griekenland, 14 april 2008), ACCEPT (Roemenië, 12 april 2008)
[114] In het Duits: "Vollschwuchtel, singt wie ein Schwein" (uitgezonden op RTL, 2008), geciteerd in Duitsland, landenrapport

Vertaling niet geverifieerd

- In de media: 'Homoseksuelen zouden moeten worden geëxecuteerd' was een krantenkop in de **Roemeense** krant Evenimentul Zilei op 11 mei 2004, in een artikel over openbare LHBT-evenementen.[115]

- Van publieke figuren: in 2005 werd een bekende **Portugese** opiniemaker vervolgd omdat hij publiekelijk had verklaard dat homoseksuelen ziek zijn en ze had vergeleken met pedofielen en drugverslaafden.[116]

Haatdragende taal op het internet

Een zeer zorgwekkend probleem is de verspreiding van homofobe haatdragende taal via het internet. Er is weinig onderzoek naar dit onderwerp, maar veldonderzoek toont aan dat het wordt beschouwd als een ernstig probleem door sommige niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's[117], nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling[118] en studies. Een studie[119] van 2006 merkte op dat een snelle zoektocht op eender welke zoekrobot tot een groot aantal webpagina's leidt die hun propaganda richten tegen immigranten, joden, moslims of homoseksuelen en aanzetten tot haat en geweld aanmoedigen tegen deze groepen.

De studie toonde ook aan dat bijvoorbeeld in **Nederland** het Klachtenbureau een gestage toename noteerde van dergelijk materiaal dat werd gepubliceerd op de Nederlandse internetruimte.

Verscheidene nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's registreerden ook een aanzienlijk aantal haatdragende commentaren tegen LHBT's op het internet. Net als in andere contexten gebruiken verschillende anti-LHBT-netwerken het internet voor hun communicatie, netwerking en mobilisatie. Enkele voorbeelden zijn de **Letse** *NoPride Association* of de **Portugese** *Partido Nacional Renovador*, die in 2005 op een nationalistische blog een demonstratie aankondigde tegen 'de homoseksuele en pedofiele lobby'. Een extreem rechtse webpagina in **Zweden** werd in 2006 gerapporteerd voor het aanzetten tot haat tegen homoseksuelen.[120]

Het *Office of the Equal Opportunities Ombudsperson* in **Litouwen** heeft ambtshalve een onderzoek gevoerd naar en een procedure opgestart tegen

[115] Roemenië, landenrapport

[116] J.E.F. Gouveia (2005) 'Qualquer dia a pedofilia vau acabar por ser legalizada', in O Independente, 18 februari 2005

[117] Vergadering met bijvoorbeeld SEKÛ (Estland, 10 maart 2008)

[118] Vergadering met bijvoorbeeld de Ombudsdienst voor Gelijke Kansen (Litouwen, 14 maart 2008)

[119] M. Zarrehparvar (2006) 'A Nondiscriminatory Information Society', in R.F. Jørgensen Human Rights in the Global Information Society, Londen: The MIT Press, p. 226

[120] Brottsförebyggande rådet (de Zweedse nationale raad voor misdaadpreventie), 2008 Hatbrott 2007 – En sammanställning av anmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv

Vertaling niet geverifieerd

haatdragende taal op websites. De informatie die werd vergaard tijdens interviews wijst er echter op dat dergelijke gevallen vaak moeilijk voor de rechtbank kunnen worden gebracht omdat het aanzienlijke middelen en vastberadenheid vergt om de eigenlijke auteurs van de opmerkingen te identificeren.[121]

Conclusies

Haatmisdrijven tegen LHBT's zijn een vaak voorkomend verschijnsel dat op verschillende manieren een impact heeft op homoseksuele mannen, lesbiennes, biseksuele mannen en vrouwen en transseksuelen.

Het gebrek aan meldingen van incidenten aan de politie of andere autoriteiten – wat kan worden verklaard door de weigerachtige houding van LHBT-slachtoffers om incidenten te melden of door nalatigheid van de politiediensten – is een factor die het probleem nog verergert.

Instrumenten om incidenten te melden aan de overheden zijn onvoldoende ontwikkeld, hoewel onderrapportage van haatmisdrijven een ernstig obstakel is voor de autoriteiten om het verschijnsel doeltreffend te bestrijden.

Er is weinig kennis inzake of onderzoek naar de omvang, het type, de daders of de slachtoffers van haatmisdrijven in de hele Europese Unie.

Aanvallen op LHBT-plaatsen vormen een probleem in sommige lidstaten. De lokalen van niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's werden geplunderd en andere ontmoetingsplaatsen werden in brand gestoken of de bezoekers ervan werden ernstig lastiggevallen of aangevallen. In deze studie werden incidenten geïdentificeerd in **Italië** en **Zweden**.

In het bijzonder haatdragende taal door publieke figuren is een zorgwekkend fenomeen aangezien het de publieke opinie negatief beïnvloedt en aanzet tot onverdraagzaamheid. In publieke anti-LHBT-verklaringen worden LHBT's vaak afgeschilderd als onnatuurlijk, ziek, afwijkend, verbonden met misdrijven, immoreel of sociaal destabiliserend.

Vooral het internet baart zorgen. Het internet wordt gebruikt om aan te zetten tot haat en de overtreders kunnen niet gemakkelijk worden gevonden of vervolgd.

Vertaling niet geverifieerd

[121] Vergadering met de Ombudsdienst voor Gelijke Kansen (Litouwen, 14 maart 2008)

Vrijheid van vergadering

Dit gedeelte gaat over de situatie met betrekking tot publieke demonstraties en evenementen van LHBT's, vooral de Pride-vieringen en het probleem van toegang tot en beschikbaarheid van locaties voor LHBT-gerelateerde activiteiten.

Pride Parades en andere openbare LHBT-demonstraties en -evenementen

De 'Gay Pride' is een traditie die teruggaat tot juni 1969 toen LHBT's in de straten van New York dagenlang protesteerden tegen aanhoudend politiegeweld ten aanzien van LHBT's en LHBT-locaties. Het jaar daarop werd de opstand herdacht aan de hand van demonstraties in verschillende Amerikaanse steden en sindsdien vinden jaarlijkse demonstraties tegen homofobie en voor LHBT-rechten plaats over de hele wereld. Deze 'Pride'-demonstaties, die in vele lidstaten de vorm aannemen van een feestelijke aangelegenheid, hebben daarnaast een belangrijke functie in het opbouwen van de gemeenschapsbanden en de empowerment van LHBT-personen en -groepen. Aan de hand van interviews werd duidelijk dat in bijna elke lidstaat jaarlijkse evenementen en demonstraties worden georganiseerd door lokale niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en dat die in de meeste gevallen kunnen doorgaan zonder problemen wat betreft politie of gebrek aan toestemming van lokale overheden en in sommige gevallen worden ze zelfs georganiseerd in samenwerking met lokale overheden.[122]

De demonstraties worden georganiseerd onder verschillende namen, zoals Diversity March, Rainbow Parade, Equality Parade of Christopher Street Day, en met uiteenlopende slogans, doelstellingen en uitingsvormen. Wat dat betreft, wordt de deelname van de Europese Unie aan dergelijke vieringen opgevat als een teken van ondersteuning voor diversiteit in seksuele geaardheid. Dat was ook het geval tijdens de Amsterdam Canal Parade van 2005 waaraan ook een boot van de campagne 'Voor diversiteit. Tegen discriminatie' deelnam als onderdeel van de campagne van de Europese Commissie tegen discriminatie.[123] De laatste jaren hebben sommige evenementen echter aanzienlijke negatieve aandacht gekregen in verscheidene lidstaten en is de controverse over bepaalde Pride-vieringen kenmerkend geworden voor het feit dat homoseksualiteit centraal staat als politieke kwestie.

Er zijn enkele bezorgdheden wat betreft de reacties van enkele lidstaten op de Pride-evenementen van de laatste jaren: sommige overheden slaagden er niet in om het recht op vergadering te garanderen voor LHBT's, de bescherming van LHBT's tegen tegendemonstranten kon niet altijd worden gegarandeerd en dan

[122] Informatie vergaard tijdens het veldwerk
[123] Zie http://www.stop-discrimination.info/31.0.html (12.01.2009)

Vertaling niet geverifieerd

is er nog het gebruik van publieke LHBT-demonstraties door politieke of religieuze figuren om anti-LHBT-houdingen en -acties aan te moedigen.

Verbod

De laatste jaren waren er stedelijke autoriteiten die vreedzame demonstraties en samenkomsten van groepen die actie voeren voor LHBT-rechten verboden of aanvankelijk verboden:

Litouwen: In 2007 weigerden de stedelijke autoriteiten in Vilnius twee keer de toestemming te geven voor een publiek LHBT-evenement. De tweede keer dienden de organisatoren klacht in, maar de rechtbanken verwierpen de klacht.[124]

Letland: Volgens de informatie die werd vergaard tijdens interviews, verboden de stedelijke autoriteiten in 2005 en 2006 de Pride Parade in Riga.[125]

Bulgarije: In 2005 verbood de burgemeester van Varna de opening van een *Pink Point*-informatiekiosk. De organisatoren legden klacht neer bij de commissie voor de bescherming tegen discriminatie en de stad Varna werd schuldig bevonden aan indirecte discriminatie. Door beroepsprocedures is de zaak nog steeds hangende.[126]

Roemenië: In 2008 verboden de stedelijke autoriteiten een optocht voor diversiteit in Boekarest.[127]

Polen: In 2004 en 2005 werden optochten voor de gelijkheid van LHBT's verboden door de stedelijke autoriteiten in Warschau. In 2005 werd een soortgelijke optocht verboden in de stad Poznan.[128]

De redenen die voor het verbod werden gegeven, zijn onder andere de veiligheid van de deelnemers, het schenden van de openbare zeden en het behoud van de openbare orde. Het moet echter worden opgemerkt dat het verbod en andere complicerende beperkingsprocedures enkele keren werden

Vertaling niet geverifieerd

---

[124] E. Ziobiene (2008) Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation, Report on Lithuania, FRALEX Legal Report. Ook: Vergaderingen met de Lithuanian Gay League (Litouwen, 13 maart 2008) en de Ombudsdienst voor Gelijke Kansen (Litouwen, 14 maart 2008)

[125] Vergaderingen in Letland: Tiesībsarga birojs [het bureau van de Ombudsman] (12 maart 2008) en de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's Mozaika (12 maart 2008)

[126] S. Kukova (2008) Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds f Sexual Orientation, Report on Bulgaria, Fralex Legal Country Report. Ook: Vergadering met de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's BGO Gemini, 28 april 2008, en de commissie voor de bescherming tegen discriminatie, 29 april 2008

[127] Roemenië, landenrapport en vergadering met niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's ACCEPT (7 april 2008)

[128] M. Abramovicz (ed.) (2007) The Situation of Bisexual and Homosexual Persons in Poland; rapport 2005 en 2006, Warschau: Campaign Against Homophobia en Lambda Warsaw Association

gewijzigd (bijvoorbeeld in Boekarest, Warschau en Riga) na verdediging door niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, internationale druk, beslissingen van de rechtbank, adviezen van nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling of interventies van ministers.[129]

In de zaak Baczkowski e. a. tegen Polen, verzoek nr. 1543/06, arrest van 3 mei 2007, oordeelde het Europees Hof voor de rechten van de mens dat het verbieden van optochten en bijeenkomsten voor gelijkheid in Warschau in 2005 een schending was van de artikelen 11, 13 en 14 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.[130]

Administratieve obstakels

Interviews hebben aangetoond dat in 2007 in **Estland** administratieve obstakels werden gebruikt, waarbij de lokale politie weigerachtig stond tegenover samenwerking met de organisatoren van de Pride-optocht en eisten dat een privébewakingsfirma werd ingehuurd.[131] De organisatoren legden klacht neer bij de minister van Justitie. De minister stelde vast dat de *Põhja Politseiprefektuur* [noordelijke politieprefectuur] de normen voor goed bestuur niet had gevolgd door te weigeren samen te werken met de organisatoren van de optocht.[132]

De minister van Justitie benadrukte verder ook dat, hoewel de autoriteiten zich bewust leken van hun negatieve verplichtingen, m.a.w. de optocht niet verstoren, ze zich niet bewust waren van hun positieve verplichting om een omgeving te creëren waar vrijheid van vergadering en gerelateerde rechten gewaarborgd zijn (bijvoorbeeld door de demonstranten te beschermen tegen tegendemonstranten).[133]

Vertaling niet geverifieerd

[129] Roemenië, landenrapport. M. Abramovicz (ed.) (2007) The Situation of Bisexual and Homosexual Persons in Poland; rapport 2005 en 2006, Campaign Against Homophobia and Lambda Warsaw Association, Warschau. Vergaderingen in Letland: Tiesībsarga birojs [het bureau van de Ombudsman] (12 maart 2008) en de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's Mozaika (12 maart 2008)

[130] Zie http://www.icj.org/IMG/European_Compilation-web.pdf (26.11.2008)

[131] Vergadering met SEKÜ en Diversity (Estland, 10 maart 2008)

[132] Estonia/Õiguskantsleri kantselei (09.2007) 'Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks' ['Aanbeveling voor het respecteren van legaliteit en goed bestuur'], brief aan politseiprefekt [politieprefect] Raivo Kütt, p. 13

[133] Estonia/Õiguskantsleri kantselei (09.2007) 'Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks' ['Aanbeveling voor het respecteren van legaliteit en goed bestuur'], brief aan politseiprefekt [politieprefect] Raivo Kütt, p. 13

Volgens de geïnterviewden deden soortgelijke obstakels zich voor bij een optocht voor diversiteit in **Roemenië** in 2008, toen de lokale politie van de organisatoren eiste dat ze een verkeersplan voorlegden.[134]

Tegenreacties

De reacties tegen LHBT-demonstraties zoals de Pride-evenementen komen niet enkel van overheidsinstanties. In de zomer van 2008 meldden de internationale nieuwsmedia gewelddadige aanvallen tegen Pride-optochten in de hoofdstad van **Tsjechië**, **Hongarije** en **Bulgarije**. De laatste jaren vonden ook gewelddadige aanvallen plaats op demonstraties in **Zweden**, **Polen**, **Letland**, **Estland**, **Tsjechië**, **Hongarije**, **Roemenië** en **Bulgarije**.[135]

"De neonazi's die me in elkaar sloegen op de Pride-optocht in 2003 hadden het grote lot gewonnen omdat ik zowel een 'blatte' ben [denigrerende term voor een niet-blanke Zweed of mensen met een andere huidskleur, bijvoorbeeld van Arabische of Latijns-Amerikaanse afkomst] als homoseksueel. Voor mij is het nu meer dan ooit belangrijk om mee op te stappen in de Pride-optocht. Er zijn zoveel homo's, lesbiennes en transseksuelen die niet mee durven gaan. Ga de straat op en toon jullie!"[136] (Man, Zweden)

Volgens niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling in de hierboven vermelde landen, worden tegendemonstraties doorgaans georganiseerd door een aantal groepen die soms strategisch samenwerken, bijvoorbeeld fascistische en neonazistische groepen, ultranationalistische groepen en/of conservatieve orthodoxe, katholieke of evangelisch-christelijke groepen.

In verscheidene gevallen bracht de mobilisatie door de tegendemonstranten meer mensen samen dan enkel de leden van die groepen. Dat leidde tot grote publieke demonstraties die bijvoorbeeld opriepen tot 'dood aan de sodomieten'[137] en slogans droegen zoals 'Homo-optocht = Aids-optocht', 'Stop de decadentie van het Westen' of 'Homo's zijn als Joden – ze moeten dood'.[138]

Om aan te tonen met welke uitdagingen de organisatoren van openbare LHBT-evenementen te maken krijgen, werd in 2005 in Polen een enquête gehouden

Vertaling niet geverifieerd

[134] Vergadering met ACCEPT (Roemenië, 7 april 2008)
[135] Informatie uit landenrapporten
[136] RFSL (2005) 'Belonging', beschikbaar op http://www.rfsl.se/public/rfsl_belonging_2.pdf 06.02.2009)
[137] Roemenië, landenrapport
[138] S.P. Knudsen, "Gay Pride er vestlig decadence" in Dagbladet Information, 02.06.2008, beschikbaar op: http://www.information.dk/160136 (21.07.2008)

waaruit bleek dat 78% van de respondenten tegen het recht van LHBT-organisaties was om in het openbaar te demonstreren.[139]

Uit veldonderzoek is gebleken dat verschillende niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's naast aanvallen op parades of optochten ook veiligheidsproblemen meldden voor de deelnemers voor het begin en voornamelijk na afloop van Pride-optochten.[140] De politie was naar verluidt niet in staat of niet bereid om de deelnemers tegen aanvallen te beschermen.[141]

Er zijn talrijke voorbeelden van politici die weigeren om Pride-evenementen te steunen, maar wanneer dergelijke politici moeten waken over gelijke behandeling, wordt een zeer sterk politiek signaal gegeven. In mei 2008 weigerde de pas aangestelde minister van Gelijke Kansen in **Italië** de Gay Pride in Rome te ondersteunen omdat homoseksuelen niet langer werden gediscrimineerd in Italië. Ze was het oneens met het beoogde doel van de organisatoren van de Gay Pride om homoseksuele verbintenissen dezelfde legitimiteit te geven als het heteroseksuele huwelijk.

Rekening houdend met de behandeling door de autoriteiten, het karakter van de tegendemonstraties en het publieke debat dat gepaard gaat met LHBT-demonstraties, is het duidelijk dat extremisten niet het enige gevaar zijn voor het recht op vrijheid van vergadering voor LHBT-demonstraties. Er is een aanzienlijke correlatie tussen lidstaten waar de autoriteiten de toestemming voor LHBT-demonstraties hebben geweigerd of maar schoorvoetend hebben gegeven en het voorkomen van gewelddadige tegendemonstraties.

Verboden, obstakels en aanvallen op LHBT-demonstraties

De laatste vijf jaar werden verboden, administratieve obstakels en georganiseerde aanvallen vastgesteld op openbare LHBT-demonstraties in **Bulgarije**, **Estland**, **Letland**, **Polen** en **Roemenië**. Georganiseerde aanvallen (maar geen verboden of obstakels) hebben zich voorgedaan in **Hongarije**, **Italië**, **Tsjechië** en **Zweden**.

Wat deze kwestie betreft, werden geen problemen gemeld in Portugal, Spanje, Frankrijk, België, Duitsland, Oostenrijk, Slowakije, Slovenië, Malta, Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Luxemburg, Nederland, Griekenland, Denemarken en Finland.

Vertaling niet geverificeerd

---

[139] Public Opinion Research Center (2005) Acceptance of rights for gay and lesbian persons and social distance towards them, beschikbaar op: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2005/K_127-05.PDF (21.07.2008)

[140] Vergaderingen met bijvoorbeeld RFSL (Zweden, 5 maart 2008), Háttér Társaság a Melegekért [Háttér Ondersteuningsvereniging] (Hongarije, 17 april 2008), Mozaika (Letland, 12 maart 2008)

[141] Vergaderingen met bijvoorbeeld ACCEPT (Roemenië, 7 april 2008), Háttér Társaság a Melegekért [Háttér Ondersteuningsvereniging] (Hongarije, 17 april 2008), Campaign Against Homophobia (Polen, 17 maart 2008)

Dankzij veldonderzoek kunnen we ook berichten over **Litouwen**. Ondanks verschillende pogingen om daar openbare LHBT-evenementen te organiseren, hebben er op het moment van schrijven nog geen plaatsgevonden omdat ze worden verboden door lokale autoriteiten.[142] In **Cyprus** werden nog nooit LHBT-evenementen georganiseerd.[143]

Beschikbaarheid van ruimten

LHBT's en LHBT-organisaties kampen in sommige lidstaten ook met problemen bij het vinden van ruimten voor politieke of culturele activiteiten. In alle lidstaten, behalve in **Cyprus**, werken niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in hun eigen kantoren of delen ze kantoren met andere ngo's. Het verkrijgen van dergelijke ruimten om politieke, sociale of culturele activiteiten te organiseren, is soms problematisch. Uit veldonderzoek is gebleken dat bijvoorbeeld in **Litouwen** een ngo voor gehandicapten weigerde om kantoorruimte te verhuren aan de *Lithuanian Gay League* (*LGL*) omdat ze geen LHBT's in hun gebouw wilden.[144]

De viering van de 10de verjaardag van de LHBT-beweging in **Slovenië** had moeten plaatsvinden in het kasteel van Ljubljana. De pachthouder van het kasteel annuleerde het evenement toen hij ontdekte dat het LHBT-gerelateerd was.[145]

In 2005 protesteerden lesbische organisaties in Milaan, **Italië**, tegen de provincie Milaan voor het weigeren van de toegang tot een locatie voor een internationaal seminarie over lesbische kwesties enkele dagen vóór het evenement. LHBT-organisaties kregen een verbod om deel te nemen aan een overheidsconferentie over het gezin die werd georganiseerd door het ministerie van het Gezin in mei 2007. Bovendien zijn veel theaters, filmzalen en andere locaties die worden gebruikt voor openbare debatten in Italië eigendom van de katholieke kerk en weigeren die locaties evenementen met betrekking tot LHBT-rechten.[146]

Conclusies

In de meeste lidstaten kunnen LHBT's hun recht op vrijheid van vergadering zonder problemen uitoefenen. De laatste jaren werden vreedzame, openbare LHBT-demonstraties in sommige lidstaten echter onmogelijk gemaakt door verboden of administratieve obstakels (**Estland**, **Letland**, **Litouwen**, **Polen**, **Roemenië** en **Bulgarije**). Uitgezonderd in **Litouwen** slaagden niet-

[142] Vergaderingen met de Lithuanian Gay League (Litouwen, 13 maart 2008) en de Ombudsdienst voor Gelijke Kansen (Litouwen, 14 maart 2008)
[143] Vergadering met de Cypriot Gay Liberation Movement (Cyprus, 10 april 2008)
[144] Vergaderingen met de Lithuanian Gay League (Litouwen, 13 maart 2008) en de Ombudsdienst voor Gelijke Kansen (Litouwen, 14 maart 2008)
[145] Slovenië, landenrapport
[146] Italië, landenrapport; en vergadering met Arcigay en Arcilesbica, 5 maart 2008

Vertaling niet geverifieerd

gouvernementele organisaties voor LHBT's er vervolgens wel in om hun evenementen in die lidstaten te organiseren.

In sommige lidstaten waren de overheidsinstanties ook niet in staat, of bereid, om de veiligheid van de deelnemers aan publieke LHBT-demonstraties te beschermen tegen aanvallen van rechtse, nationalistische, conservatieve en/of religieuze tegendemonstraties. Tijdens de afgelopen vijf jaar vonden dergelijke aanvallen plaats in **Zweden**, **Estland**, **Letland**, **Polen**, **Tsjechië**, **Hongarije**, **Italië**, **Roemenië** en **Bulgarije**.

Volgens informatie die werd vergaard tijdens interviews, meldden niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's ook dat het vinden van ruimten voor LHBT-activiteiten in sommige lidstaten een probleem kan zijn.[147]

Vertaling niet geverifieerd

[147] Informatie uit veldinterviews in Italië, Litouwen en Slovenië

De arbeidsmarkt

In dit gedeelte wordt een waaier aan problemen onderzocht met betrekking tot discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de werksfeer, met name de onzichtbaarheid van LHBT's, hoe LHBT's gebruikmaken van hun rechten op de arbeidsmarkt, bewijs van de mate van ondervonden discriminatie en homofobie op de werkvloer, het voorkomen van discriminatie op de arbeidsmarkt en de houding en verantwoordelijkheden van werkgevers ten aanzien van LHBT's.

Openheid versus onzichtbaarheid van LHBT's

In alle lidstaten gaven de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's aan dat vele LHB's niet zichtbaar zijn op de arbeidsmarkt. Die bevinding werd bevestigd in interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsinstanties in alle 27 lidstaten.[148] Ook de Commissie merkte op dat de groep die wordt onderworpen aan discriminatie nauwelijks wordt geïdentificeerd in de statistieken en dat ook niet altijd wenst. De Commissie vernam dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid zich voordoet zodra een persoon werd aangenomen en zodra de informatie over de geaardheid van die persoon bekend raakte, al dan niet vrijwillig.[149]

Volgens een rapport van ***ILGA-Europe***[150] heeft 42% van de LHB-respondenten zich niet 'geout' op de werkvloer. 66% vermelden angst voor represailles als een factor bij hun keuze om 'in de kast' te blijven.

Uit een **Zweeds** onderzoek[151] dat werd uitgevoerd door het *Arbetslivsinstitutet* [Nationaal Instituut voor het Arbeidsleven] bleek dat 50% van de LHB-respondenten hun geaardheid verborgen hield op het werk. 40% daarvan vermeed sociale contacten uit angst om 'ontdekt' te worden.

Een **Duitse** enquête[152] onder 2 230 homoseksuele en lesbische werknemers onthulde een soortgelijk patroon: 52% van de homoseksuele en lesbische werknemers onthulde zijn of haar seksuele geaardheid niet aan de collega's of

Vertaling niet geverifieerd

[148] Vergaderingen met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsinstanties in alle lidstaten, maart-mei 2008.

[149] Europese Commissie, 'The Fight against Discrimination and the Promotion of Equality. How to Measure Progress Done', p. 62, beschikbaar op http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/measprog08_en.pdf (16.12.2008)

[150] S. Quinn and E. Paradis (2007) Going Beyond the Law: promoting equality in employment, ILGA-Europe

[151] Arbetslivsinstitutet (2003) Arbetsvillkor och utsatthet. Stockholm

[152] D. Frohn (2007) "Out im Office?!" Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz. Keulen: Schwules Netzwerk NRW e.V. (ed.) gefinancierd door het ministerie voor Intergenerationele Zaken, Gezin, Vrouwen & Integratie van Noordrijn-Westfalen

aan slechts enkele. Het 'outen' ten aanzien van supervisors of directeurs was nog veel lager (65,1% outte zich niet of aan slechts enkele supervisors of directeurs). In specifieke arbeidssectoren, bijvoorbeeld in het leger en de kerk, liggen de percentages veel lager dan het gemiddelde.

Een **Finse** studie[153] gaf te kennen dat LHB-werknemers in een speciale positie verkeren in vergelijking met andere minderheden, in de manier waarop openheid hun werkleven beïnvloedt. Werkonzekerheid werd aangehaald als een van de belangrijkste motieven voor geheimhouding op het werk. Volgens een andere Finse studie[154] komt het vaak voor dat LHBT's strategieën ontwikkelen om hun LHB-status niet te moeten onthullen, bijvoorbeeld door van onderwerp te veranderen of weg te lopen uit een conversatie op de werkvloer.

"Ik dacht vaak dat ze nadien, dat als we jonge meisjes zouden hebben als patiënten, dat ik ze waarschijnlijk nooit meer zou mogen verzorgen, ik bedoel, ik zou nooit nog verantwoordelijkheid mogen dragen als verpleegster. Dat ze waarschijnlijk zouden denken dat ik een pedofiel ben of zoiets. Dan had ik het gevoel: 'Mijn God, als [ze] het nu te weten zouden komen.'"[155] (Vrouw, 31 jaar, Finland)

Een vertegenwoordiger van de **Zweedse** federatie voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (RFSL) merkte op: "Je hebt misschien het gevoel dat je vaag moet blijven in je antwoorden en uiteindelijk word je een grijze figuur in vergelijking met de anderen. Je zal zeker en vast geen lid worden van het team op deze manier, dus het sociale aspect van je werk is een flop. En uiteindelijk brengen we een derde van ons leven door op het werk, dus is het belangrijk om deel uit te maken van het team." [156]

Onderzoek suggereert dat er gevolgen verbonden zijn aan het voortdurende 'schipperen' op de werkvloer. Een **Zweedse** studie[157] toonde aan dat er gezondheidsrisico's verbonden zijn wanneer men in de kast blijft, en een studie

Vertaling niet geverifieerd

[153] J. Lehtonen and K. Mustola eds. (2004) 'Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work', Onderzoeksrapporten 2b/04, ministerie van Arbeid

[154] M. Kaskissari (2004) 'Young Lesbian and Bisexual Women and their coping at work', in J. Lehtonen, K. Mustola eds. (2004) 'Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work', Onderzoeksrapporten 2b/04, ministerie van Arbeid

[155] J. Lehtonen and K. Mustola eds. (2004) 'Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work', Onderzoeksrapporten 2b/04, ministerie van Arbeid

[156] RFSL (2007) Open Up Your Workplace: challenging homophobia and hetero-normativity, p. 19. Stockholm

[157] Arbetslivsinstitutet (2003) 'Arbetsvillkor och utsatthet', beschikbaar op http://www.rfsl.se/public/hobi_almedalen2003.pdf (6.2.2009)

uit het **Verenigd Koninkrijk**[158] toonde aan dat LHB's van mening zijn dat ze productiever zijn als ze vrijuit kunnen spreken.

Toegang tot rechten op de arbeidsmarkt

De richtlijn inzake gelijke behandeling in arbeid en beroep[159] verbiedt zowel directe als indirecte discriminatie, evenals intimidatie, op grond van seksuele geaardheid, zowel in de private als in de openbare sectoren in werk en beroep. Dat verbod geldt met betrekking tot voorwaarden voor de toegang tot loonarbeid, zelfstandige arbeid of beroep, toegang tot beroepsbegeleiding of beroepsopleiding, tewerkstellings- en arbeidsomstandigheden en lidmaatschap van en betrokkenheid in werknemers- of werkgeversorganisaties. De richtlijn moest worden omgezet door de lidstaten tegen 2 december 2003, maar de toepassing ervan verschilt tussen de lidstaten.[160]

Uit de interviews met de nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's bleek dat het probleem van hoe LHBT's gebruikmaken van hun rechten en herstel zoeken na discriminatie aanwezig was in alle 27 lidstaten.

Als LHBT's geconfronteerd worden met discriminatie, is het van cruciaal belang dat ze toegang hebben tot klachtenprocedures. Wat dat betreft, is de aanwezigheid van een nationaal orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling, dat klachten met betrekking tot seksuele geaardheid behandelt, van essentieel belang opdat LHBT's kunnen genieten van het recht op non-discriminatie. In vele lidstaten bestaat een dergelijk orgaan echter niet.

De kaart illustreert waar in de 27 lidstaten nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling bevoegd zijn voor discriminatie op grond van seksuele geaardheid:

Vertaling niet geverifieerd

[158] Stonewall (2008) Serves You Right. Lesbian and gay people's expectations of discrimination

[159] Richtlijn 2000/78/EG van de Raad (27.11.2000)

[160] Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (2008), Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel 1 – Juridische analyse, p. 36-52.

Nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling

Vertaling niet geverifieerd

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**	Lithuania	Litouwen
The Netherlands	Nederland	Italy	Italië
Sweden	Zweden	Finland	Finland
Denmark	Denemarken	Portugal	Portugal
Austria	Oostenrijk	Slovenia	Slovenië
Belgium	België	Estonia	Estland
Spain	Spanje	Hungaria	Hongarije
Germany	Duitsland	Slovakia	Slowakije
Luxembourg	Luxemburg	Bulgaria	Bulgarije
France	Frankrijk	Greece	Griekenland
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk	Cyprus	Cyprus
European Union (27)	**Europese Unie (27)**	Latvia	Letland
Ireland	Ierland	Romania	Roemenië
Czech Republic	Tsjechië	Malta	Malta
Single Equality Body		Een enkel orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling	
Moving towards a Single Equality Body		Evolueert in de richting van een enkelvoudig orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling	
No Equality Body addressing discrimination on ground of sexual orientation		Geen orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling dat zich bezighoudt met discriminatie op grond van seksuele geaardheid	

Er is een algemene tendens in de richting van het model van een enkelvoudig orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling dat bevoegd is voor alle vormen van discriminatie. Een dergelijk model bestaat al in 18 lidstaten (**België**, **Bulgarije**, **Denemarken, Duitsland**, **Griekenland**, **Frankrijk**, **Ierland**, **Cyprus**, **Letland**, **Litouwen**, **Luxemburg**, **Hongarije**, **Nederland**, **Oostenrijk**, **Roemenië**, **Slovenië**, **Slowakije** en het **Verenigd Koninkrijk**). Hoewel negen lidstaten op het moment van schrijven geen organen voor de bevordering van gelijke behandeling hebben om discriminatie op grond van seksuele geaardheid aan te pakken, zijn er vier lidstaten die wel in die richting evolueren (**Estland**, **Italië** en **Portugal**).

Enkel **Zweden** heeft een orgaan dat specifiek is belast met discriminatie op grond van seksuele geaardheid, namelijk *HomO*, een van de vier Ombudspersonen voor gelijkheid. Sinds 1 januari 2009 is de Ombudsman voor discriminatie op grond van seksuele geaardheid echter met de andere Ombudsmannen voor discriminatie samengevoegd tot de Zweedse Ombudsman voor Gelijkheid. De activiteiten van de nieuwe Ombudsman zullen gebaseerd zijn op de nieuwe discriminatiewet die de bestaande zeven wetten over discriminatie zal vervangen.[161] Samengevat, in de loop van de volgende twee jaar zullen waarschijnlijk 22 lidstaten beschikken over een enkelvoudig orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling dat bevoegd is om alle vormen van discriminatie aan te pakken.

Negen lidstaten hebben geen orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling dat bevoegd is om discriminatie op grond van seksuele geaardheid aan te pakken (**Tsjechië**, **Denemarken**, **Estland**, **Spanje**, **Italië**, **Malta**, **Polen**, **Portugal** en **Finland**). In vijf van die landen zou een Ombudsdienst competent geacht kunnen worden om klachten te ontvangen over discriminatie op grond van seksuele geaardheid (**Tsjechië**, **Estland**, **Spanje**, **Polen** en **Finland**). Die Ombudsdiensten beschikken echter niet over de nodige bevoegdheden die zijn voorzien door de richtlijn inzake gelijke behandeling ongeacht ras of etnische afstamming voor organen voor de bevordering van gelijke behandeling.

Gegevens over discriminatie

Er zijn maar weinig officiële statistische gegevens over discriminatieklachten. 10 lidstaten (**Cyprus**, **Estland**, **Hongarije**, **Letland**, **Litouwen**, **Nederland**, **Oostenrijk**, **Roemenië**, **Tsjechië** en **Zweden**) houden statistische gegevens bij

[161] De Ombudsman voor Gelijkheid moet ervoor zorgen dat discriminatie op grond van geslacht, transgenderidentiteit of -uitdrukking, etniciteit, godsdienst of andere overtuiging, handicap, seksuele geaardheid of leeftijd niet voorkomt in eender welk domein van de maatschappij. De Ombudsman zal verder ook gelijke rechten en kansen stimuleren, de naleving van de discriminatiewet controleren, individuele klachten behandelen en gelijkheid stimuleren door het leveren van advies en opleiding. http://www.homo.se/o.o.i.s/1210 (23.10.2008)

Vertaling niet geverifieerd

over klachten. In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van het aantal klachten in elk land, samen met het totale aantal gevallen van discriminatie[162]:

Land	Totaal aantal klachten over discriminatie op grond van seksuele geaardheid – organen voor de bevordering van gelijke behandeling, gerechtelijke instanties, enz. (2007) [163]	Totaal aantal bevestigde gevallen van discriminatie in 2007 door organen voor de bevordering van gelijke behandeling, gerechtelijke instanties, enz. (2007)[164]
Cyprus	1	Beslissing hangende
Estland	1	0
Hongarije	2	0
Letland	12	1
Litouwen	18	1
Nederland	6	3
Oostenrijk	45	0
Roemenië	7	1
Tsjechië	1	1
Zweden	62	6[165]

Uit interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in alle 27 lidstaten is gebleken dat ondanks de toepassing van Europese wetgeving en de omzetting van die wetgeving in nationale wetten, het aantal gestaafde gevallen van discriminatie op grond van seksuele geaardheid opmerkelijk laag blijft.

Vertaling niet geverifieerd

[162] Informatie van FRALEX juridische landenrapporten; informatie voor Zweden van HomO

[163] De klachten dekken alle sociale domeinen van discriminatie (tewerkstelling, onderwijs, huisvesting, goederen en diensten, enz.)

[164] Het totale aantal klachten voor 2007 komt niet noodzakelijk overeen met de gevallen in 2007 aangezien in sommige gevallen de uitspraak niet in hetzelfde jaar valt als het indienen van de klacht.

[165] Het is belangrijk om te vermelden dat het cijfer 6 enkel die zaken weergeeft waarbij voldoende bewijs van discriminatie werd gevonden en waarbij een uitspraak werd gedaan die het bewijs bevestigde. In de overige 56 gevallen werd geen bewijs van schending gevonden. Dat betekent niet noodzakelijk dat er in die gevallen geen sprake was van discriminatie, maar enkel dat bijvoorbeeld het bewijs om de aantijging van discriminatie te ondersteunen niet sterk genoeg was.

In **Letland** verklaart het *Bureau van de Ombudsman* en de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Mozaika* dat het lage aantal discriminatiezaken kan worden toegeschreven aan een aantal redenen, zoals de weigerachtige houding van LHBT's om het hoofd te bieden aan de ruchtbaarheid van een rechtszaak en het gebrek aan erkenning van de problemen die ze ondervinden als discriminatie.[167]

Een woordvoerder van de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Mozaika* verwoordde het als volgt in een interview: "Over het algemeen komen mensen niet uit de kast op het werk, kennen ze hun rechten niet en willen ze er geen ruchtbaarheid aan geven. Dan is er ook nog het probleem van 'interne homofobie'. De Letse maatschappij is namelijk zo homofoob dat LHBT's een negatief zelfbeeld krijgen."[166]

Tijdens het interview merkte de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Campaign Against Homophobia* in **Polen** op dat LHBT's hun baan op het spel spellen als ze een klacht neerleggen.[168] Door de relatief hoge werkloosheid in Polen zijn LHBT's bang om geslachtofferd te worden en wordt het neerleggen van een klacht gezien als een negatieve invloed op het vinden van nieuw werk.[169] Een woordvoerder van *The Equality Authority* in **Ierland** verklaarde aan de interviewers dat, wegens angst voor ruchtbaarheid, zelfs LHBT's die op de hoogte zijn van hun rechten aarzelen om een klacht in te dienen.[170]

In **Griekenland** toonde beperkt onderzoek[171] naar discriminatie aan dat één op vier werkgevers aarzelen om kandidaten waarvan ze weten of denken dat ze homoseksueel zijn uit te nodigen voor een interview ('homoseksueel gelabeld'). Dat percentage is hoger voor mannelijke werkgevers (1 op 3).

In **Frankrijk** vertelden de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's *Inter LGBT* en *L'Autre Cercle* aan de interviewers dat er een 'missing link' bestaat tussen het woord 'discriminatie' en seksuele geaardheid: "Als je het hebt over 'discriminatie' denken de mensen automatisch aan geslacht en ras/etniciteit, terwijl de andere

Vertaling niet geverifieerd

166 Vergadering met *Mozaika* (Letland, 12 maart 2008)
167 Vergadering met het Bureau van de Ombudsman en Mozaika (Letland, 12 maart 2008)
168 Vergadering met *Kampania* (Polen, 17 maart 2008)
169 Vergadering met *Kampania* (Polen, 17 maart 2008)
170 Vergadering met de *Equality Authority* (Ierland, 4 april)
171 Drydakis Nick (2007), Dual Life for Equal Labour? Sexual Orientation Discrimination in the Greek Labour Market, Department of Economics, University of Crete, B.E.N.E.Tec, beschikbaar op http://www.soc.uoc.gr/econ/wpa/docs/Sexual_Orientation_Discrimination_in_Greece_Drydakis.pdf (11.09.2009)

oorzaken zoals seksuele geaardheid helemaal worden vergeten."[172]

Goede praktijk: In **Frankrijk** heeft *HALDE* [Hoge autoriteit voor de strijd tegen discriminatie en voor gelijkheid] het Diversiteitscharter [*la charte de la diversité]* ontwikkeld en verdeeld onder honderden Franse bedrijven om het bewustzijn te verhogen en de belangrijkste betrokkenen te mobiliseren om hun praktijken op dit gebied te herbekijken.[173]

In **Oostenrijk** werd een trambestuurder in Wenen, die al jaren werd gepest door zijn collega's, uiteindelijk ontslagen door de openbare vervoersmaatschappij. De werknemer daagde het bedrijf voor het gerecht en won de zaak in eerste instantie voor een Weense arbeidsrechtbank. Omdat het transportbedrijf tegen die beslissing in beroep ging, is de zaak nog steeds hangende voor het hof van beroep.[174]

De informatie die werd aangereikt door de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's wordt ondersteund door de onderzoeksbevindingen. Een studie[175] in zowel Noord-Ierland als het **Verenigd Koninkrijk** en **Ierland** op basis van interviews met LHB's, ngo's en personeel van organen voor de bevordering van gelijke behandeling kwam tot het besluit dat alle potentiële eisers geconfronteerd worden met bepaalde obstakels tijdens het identificeren van en doorgaan met een klacht, maar dat die obstakels groter zijn voor LHB's. Sommige van de geïdentificeerde obstakels waren angst om te worden geslachtofferd, risico op ontslag en risico om geconfronteerd te worden met homofobe of discriminerende acties.

De Eurobarometer-enquête gaf ook aan dat er een ernstig gebrek bestaat aan kennis van de relevante antidiscriminatiewetgeving. Bijna de helft (45%) van de burgers van de Europese Unie denkt dat er geen wetten zijn die discriminatie op grond van seksuele geaardheid verbieden wanneer een nieuwe werknemer wordt aangenomen.[176]

Ondervonden discriminatie en homofobie op de werkvloer

Vertaling niet geverifieerd

---

172 Vergadering met *Inter LGBT* en *L'Autre Cercle* (Frankrijk, 10 maart 2008)

173 Zie http://www.charte-diversite.com (7.2.2009)

174 Zie http://wien.orf.at/stories/270683 (10.01.2009)

175 J. Walsh, C. Conlon, B. Fitzpatrick and U. Hansson (2007) *Enabling Gay, Lesbian and Bisexual Individuals to Access their Rights under Equality Law*. Dublin; Belfast: Equality Authority and Equality Commission for Northern Ireland, p. 4

176 Eurobarometer 263 (2007), beschikbaar op http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_en.pdf (12.01.2009)

In de elektronische enquête onder betrokkenen waren vragen opgenomen over de kansen van mensen die openlijk LHBT zijn om aan werk te geraken in vergelijking met een heteroseksuele persoon. 43% van de respondenten was van mening dat mensen die openlijk LHB zijn 'ongelijke' of 'enigszins ongelijke' kansen hebben in vergelijking met heteroseksuelen. 51% was van mening dat ze 'in zekere mate gelijke kansen' of 'vrij gelijke kansen' hebben, maar slechts 6% was van mening dat een persoon die openlijk LHB is dezelfde kansen krijgt. Wat de kans op werk voor een openlijk transseksuele persoon betreft, dacht 71% van de respondenten echter dat zo iemand 'ongelijke' of 'enigszins ongelijke' kansen heeft om aan werk te geraken.

Onderzoek naar ervaringen op de werkvloer

De resultaten van de elektronische enquête en veldinterviews correleren met de bevindingen uit onderzoek in verschillende lidstaten, bijvoorbeeld **België**,[177] **Duitsland**,[178] **Zweden**,[179] **Slowakije**,[180] **Ierland**,[181] **Denemarken**,[182] **Hongarije**,[183] **Finland**.[184]. Samengevat tonen deze studies aan dat LHBT's geconfronteerd worden met discriminatie en homofobie op de werkvloer door directe en indirecte discriminatie (toegang tot werk, ontslag en uitblijven van promotie); ongelijke behandeling wat betreft erkenning, prestatiedruk, vooruitgang, opleiding, loon en/of vakantie; intimidatie in de vorm van vernederende of negatieve uitlatingen, scheldpartijen of beledigingen, gebruik van grove taal door collega's, uitlachen, ridiculiseren, roddelen of geruchten verspreiden; seksueel expliciete opmerkingen; en sociale isolatie.

Vertaling niet geverifieerd

---

177 Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV), 'Holebi's en de arbeidsmarkt', SERV 2005; John Vincke, Alexis Dewaele, Wim Van den Berghe and Nele Cox, 'Zzzip – een statistisch onderzoek met het oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's', Gent 2006

178 D. Frohn (2007) „Out im Office?!" Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz, Keulen: Schwules Netzwerk NRW e.V. (ed.), gefinancierd door het ministerie voor Intergenerationele Zaken, Gezin, Vrouwen & Integratie van Noordrijn-Westfalen.

179 Arbetsvillkor och utsatthet, Arbetslivsinstitutet 2003

180 P.Jójárt, M. Šípošová and A. Daučíková (2002) 'Report on Discrimination of Lesbians, Gay men and Bisexuals in Slovakia', Archief, Bratislava

181 The Equality Authority (2002) Implementing Equality for Lesbians, Gays and Bisexuals. Dublin

182 De enquête werd uitgevoerd door CATINÉT Research namens Ugebrevet A4. Resultaten gepubliceerd in Ugebrevet A4, 8 augustus 2005 (A.F. Thøgersen, S. Kudahl).

183 J. Takács, L. Mocsonaki, and T. P. Tóth, 'A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon' (Sociale uitsluiting van LHBT's in Hongarije), Boedapest: MTA SZKI 2007. Een recente studie in Hongarije (Takács, Mocsonaki, and Tóth 2008) toont aan dat meer dan een derde van de LHBT-respondenten verklaarde geconfronteerd te worden met discriminatie en vooroordelen op de werkvloer

184 J. Lehtonen and K. Mustola eds. (2004) "Straight people don't tell, do they…?" Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work. Research Reports 2b/04. Ministerie van Arbeid

Hoewel een gebrek aan openheid het probleem van discriminatie op grond van seksuele geaardheid kan verbergen, worden ook LHBT's die niet zijn geout met discriminatie geconfronteerd. Volgens onderzoek dat werd uitgevoerd in Slowakije[185] heeft 25% van de LHB's al te maken gekregen met intimidatie, hoewel velen onder hen hun seksuele geaardheid verbergen op het werk. In Zweden gaf een man die in een ziekenhuis in Skåne werkte zijn werkgever aan bij het orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling *HomO* voor discriminatie tijdens het werk op grond van seksuele geaardheid omdat hij, nadat hij op het werk had vermeld dat hij homoseksueel was, jarenlang te maken kreeg met insinuaties, kleinerende opmerkingen en regelrechte aanvallen in groep ('mobbing') door zijn collega's. Ondanks een aantal oproepen aan het adres van zijn supervisor werd geen actie ondernomen. *HomO* nam contact op met de *Zweedse vakbond voor stadsambtenaren* waartoe de man behoorde, en de vakbond vertegenwoordigde hem tijdens onderhandelingen met de werkgever, die toegaf zijn verplichtingen niet te zijn nagekomen om actie te ondernemen. De klager kreeg een compensatie van meer dan 30 000 SEK (ongeveer 3 000 EUR).[186]

Goede praktijk: *TRACE –Transnational Cooperation for Equality*[187] is het resultaat van een samenwerking tussen vier EQUAL-projecten in **Frankrijk** (*Deledios*), **Litouwen** (*Open and Safe at Work*), **Slovenië** (*Partnership for Equality*) en **Zweden** (*Beneath the Surface*) en is gericht op het bestrijden van discriminatie en ongelijkheid van LHB's op de arbeidsmarkt. *Open Up Your Workplace: Challenging Homophobia and Hetero-normativity* is een boek met ervaringen en praktische tips dat werd samengesteld door TRACE en waarin wordt nagegaan hoe normen en vooroordelen functioneren op de werkvloer en hoe ze kunnen worden gewijzigd.[188]

De gangbaarheid van discriminatie

Er werden een aantal studies uitgevoerd om de omvang van discriminatie van LHBT's op de arbeidsmarkt te onderzoeken. In dit gedeelte wordt de nadruk gelegd op enquêtes in **Frankrijk**, **Zweden**, **Denemarken**, **Hongarije** en het **Verenigd Koninkrijk** waarin de gangbaarheid van discriminatie en waargenomen discriminatie worden aangegeven.

In **Frankrijk** bracht de nationale opiniepeiling die werd uitgevoerd door het observatorium van *L'Autre Cercle* aan het licht dat 42% van de homoseksuelen

[185] Paula Jójárt, Marianna Šípošová and Anna Daučíková, 'Report on Discrimination of Lesbians, Gay men and Bisexuals in Slovakia', Archief, Bratislava 2002.
[186] Zie www.homo.se (19.08.2008) (Beslissing van 6 november 2000, Dossier nr. 103/99)
[187] Zie http://www.atviri.lt/index.php/about_trace__transnational_cooperation/about_trace/1277 (22.10.2008)
[188] Zie http://www.atviri.lt/index.php/about_trace__transnational_cooperation/publications/1822 (22.10.2008).

Vertaling niet geverifieerd

niet geout zijn binnen hun bedrijf, terwijl 16% van de gevallen van homofobie die in het jaarverslag van *SOS Homophobie* (2007) worden vermeld, zich afspeelt in de werksfeer. In een **Zweedse** enquête[189] van het *Arbetslivsinstitutet* [Nationaal Instituut voor het Arbeidsleven] verklaarde 30% van de homoseksuele en biseksuele vrouwen dat vernederende uitlatingen ten aanzien van LHB's vaak voorkwamen op het werk.[190] Een enquête over discriminatie op grond van seksuele geaardheid bij lesbiennes en homoseksuele mannen in **Denemarken** bracht aan het licht dat 39% discriminatie had ondervonden op het werk wegens hun seksuele geaardheid.[191] Een recente analyse van 150 personeelsverklaringen over discriminatie en een enquête door het Sociologisch Instituut in **Hongarije** toonden aan dat meer dan een derde van de LHBT-respondenten geconfronteerd werd met discriminatie en vooroordelen op het werk.[192] In een enquête[193] die werd uitgevoerd door de vakbond (*UNISON*) in het **Verenigd Koninkrijk** verklaarde 52% van de LHBT-leden dat ze werden gediscrimineerd door hun seksuele geaardheid.

Een andere enquête[194] uit het **Verenigd Koninkrijk** door Stonewall waarbij 1658 LHBT's werden ondervraagd in heel Groot-Brittannië toonde aan dat 20% van de respondenten te maken kreeg met pesterijen door collega's wegens zijn/haar seksuele geaardheid. Bovendien brachten de resultaten aan het licht dat bepaalde categorieën van lesbische en homoseksuele werknemers – zoals geschoolde, halfgeschoolde of ongeschoolde arbeiders – 50% meer kans hadden op pesterijen dan werknemers in het hoger management, de administratie of het secretariaat.

Het is duidelijk dat het aantal personen in deze enquêtes dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid ondervindt onaanvaardbaar hoog is. Bovendien kan redelijkerwijs worden aangenomen dat, gezien het gebrek aan zichtbaarheid en openheid van LHBT-identiteit, de omvang van het probleem groter is dan de resultaten doen vermoeden.

Houding en verantwoordelijkheden van werkgevers ten aanzien van LHBT-personeel

De Europese antidiscriminatiewet legt verplichtingen op aan werkgevers om werknemers te beschermen tegen discriminatie en om de gelijke behandeling op grond van seksuele geaardheid te garanderen. Toch kwam de

Vertaling niet geverifieerd

189 Arbetsvillkor och utsatthet, Arbetslivsinstitutet 2003. Stockholm.

190 Arbetsvillkor och utsatthet, Arbetslivsinstitutet 2003. Stockholm.

191 De enquête werd uitgevoerd door CATINÉT Research namens Ugebrevet A4. Resultaten gepubliceerd in Ugebrevet A4, 8 augustus 2005 (A.F. Thøgersen, S. Kudahl).

192 J. Takács, L. Mocsonaki, and T. P. Tóth, 'A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon' (Sociale uitsluiting van LHBT's in Hongarije), Budapest: MTA SZKI 2007.

193 Onuitgegeven enquête onder LHBT-leden van UNISON

194 R. Hunt en S. Dick (2008) 'Serves You Right. Lesbian and gay people's expectations of discrimination' Stonewall

verantwoordelijkheid van de werkgever nauwelijks ter sprake tijdens veldinterviews met de nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, de overheidsinstanties en de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's die voor dit rapport werden geïnterviewd.

Een studie in het **Verenigd Koninkrijk** over de impact van wetgeving betreffende gelijkheid in arbeid en beroep[195] bracht aan het licht dat een dergelijke wetgeving voor 34% van LHB-respondenten een positieve impact had en dat 65% meer geneigd zou zijn om een klacht neer te leggen als zich een probleem voordeed na de invoering van een dergelijke regelgeving.

Goede praktijk: "Gelijkheid voor lesbiennes en homo's maakt integraal deel uit van ons bedrijfsbeleid inzake gelijkheid. We willen een veilige plaats zijn voor lesbiennes en homo's om in te werken. Als de grootste werkgever in het district vinden we dat we het goede voorbeeld moeten geven aan andere werkgevers in het gebied."[196] (Senior Education Officer, Denbighshire County Council, Verenigd Koninkrijk)

Die bevindingen benadrukken de rol van het management. Een **Duitse** studie toonde aan dat activiteiten met betrekking tot diversiteitsmanagement en een cultuur die open is van geest (bijvoorbeeld door het aanbieden van partnervoordelen) een invloed hebben op de openheid en het welzijn van LHB-werknemers.[197] Tijdens interviews werd erop gewezen dat enkel de aanwezigheid van een beleid inzake diversiteitsmanagement niet noodzakelijk discriminatie voorkomt.[198] Toch kan het een belangrijke eerste stap zijn in een organisatie.

Volgens een rapport van *ILGA-Europe* zorgt de reactie van werkgevers op de druk om juridisch in orde te zijn voor een sterk argument wat betreft de 'zakelijke stimulans' voor diversiteit.[199] In **Duitsland** bijvoorbeeld steunen een aantal multinationals (onder andere Ford, Shering en Deutsche Bank) de

Vertaling niet geverifieerd

[195] Colgan, F., Creegan, C., McKerney, A. and Wright, T. (undated) Lesbian, Gay and Bisexual Workers: equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study. COERC/London Metropolitan University.

[196] Stonewall (2007) Sexual Orientation Employer Handbook, Third Edition, p. 8.

[197] D. Frohn (2007) „Out im Office?!" Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz, Keulen: Schwules Netzwerk NRW e.V. (ed.), gefinancierd door het ministerie voor Intergenerationele Zaken, Gezin, Vrouwen & Integratie van Noordrijn-Westfalen.

[198] Vergadering met Cigale (Luxemburg, 7 april 2008), vergadering met Arcigay en Arcilesbica (Italië, 5 maart 2008).

[199] S. Quinn, B. Hardt and E. Paradis (2007) Going Beyond the Law: promoting equality in employment. ILGA- Europe report

vorming van LHB-netwerken in hun bedrijf en bieden ze partnervoordelen voor zowel LHB's als heteroseksuele werknemers.[200]

Goede praktijk: diversiteitsprogramma's. In 2001 werd in het Verenigd Koninkrijk het 'Stonewall Diversity Champions'-programma opgestart om organisaties samen te brengen die discriminatie op grond van seksuele geaardheid wilden aanpakken, goede praktijken wilden delen, ideeën wilden toetsen en ontwikkelen en diversiteit op de werkvloer wilden promoten. De betrokken bedrijven hebben een aantal stappen ondernomen die werden beschreven in het 'Stonewall Diversity Champions'-programma: ze hebben bijvoorbeeld een geschreven gelijkheids- en diversiteitsbeleid ontwikkeld en gestimuleerd waarin discriminatie wordt verbannen en specifiek discriminatie op grond van een seksuele geaardheid wordt aangepakt; ze hebben een werkgroep/diversiteitsteam opgericht dat zich ook buigt over LHB-kwesties, ze hebben een aanspreekpunt aangeduid voor LHB-kwesties op het niveau van de raad van bestuur/directie, ze hebben een LHBT-netwerkgroep in het leven geroepen voor ondersteuning, consultatie en beleidsadvies op de werkvloer.[201]

Goede praktijk: Het Zweedse *All Clear*-partnerschap bracht een aantal organisaties samen met het gemeenschappelijke doel om een werkomgeving te creëren met universeel respect ongeacht de seksuele geaardheid. Werkgeversorganisaties, vakbonden, LHBT-organisaties en een gemeente sloegen de handen in elkaar om seminaries en opleidingen te organiseren en publicaties uit te geven. In de loop van drie jaar werden ongeveer 8000 vakbondvertegenwoordigers, werkgevers en anderen opgeleid via het project. Het project werd afgesloten in het najaar van 2007.[202]

Goede praktijk: In 2007 maakte de lesbische organisatie *ŠKUC LL* uit **Slovenië** de tv-advertentie 'Stop homofobie: een veilige werkplaats voor iedereen'. In de advertentie waren beroemde **Sloveense** LHBT's te zien op het werk. Het werd getoond op de nationale televisie en andere plaatselijke en commerciële tv-zenders.[203]

Conclusies

LHBT's worden op verschillende manieren geconfronteerd met homofobie en discriminatie op de arbeidsmarkt: directe discriminatie, intimidatie, pesterijen, belachelijk gemaakt worden en sociaal uitgesloten worden. Door de onzichtbaarheid van LHBT's en het relatief lage aantal geregistreerde klachten

[200] S. Quinn, B. Hardt and E. Paradis (2007) Going Beyond the Law: promoting equality in employment. ILGA- Europe report

[201] Zie http://www.stonewall.org.uk/workplace/1447.asp (18.02.2009)

[202] Zie http://www.frittfram.se/default.asp?lid=1 (22.10.2008)

[203] Zie http://www.ljudmila.org/lesbo/english.htm (22.10.2008)

Vertaling niet geverifieerd

bij nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling kan de echte omvang van homofobie, transfobie en discriminatie niet worden bepaald. Dat kan deels worden verklaard door het feit dat LHBT's onvoldoende op de hoogte zijn van hun rechten en terughoudend zijn om hun seksuele geaardheid of genderidentiteit openlijk te tonen voor een tribunaal of rechtbank.

Veel werkplekken worden op dit moment als 'onveilig' beschouwd voor LHBT-personeel. Hoewel de gegevens variëren naargelang de nationale situatie, tonen studies en interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s aan dat de meerderheid van de LHBT's doorgaans terughoudend of enigszins terughoudend zijn om hun seksuele geaardheid openbaar te maken op het werk.

Vroegere ervaringen of angst voor homofobie en discriminatie, het risico op ontslag en de werkomgeving spelen allemaal een rol bij de beslissing van een LHBT om al dan niet open kaart te spelen op de werkvloer. Niettemin beïnvloedt een verborgen seksuele geaardheid de gezondheid en het welzijn van LHBT-personeel en kan het leiden tot minder bevredigende werkresultaten.

De rol van het management en de aanwezigheid van of het gebrek aan een beleid voor diversiteit en gelijke behandeling hebben gevolgen voor de perceptie die LHBT's hebben van een veilige en inclusieve werkomgeving. Daarom is het belangrijk dat er een wetgeving bestaat inzake gelijkheid op het werk en dat LHBT's in die wetgeving worden opgenomen. Dat zorgt er namelijk voor dat discriminatiegevallen sneller zullen worden gemeld.

Vertaling niet geverifieerd

Onderwijs

Dit gedeelte gaat over pesterijen en intimidatie van LHBT's in scholen en de gevolgen daarvan, maar ook over de onzichtbaarheid van het thema seksuele geaardheid in de schoolcurricula en de schoolcultuur.

Zoals de Europese Commissie ook opmerkt, zijn er aanzienlijke bewijzen voor discriminatie op grond van seksuele geaardheid in scholen, vooral als het gaat om homofobe pesterijen.[204] Een studie die werd uitgevoerd door *The Equality Authority* in **Ierland** toont aan dat veel LHB's zich bewust worden van hun homoseksuele geaardheid rond de leeftijd van vijftien jaar, wat betekent dat veel LHBT's vaak hun puberteit doormaken en schoollopen terwijl ze op de hoogte zijn van hun seksuele identiteit en dat maakt hen potentieel kwetsbaar.[205] Bovendien is het zo dat volgens een studie van *ILGA-Europe*[206] de puberteit een kritieke periode is in de socialisatie van een persoon, wanneer 'meisjes leren om meisje te zijn en jongens leren om jongen te zijn', m.a.w. wanneer de grenzen van de seksuele uitdrukkingswijze en het gedrag worden beïnvloed door anderen, waaronder medeleerlingen, vrienden, onderwijzers en familieleden.

Wat de belangrijkste problemen in het onderwijs betreft, wees de meerderheid van de nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en de overheidsinstanties in heel Europa op pesterijen en intimidatie, maar ook op een gebrek aan vertegenwoordiging van LHBT-identiteiten en -problemen.

Pesterijen en intimidatie van LHBT-jongeren op school

Uitgebreide studies en enquêtes over homofobie, transfobie en discriminatie van LHBT's in het onderwijs zorgen voor enig bewijs in een aantal lidstaten. Interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, overheidsinstanties en niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in alle 27 lidstaten tonen aan dat homofobie een groot probleem is in onderwijsomgevingen in de hele Europese Unie.

Vertaling niet geverifieerd

[204] Zie het werkdocument van de Commissiediensten bij het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid. SEC(2008) 2180, 2.7.2008, p 18

[205] The Equality Authority (2002) Implementing Equality for Lesbians, Gays and Bisexuals, Dublin

[206] J. Takács (2006) Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe, Brussels: ILGA-Europe en IGLYO

entaren van de jongens konden me niet schelen, ze deden gewoon wat de meeste jongens doen. Ik bedoel, het zou niet mogen, maar je trekt het je niet aan omdat als je het duizend keer hebt gehoord, je het begint te kennen, en het is gewoon ... niet meer zo belangrijk voor je. Maar een bepaalde kerel ... stoorde me toch omdat ik het niet graag heb dat iemand waarvan ik dacht dat het een vriend was, commentaar geeft over mijn seksualiteit samen met een heleboel anderen. Dus ik bedoel, dat stoorde me wel en het beïnvloedde mijn studies omdat ik erg boos was en geïrriteerd door die persoon. En ik ging een tijdje niet naar school omdat ik zo kwaad was op die persoon. (Homoseksuele jongen, 17 jaar, Londen)[207]

Tijdens het interview verklaarde de **Belgische** niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Arc en Ciel* dat homofobie en pesterijen op school een belangrijk probleem zijn.[208] Ook de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *FELGT* in **Spanje** vertelde de interviewers dat 'uit de kast komen' op school een veiligheidsrisico inhoudt en incidenten met homofobie nog steeds voorkomen op middelbare scholen.[209] De niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Hàttèr* merkte tijdens een interview op dat intimidatie en pesterijen van LHBT's een vaak voorkomend verschijnsel zijn in **Hongaarse** scholen.[210]

Veel niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling wezen op het gebruik van het woord 'homo' als een scheldwoord in scholen. Ze zeiden ook dat leerkrachten scheldpartijen en andere types van LHBT-intimidatie nauwelijks ernstig nemen.

Pesterijen en intimidatie van LHBT-leerlingen werden bestudeerd in het **Verenigd Koninkrijk**, **Malta**, **Ierland** en door *ILGA-Europe*.

In het **Verenigd Koninkrijk** werden de ervaringen van LHB's in het onderwijs onderzocht in een enquête in 2006 onder 1 100 LHB-jongeren.[211] Uit de enquête bleek dat bijna 65% van de LHB-jongeren al geconfronteerd is geweest met pesterijen in Britse scholen wegens hun seksuele geaardheid. Het gaat om vormen van intimidatie zoals verbaal misbruik (92%), fysiek geweld (41%),

Vertaling niet geverifieerd

[207] Fiona Colgan, Chris Creegan, Aidan McKearney and Tessa Wright, Lesbian, Gay and Bisexual Workers: Equality, Diversity and Inclusion in the Workplace. A Qualitative Research Study,
Comparative Organisation and Equality Research Centre (COERC) London Metropolitan University, beschikbaar op http://www.unison.org.uk/file/A2742.pdf (14.02.2009)

[208] Vergadering met Arc en Ciel (België, 3 april 2008)

[209] Vergadering met FELGT (Spanje, 13 maart 2008)

[210] Vergadering met Hàttèr (Hongarije, 17 april 2008)

[211] R. Hunt, J. Jensen (2007) The Experiences of Young Gay People in Britain's Schools. The School Report. Stonewall

cyberpesten (41%), doodsbedreigingen (17%) en seksueel geweld (12%). Nagenoeg alle LHB-jongeren verklaarden dat ze opmerkingen kregen zoals 'Dat is echt iets voor homo's', gebruikt op een negatieve manier, en beledigende commentaar kregen zoals 'nicht', 'pot' en 'lesbo'.

In **Malta** kwam de *Gay Rights Movement* tijdens het bestuderen van homofobe pesterijen, intimidatie en geweld door leerlingen en leerkrachten tot de vaststelling dat transgenderleerlingen stopten met school of spijbelden door de pesterijen, de intimidaties of een gebrek aan begrip bij leerkrachten en leerlingen.[212]

In **Ierland** werd onderzoek verricht naar homofobe pesterijen in 365 scholen.[213] Daaruit is gebleken dat 79% van de ondervraagde leerkrachten zich bewust was van gevallen van homofobe pesterijen en 16% van de leerkrachten al te maken had gekregen met gevallen van fysieke homofobe pesterijen. Een andere bevinding van het onderzoek was dat homofobe pesterijen vaker plaatsvinden in scholen met uitsluitend jongens en in gemengde scholen dan in scholen met uitsluitend meisjes.

Onderzoek[214] uitgevoerd door ***ILGA-Europe*** en ***IGLYO*** bevatte 754 reacties van LHBT-jongeren uit 37 Europese landen. Uit het onderzoek bleek dat 61% verwees naar negatieve persoonlijke ervaringen op school met betrekking tot hun LHBT-status en 53% had al te maken gekregen met pesterijen. Het onderzoek toonde ook aan dat zowel LHBT's als heteroseksuele jongeren die zich niet aanpassen aan de stereotiepe seksuele uitdrukkingswijzen en stereotyperend gedrag, risico lopen op school. Pesterijen werden door de respondenten vaak geïnterpreteerd als zijnde gerelateerd aan of het gevolg van *gedrag, karaktereigenschappen en uiterlijk dat niet conform het geslacht is* – of als dusdanig werd opgevat door anderen.

Vertaling niet geverifieerd

[212] Malta Gay Rights Movement (2003) Sexual Orientation Discrimination in Malta: A Report on Discrimination, Harassment, and Violence against Malta's Gay, Lesbian and Bisexual Community, Malta: Union Press. En J. Takács (2006) Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe, Brussel: ILGA-Europe en IGLYO

[213] N. James, M. Galvin and G. McNamara (2006) Straight talk: Researching gay and lesbian issues in the school curriculum, Dublin: Centre for Educational Evaluation, Dublin City University

[214] J. Takács (2006) Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe, ILGA-Europe and IGLYO

n klaagde een mannelijke leerling dat tijdens de laatste drie jaar van zijn negenjarige verplichte opleiding hij geconfronteerd werd met intimidatie op grond van seksuele geaardheid door andere leerlingen en het schoolpersoneel. Volgens de klager was de school op de hoogte van het feit dat hij te maken kreeg met intimidatie, maar werd er niets gedaan om voor afdoende maatregelen te zorgen om verdere vernederingen te voorkomen. Bij contacten met de Ombudsman verklaarde de gemeente die verantwoordelijk was voor de school dat de school veel inspanningen had geleverd om de situatie van de leerling te verbeteren en dat ze voldeed aan de gestelde eisen. Er werd vervolgens een schikking getroffen tussen de Ombudsman en de gemeente. De schikking omvatte de betaling van 30 000 SEK (ongeveer 3 200 EUR) door de gemeente aan de leerling.[215]

Niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling die werden geïnterviewd tijdens werkbezoeken wezen in het bijzonder op het feit dat leerkrachten niet reageren op het gebruik van homofobe taal op school of geen maatregelen nemen om dergelijk taalgebruik te voorkomen. Uit een studie in het **Verenigd Koninkrijk** bleek dat homofobe pesterijen en intimidatie soms blijven duren ondanks het feit dat het schoolpersoneel op de hoogte is: van de 300 scholen die werden bekeken, was 82% zich bewust van verbale homofobie en meldde 26% kennis te hebben van incidenten met fysieke homofobe pesterijen. Maar hoewel alle scholen een algemeen antipestbeleid hadden, werden homofobe pesterijen in slechts 6% specifiek vermeld.[216]

In deze context werd aan de hand van onderzoek in **Ierland** ontdekt dat de meerderheid van de Ierse middelbare scholen een beleid tegen pesten en voor gelijke behandeling hebben, maar slechts weinige refereren hierin specifiek aan gelijkheid voor homo's en lesbiennes: de meeste leerkrachten waren zich bewust van homofobe pesterijen in hun school, maar 41% verklaarde dat het moeilijker is om daarop te reageren dan op andere vormen van pesterijen. Sommige leerkrachten bestempelden dat type van gedrag als niet meer dan 'ravotten' of 'rotzooien'.[217] Die aanpak kan echter door leerlingen worden geïnterpreteerd als een goedkeuring.

In **Zweden** blijkt uit onderzoek dat leerkrachten niet de nodige instrumenten hebben om LHBT-kwesties aan te pakken. Uit een onderzoek dat werd

[215] Beslissing van 3 augustus 2007 (dossier nr. 620-2006), beschikbaar op www.homo.se/o.o.i.s/4034 11/072008 (12.10.2008)

[216] S. Averill (2004) How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime?, beschikbaar op http://www.schools-out.org.uk/research/docs/Partners%20An%20update%20to%20tackling%20homophobia.pdf (11.11.2008)

[217] J. Norman, M. Galvin and G. McNamara (2006) Straight talk: Researching gay and lesbian issues in the school curriculum, Dublin: Centre for Educational Evaluation, Dublin City University, geciteerd in Ierland, landenrapport.

Vertaling niet geverifieerd

uitgevoerd door het *Beneath the Surface*-project blijkt onder meer dat slechts 8% van de leerkrachten die deelnamen van mening was dat ze werden opgeleid om op een gepaste manier op dergelijke situaties te reageren.[218]

Goede praktijk: campagne tegen homofobe pesterijen op school. In **Ierland** werd door *The Equality Authority* en *BeLonG To* het initiatief *Making Your School Safe* opgestart dat zich richtte op schooldirecties, leerkrachten en leerlingen. Het bestond onder meer uit een hele reeks activiteiten, zoals posters voor op school met de boodschap 'Homofobe pesterijen worden niet getolereerd op onze school', brochures, pamfletten, enz. Het project voerde campagne voor meer acties in scholen, bijvoorbeeld het ontwikkelen van een beleid tegen pesten en intimidatie en het opstellen van gedragscodes; het opnemen van LHBT-kwesties in het gelijkheidsbeleid van de school; het opleiden en mondig maken van het personeel om homofobe intimidatie en pesterijen doeltreffender aan te pakken op school; het voorzien in een gepaste opleiding van begeleiders op school zodat ze kunnen omgaan met problemen van seksuele identiteit.[219]

Goede praktijk: meervoudige acties gericht op leerkrachten en politici. In **Zweden** werd tussen 2004 en 2007 een groot *EQUAL*[220]-project *Under Ytan* [Onder het oppervlak] uitgevoerd waarbij verschillende partners betrokken waren, zoals niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, overheidsinstanties, universiteiten en vakbonden. Er werden verscheidene activiteiten georganiseerd, zoals het ontwikkelen van onderwijsinstrumenten en methodes om scholen bewust te maken van het thema, inspirerend materiaal voor gebruik in scholen, opleidingen om de heteronormativiteit tegen te gaan, het ondersteunen van leerkrachten die te maken krijgen met problemen van seksuele geaardheid en homofobie, ondersteuning voor scholen en lokale autoriteiten bij de toepassing van antidiscriminatiewetgeving in scholen.[221]

Impact van intimidatie en pesterijen op LHBT's

Studies in het **Verenigd Koninkrijk** en een internationaal jongerenproject van een ngo in **Italië**, **Spanje**, **Polen** en **Oostenrijk** (*The School Mates Project 2007*) benadrukten de negatieve gevolgen van homofobe intimidatie en pesterijen op schoolprestaties en het algemeen welzijn van LHBT-leerlingen.

Uit studies in het **Verenigd Koninkrijk** bleek dat een homofobe schoolomgeving kan leiden tot meer absenteïsme en spijbelen bij LHBT-

[218] Zie http://www.ytan.se/?p=1892 (18.08.2008)
[219] Zie http://www.equality.ie/index.asp?docID=593 (17.10.2008)
[220] Voor meer informatie over het EQUAL-initiatief van de Europese Commissie, zie http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index_en.cfm (10.12.2009)
[221] Zie http://www.ytan.se/?p=1892 (18.08.2008)

Vertaling niet geverifieerd

leerlingen in de middelbare school, waardoor hun kansen op hoger of voortgezet onderwijs worden beperkt.[222]

Uit andere studies in het **Verenigd Koninkrijk** blijkt dat het pesten van LHBT-leerlingen ernstige machteloosheid tot gevolg heeft, wat sociale isolatie en psychologische stress veroorzaakt, vooral bij jongeren die zich al vroeg in hun schoolcarrière bewust worden van hun homoseksualiteit. Homofobie en homofobe pesterijen op school hebben ook negatieve gevolgen voor het zelfbeeld, het vertrouwen en de schoolresultaten van LHBT-leerlingen.[223]

"Op school werd ik gepest omdat ik homo was, alleen maar omdat mijn klasgenoten dachten dat ik homo was ... dat was voor ik het aan iemand had verteld. Ik werd verbaal en fysiek gepest en ik had geen vrienden in de eerste drie jaar op de middelbare school. Het maakte me erg onzeker als persoon en ik ontdekte dat het moeilijk was om daarna nog vrienden te maken, want ik was echt achterdochtig en kwetsbaar." (Jongen, 21 jaar, Verenigd Koninkrijk)[224]

De gevolgen van pesterijen werden ook onderzocht in het kader van het *Schoolmates Project*[225] (2006-2008), een internationaal initiatief van *Arcigay* (de Italiaanse organisatie voor lesbiennes en homoseksuelen) in samenwerking met *COLEGA* Madrid, *KPH* Warschau en de stad Wenen. Daaruit bleek dat dergelijke pesterijen ertoe kunnen leiden dat LHBT's overwegen zichzelf iets aan te doen en risicovol gedrag gaan vertonen. Het is bovendien soms erg moeilijk voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen of transgenderpubers om steun te zoeken bij familie of de gemeenschap.

Seksuele geaardheid in de schoolcurricula en de schoolcultuur

Een ander probleem dat tijdens het veldwerk door niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's werd aangekaart, is de algemene onzichtbaarheid van het probleem van seksuele geaardheid in scholen, wat negatieve gevolgen kan hebben voor het zelfbeeld van LHBT-jongeren. Uit een studie in het

[222] M. Jenett (2004) Stand up for us: Challenging homophobia in schools, Yorkshire: Crown Copyright; H. Wallace (2005) Time to Think, London: Metro Centre, beschikbaar op http://calm-seas.co.uk/timetothink/intro.htm (27.07.2008)

[223] S. Averill, How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime?, beschikbaar op http://www.schools-out.org.uk/research/docs/Partners%20An%20update%20to%20tackling%20homophobia.pdf (20.12.2008); Colgan, F., Creegan, C., McKerney, A. and Wright, T. (undated) Lesbian, Gay and Bisexual Workers: equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study. COERC/London Metropolitan University

[224] J. Takács (2006) Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe, Brussels: ILGA-Europe en IGLYO. P. 51

[225] Zie http://www.arcigay.it/schoolmates (12.08.2008)

Vertaling niet geverifieerd

Verenigd Koninkrijk is gebleken dat dit verschillende van de ondervraagde LHBT-jongeren het gevoel gaf dat ze zichzelf niet konden zijn.[226]

De algemene onzichtbaarheid van het thema seksuele geaardheid en het gebrek aan positieve vertegenwoordiging van LHBT's in het onderwijs werden ook aangehaald door niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's die werden geïnterviewd in alle lidstaten.[227]

Uit de elektronische enquête onder de betrokkenen bleek dat 65% van mening is dat schoolcurricula 'geen rekening houden' of 'weinig rekening houden' met LHBT-kwesties (bijvoorbeeld niet-traditionele gezinssamenstellingen, relaties, seksegebonden rollenpatronen of seksuele voorkeuren).

Uit het reeds eerder vermelde *School Mates Project* blijkt dat het niet-behandelen en de bevooroordeelde meningen van leerkrachten en medescholieren over LHBT-kwesties een voedingsbodem zijn voor negatief gedrag ten aanzien van homoseksuelen. Dat versterkt het gevoel van isolatie en kwetsbaarheid waarmee homoseksuele pubers geconfronteerd worden.

Studies in **België** wijzen ook op een gebrek aan LHBT-relevante informatie en opleiding voor leerlingen en leerkrachten.[228]

Een uitgebreide, twee jaar durende studie[229] in 12 **Ierse** scholen op basis van observaties in het klaslokaal, interviews met leerlingen en personeel, focusgroepen en enquêtes toonde aan dat seksuele geaardheid een taboeonderwerp is. De institutionele onzichtbaarheid werd versterkt door een gebrek aan woordenschat om seksuele verschillen te benoemen en erover te praten. Gesprekken over seksuele geaardheid in klassen of focusgroepen leidden daarom tot stiltes, ongemak, angst en vijandigheid. Hoewel gehandicapten, maar ook religieuze en etnische minderheden ook geconfronteerd werden met negatieve stereotypering, wekten ze minder vijandigheid of oneerbiedigheid op als homoseksuelen en lesbiennes. 55% van de ondervraagde leerlingen zou een vriendschap beëindigen als ze te weten komen dat de andere persoon homo of lesbisch is.

De elektronische enquête onder de betrokkenen toonde aan dat meer dan de helft het aanvaardingsniveau van LHBT's onder het schoolpersoneel inschatte als 'enigszins laag' tot 'onbestaand'. Tijdens het veldonderzoek meldden niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's dat schoolautoriteiten niet altijd

Vertaling niet geverifieerd

---

[226] F. Colgan, C. Creegan and A., McKerney T. Wright (undated) Lesbian, Gay and Bisexual Workers: equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study. COERC/London Metropolitan University

[227] Vergaderingen in de EU april-mei 2008

[228] K. Pelleriaux and J. Van Ouytsel (2003), 'De houding van Vlaamse scholieren tegenover holebiseksualiteit', Antwerpen; Universiteit Antwerpen

[229] K. Lynch and A. Lodge (2002) Equality and Power in Schools. Redistribution, recognition and representation. Routledge. London. P. 181-182

openstaan voor het uitvoeren van bewustmakingsinitiatieven in hun scholen. De landenrapporten van **Malta**, **Frankrijk**, **Luxemburg**, **Polen** en **Bulgarije** melden voorbeelden van niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's die worden gehinderd of genegeerd door schoolautoriteiten wanneer ze proberen om het bewustzijn over de problematiek te verhogen of homofobie in scholen te bestrijden.[230]

Toen bijvoorbeeld in **Bulgarije** het project *Deafening Silence: The Case in My School*, dat werd gesubsidieerd door het MATRA Program van de Nederlandse ambassade, probeerde te peilen naar het bewustzijn van LHBT-kwesties in Bulgaarse middelbare scholen, reageerden maar 15 van de 144 scholen die werden uitgenodigd om deel te nemen aan een startvergadering voor het project in de zomer van 2007 en namen uiteindelijk maar zeven scholen deel.

Goede praktijk: onderwijsmateriaal voor scholen. In **België** werd door de minister van Onderwijs van de Franse Gemeenschap in 2006 een onderwijsgids over homofobie op school verdeeld onder alle lagere en middelbare scholen in het Franstalige gebied.[231] Nog in België subsidieerde de Vlaamse overheid in 2007 een pioniersproject in de provincie Vlaams-Brabant om een onderwijskit te ontwikkelen over 'genderdiversiteit en transgender' voor scholieren van 14 tot 18 jaar.[232]

Goede praktijk: kinderboeken. ILGA **Portugal** werd betrokken bij het samenstellen van twee kinderboeken om ouders en kinderen te bereiken en het onderwerp seksuele diversiteit uit te leggen en de stereotypes en vooroordelen ten aanzien van LHBT-personen en -gezinnen te ontleden.[233]

Onderwijshulp over seksuele identiteit: In **Slovenië** publiceerde het *Peace Institute* in 2003 de cd-rom 'Diversity Makes Us Richer, Not Poorer: The Everyday Life of Gays and Lesbians' met drie kortfilms over ervaringen van discriminatie door homo's en lesbiennes in het dagelijkse leven en zes interviews met lesbiennes en homo's over het uit de kast komen, familie, geweld, werk, vrienden, enz. Het is bedoeld om leerkrachten bij te staan bij klasgesprekken over homoseksualiteit.[234]

Vertaling niet geverifieerd

---

[230] Vergaderingen in de lidstaten van de Europese Unie (maart-april 2008)

[231] België, landenrapport

[232] Vergadering met de Vlaamse minister van Onderwijs (België, 4 april 2008) en België, landenrapport

[233] W. Pena (2007) Por quem me apaixonarei? Associacão ILGA Portugal/eraseunavez.com and J.T. Delgado (2007) De onde venho? Associacão ILGA Portugal/eraseunavez.com, zie http://www.ilga-portugal.pt/noticias/20071208.htm (22.01.2008)

[234] Zie http://www2.mirovni-institut.si/razlicnost/eng/index.html (17.10.2008)

Conclusies

Er zijn meldingen van incidenten met pesterijen en intimidatie van LHBT's in onderwijsinstellingen in de hele EU. Die incidenten hebben gevolgen voor de schoolprestaties en het welzijn van LHBT-leerlingen en ze leiden tot marginalisering, gezondheidsproblemen en het vroegtijdig verlaten van school. Schoolautoriteiten in de hele Europese Unie besteden weinig aandacht aan deze zorgwekkende verschijnselen en de leerkrachten zijn zich niet bewust van de problemen of beschikken niet over de nodige opleiding en instrumenten om die problemen te herkennen en doeltreffend aan te pakken.

Niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s in de hele Europese Unie zijn bezorgd over de afwezigheid in schoolcurricula van de kwestie seksuele geaardheid en positieve vertegenwoordiging van LHBT's en hun families omdat het bijdraagt aan de sociale isolatie van jonge LHBT's op school. Ze wezen er ook op dat leerkrachten de problematiek van seksuele geaardheid en identiteit vaak uit de weg gaan.

Vertaling niet geverifieerd

Gezondheid

In dit gedeelte wordt het probleem van homofobie en discriminatie behandeld in de toegang tot gezondheidszorg, de herkenning van partners van hetzelfde geslacht als 'naaste familie', de gezondheid van LHBT's en het stigma dat gekoppeld is aan hiv en homoseksuele en biseksuele mannen.

Homofobie en discriminatie in de toegang tot gezondheidszorg

In haar voorstel voor een 'horizontale' antidiscriminatierichtlijn[235] merkte de Europese Commissie op dat in de gezondheidszorg veel LHB's bang zijn van stigma's en vooroordelen bij gezondheidsmedewerkers. Tijdens de veldinterviews wezen niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling op verscheidene incidenten met betrekking tot homofoob gedrag en discriminatie. Tijdens onderzoek op het terrein in **Letland** verwees de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Mozaika* naar een incident waarbij een dokter een homofobe houding aannam ten aanzien van een jonge lesbische patiënte en vervolgens ten aan zien van haar moeder omdat ze een lesbische dochter had.[236]

Studies in het **Verenigd Koninkrijk**, **Slovenië** en **Portugal** geven ook aan dat LHBT's geconfronteerd worden met discriminatie en homofobie bij de toegang tot gezondheidsdiensten. In de grootste enquête in zijn soort in het **Verenigd Koninkrijk**[237] onder 6 178 lesbiennes en biseksuele vrouwen, had de helft van de respondenten te maken gehad met homofobie en discriminatie in de gezondheidszorg. In **Slovenië** is gebleken uit onderzoek naar discriminatie op grond van seksuele geaardheid dat 7% van de ondervraagde LHB's de raad kreeg om in psychiatrische behandeling te gaan voor hun homoseksualiteit en 7,6% van de respondenten had te maken gehad met discriminatie in de gezondheidszorg.[238] **Portugees** onderzoek bracht het probleem van heteronormativiteit bij medisch personeel aan het licht. Er zijn voorbeelden van gynaecologen die expliciet aannemen dat patiënten in een heteroseksuele relatie zijn en gevallen van homoseksuele mannen die automatisch worden geassocieerd met hiv/aids.[239] In een nationaal onderzoek bij 350 respondenten had 13,3% ten minste een keer het gevoel gehad gediscrimineerd te worden,

Vertaling niet geverifieerd

[235] Werkdocument van de Commissiediensten bij het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid, SEC(2008) 2180, 2.7.2008, p. 18

[236] Vergadering met Mozaika (Letland, 12 maart 2008)

[237] Ruth Hunt and Dr Julie Fish, Prescription for Change: Lesbian and Bisexual women's health check 2008, Stonewall Equality, beschikbaar op http://www.stonewall.org.uk/documents/prescription_for_change_1.pdf (05.02.2009)

[238] T. Greif, N. Velikonja (2001) "Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti", Lesbo 11/12, http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave_porocilo1.htm (29 maart 2008)

[239] Portugal, landenrapport

direct of indirect, door gezondheidsmedewerkers op grond van zijn of haar seksuele geaardheid.[240] Bovendien beschouwen Portugese psychotherapeuten homoseksualiteit als een 'probleem'.[241]

Goede praktijk: opleiden van gezondheidsmedewerkers op het vlak van LHBT-kwesties. In **Zweden** geeft de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *RFSL* les aan gezondheidsmedewerkers over LHBT-kwesties. Het afgelopen jaar hebben ongeveer 15 ziekenhuizen en studentengroepen in de gezondheidssector de cursus gevolgd. In 2007 zijn *RFSL Stockholm* en *RFSL National* begonnen met het definiëren van criteria om een ziekenhuis als 'LHBT-competent' te kwalificeren.[242]

Een studie die werd aangevraagd door *The Equality Authority* in **Ierland** voerde 43 diepte-interviews uit met LHB-respondenten met speciale nadruk op het onthullen van seksuele geaardheid aan hun huisarts.[243] In de meerderheid van de gevallen (26 van de 33) waarbij de geïnterviewde de huisarts op de hoogte bracht van zijn of haar LHB-identiteit, kwam er een ontspannen reactie van de huisarts met de geruststelling van zowel aanvaarding als vertrouwelijkheid, het voorzien van relevante informatie en de geruststelling dat homoseksualiteit niet wordt beschouwd als een ziektebeeld. Personen die negatieve reacties meldden van hun huisarts, merkten tekenen op van ongemak, zoals een gebrek aan oogcontact, de rest van de consultatie snel afwerken, gebrek aan vriendelijkheid, enz. De studie benadrukt het belang van een ondersteunende omgeving en het verzekeren van de vertrouwelijkheid tussen de huisarts en de LHBT-patiënt.

In Zweden klaagde een lesbische vrouw over intimidatie door een dokter in een psychiatrische ziekenhuiseenheid omdat hij naar verluidt de vergelijking maakte tussen enerzijds haar homoseksuele geaardheid en anderzijds pedofilie en personen die seksuele daden stelden met dieren, waardoor hij haar de indruk gaf dat hij haar seksuele geaardheid beschouwde als een geestesstoornis. De gezondheidsautoriteiten drukten hun spijt uit over het incident en benadrukten dat het geen teken was van een systematisch probleem bij de gezondheidsdiensten.[244]

Vertaling niet geverifieerd

[240] T.L. Monteiro, V. Policarpo, F.V. da Silva (2006) Inquérito Nacional sobre Experiências da Homossexualidade em Portugal (Relatório de Pesquisa/2006), Lisboa, Centro de Investigação

[241] G. Moita (2001) Discursos sobre a homossexualidade no contexto clínico: a homossexualidade de dois lados do espelho, Tese de Doutoramento em Ciências Biomédicas, Universidade do Porto

[242] Zweden, landenrapport

[243] M. Gibbons, M. Manandhar, C. Gleeson and J. Mullan (2008) Recognising LGB Sexual Identities in Health Services. Dublin: Equality Authority and Health Service Executive, p. 46

[244] Beslissing van 20 december 2006, dossier nr. 399-2006 www.homo.se (22.08.2008)

Tijdens veldonderzoek verklaarden niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in onder meer Roemenië en Hongarije dat het verborgen houden van de LHBT-identiteit van invloed is op de mate waarin de omvang van de discriminatie op grond van seksuele geaardheid kan worden gedetecteerd: *"Mensen vertrouwen het gezondheidspersoneel niet en vertellen hun dokter niet dat ze homoseksueel zijn; ze zijn zelfs bang dat hun dokter het zou te weten komen."*[245] En in Hongarije verklaarde een respondent: *"De mensen zeggen niet dat ze LHBT zijn, daarom weten we maar van zo weinig problemen af"*.[246]

De terughoudendheid van LHBT's om hun seksuele geaardheid te onthullen, wordt bevestigd door enquêtes in een aantal lidstaten. Uit een enquête[247] in **Malta** is gebleken dat 32,5% van de respondenten hun seksuele geaardheid verborgen hielden bij contact met gezondheidsdiensten. Uit **Duitse** studies[248] werd duidelijk dat LHBT's zich niet outen tijdens contacten met gezondheidsinstellingen uit angst voor discriminatie. In een **Slowaakse** studie[249] verklaarde 50% van de respondenten dat ze hun seksuele geaardheid altijd verbergen voor medisch personeel en dat 22% het nu en dan vermeldt. Dat verschijnsel kan op zichzelf al leiden tot gezondheidsrisico's.

Gebrek aan erkenning van partners van hetzelfde geslacht in de gezondheidssector

Informatie verkrijgen over de gezondheid van een partner wordt in de landenrapporten van **Bulgarije**, **Hongarije**, **Italië** en **Estland** aangehaald als een probleem omdat de status van 'naaste familie' niet wordt erkend. De weigering om als naaste familie erkend te worden, komt ook voor in lidstaten die relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht officieel erkennen, zoals in het citaat hieronder wordt geïllustreerd.

"Mijn partner had een ongeval in Wales en het personeel wilde me niet erkennen als naaste familie tot ik me druk maakte. Mijn partner werd niet fysiek aangeraakt door de vrouwelijke verpleegsters tijdens haar verblijf van zes dagen. Ze moest zichzelf wassen of wachten tot een mannelijke verpleger op de dienst was." [250] (Vrouw, 59 jaar, Verenigd Koninkrijk)

Vertaling niet geverifieerd

[245] Vergadering met ACCEPT (Roemenië, 7 april 2008)
[246] Vergadering met Hàttèr (Hongarije, 17 april 2008)
[247] Malta, landenrapport
[248] G. Dennert (2004) Die gesundheitliche Situation lesbischer Frauen in Deutschland: Ergebnisse einer Befragung [Scriptie], Nürnberg: Med. Diss. FAU Erlangen-Nürnberg
[249] Slowakije, landenrapport
[250] Stonewall (2008) Prescription for Change. Lesbian and Women's Health Check 2008 p. 14

Tijdens vergaderingen haalden vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *SEKÜ* in **Estland** een voorbeeld aan van een lesbisch koppel waarbij de partner van de moeder niet aanwezig mocht zijn bij de geboorte.[251] Ook vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's *Arcigay* en *Arcilesbica* in **Italië** meldden gevallen waarbij de status van 'naaste familie' werd geweigerd waardoor de behandeling van LHBT-patiënten en hun partners afhankelijk was van de houding van individuele personeelsleden.[252]

In interviews met vertegenwoordigers van *LBL* [de nationale organisatie voor homo's en lesbiennes] in **Denemarken** en *CIGALE* in **Luxemburg** werden dan weer positieve ervaringen van LHBT's met gezondheidsmedewerkers aangehaald.[253] Hun vertegenwoordigers verklaarden dat er geen grote problemen bleken te zijn met het bezoekrecht van partners op de afdeling intensieve zorgen of in ziekenhuizen of met de aanwezigheid van een partner tijdens de geboorte. Beide ngo's merkten echter wel op dat het taalgebruik op de formulieren voor de ziekenhuisadministratie soms een probleem kan zijn voor LHBT's, zoals aan het licht werd gebracht in twee Duitse studies.[254]

"Ik was een poliklinische patiënt in het ziekenhuis en ze hadden geen vakje in hun computersysteem om te noteren dat ik een geregistreerd partnerschap had. Ze vertelden me dat ik in de computer werd ingegeven als alleenstaande".[255] (Vrouw, 34 jaar, Verenigd Koninkrijk)

Het reeds eerder vermelde Ierse rapport beschouwt het gebrek aan erkenning als 'naaste familie' als een ernstig probleem, vooral als een partner gehospitaliseerd is, aangezien het een invloed heeft op de toegang tot informatie, het bezoekrecht en de betrokkenheid bij het beslissingsproces.

Het stigmatiseren van homoseksuele en biseksuele mannen met hiv

Hiv-status, bloeddonatie en vooroordelen die gekoppeld zijn aan stereotypes over homoseksuele en biseksuele mannen en hiv/aids is een andere bron van bezorgdheid voor niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in **België**,[256]

Vertaling niet geverifieerd

[251] Vergadering met Diversity en SEKÜ (Estland, 10 maart 2008)
[252] Vergadering met ARCIGAY en ARCILESBICA (AL) (Italië, 5 maart 2008)
[253] Vergadering met Cigale (Luxemburg, 7 april 2008) en LBL (Denemarken, 26 april 2008)
[254] Zie bijvoorbeeld: H. Seyler (2004) Lesben, die unsichtbaren Patientinnen. Düsseldorf: Paper Presentation to the Commission on "Frauengerechte Gesundheitsversorgung in NRW." [10 februari 2004]. En G. Wolf (2006) "Diskriminierung und Gewalt gegen Lesben, Schwule und Bisexuelle im medizinischen und psychotherapeutischen Setting", in Verhaltenstherapie und psychosoziale Praxis, 38 (3)
[255] Stonewall (2008). Prescription for Change. Lesbian and Women's Health Check 20008 p. 16
[256] Vergadering met Holebifederatie en Arc-en-ciel (België, 3 april 2008)

Oostenrijk,[257] **Portugal**[258] en **Slovenië**,[259] en heeft specifiek te maken met bloeddonatie. Een **Poolse** studie bracht aan het licht dat sommige bloedcentra enkel vragen naar de seksuele geaardheid van donoren en niet naar hun eigenlijke seksuele praktijken of risicogedrag.[260]

29% van de respondenten op de elektronische enquête onder betrokkenen vond dat gezondheidsmedewerkers een 'enigszins negatieve' of 'negatieve' houding hebben ten aanzien van homoseksuele mannen met hiv/aids.

Andere studies wijzen in dezelfde richting. In **Slovenië** bracht een studie het geval van een 24-jarige man aan het licht die werd ontslagen omdat hij hiv had en de zaak van een man die zijn appartement niet meer binnen mocht toen zijn buren hadden ontdekt dat hij hiv-positief was.[261]

In **Malta** brachten interviews met vertegenwoordigers van de *Malta Gay Rights Movement* aan het licht dat door problemen met vertrouwelijkheid in het gezondheidssysteem, vooral wat betreft personen die besmet zijn met hiv/aids, sommigen zich laten behandelen in een ander land.[262]

Gezondheid van LHBT's

Er zijn maar weinig gegevens beschikbaar over de gezondheid van LHBT's. Uit interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's bleek dat vooral naar de gezondheidsnoden van lesbiennes en biseksuele vrouwen weinig onderzoek wordt verricht.[263] In een interview suggereerde *Stonewall*, **Verenigd Koninkrijk**, dat lesbiennes maar schoorvoetend reageren op berichten over preventieve gezondheidszorg en niet snel medische ondersteuning zoeken.[264]

Er zijn aanwijzingen dat ervaringen met homofobie, discriminatie, intimidatie en marginalisering, vooral in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, een negatieve invloed kunnen hebben op de gezondheid van LHBT's.[265]

"Het ging niet goed en ik voelde me gebroken en had het gevoel dat ik er moest mee ophouden als ik kon. Dat was uiteindelijk het belangrijkste probleem – dat ik homo was en mijn familie me niet aanvaardde. En ik had het gevoel dat, als

Vertaling niet geverifiëerd

[257] Vergadering met HOSI-WIEN (Oostenrijk, 1 mei 2008)
[258] Vergadering met ILGA-Portugal (17 maart 2008)
[259] Vergadering met Legebitra (28 april 2008)
[260] R. Biedron (2007) 2005 and 2006 report Health Services. Can homosexual persons become blood donors? in: Situation of bisexual and homosexual persons in Poland. M. Abramowicz (ed) Campaign Against Homophobia. Lambda Warsaw Association
[261] Slovenië, landenrapport
[262] Vergadering met de Malta Gay Rights Movement (Malta, 3 maart 2008)
[263] Vergadering met ARCHIGAY (AG) en ARCHILESBICA (AL) (Italië, 5 maart 2008)
[264] Vergadering met Stonewall (Verenigd Koninkrijk, 31 maart 2008)
[265] Bijvoorbeeld: Nationaal instituut voor het werkleven. Arbetsvillkor och utsatthet, Arbetslivsinstitutet 2003. Zweden; M. Jenett (2004) Stand up for us_ Challenging homophobia in schools, Yorkshire: Crown Copyright

ik uit de weg was, dat ze zich dan geen zorgen meer om mij hoefden te maken." (Man, **Verenigd Koninkrijk**)[266]

In **Italië** pleegde een 16-jarige leerling van een technische school in Turijn zelfmoord. Het slachtoffer werd verschillende jaren gekweld door zijn medeleerlingen omdat hij 'te vrouwelijk' was."[267]

Overal het algemeen wordt er tijdens interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's op gewezen dat LHBT's meer risico lopen op een slechtere gezondheid dan hun heteroseksuele medemensen. De niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Holebifederatie* in **België** benadrukte dat de psychische gezondheid van LHBT's een voortdurende bezorgdheid is en dat een groot aantal LHBT's depressief zijn.[268] Er zal een verdere studie worden bevolen om de problematiek van gezondheid en zelfmoord bij jonge lesbische vrouwen te onderzoeken.[269] De beoordeling van de *Holebifederatie* wordt bevestigd door verschillende rapporten die LHBT's beschouwen als een kwetsbare groep voor een aantal gezondheidsindicatoren. Zo hebben LHB's volgens een **Belgische** studie twee keer meer kans om aan een chronische ziekte te lijden.[270]

Onderzoek in het **Verenigd Koninkrijk** heeft aangetoond dat 20% van de ondervraagde lesbische en biseksuele vrouwen zichzelf opzettelijk had verwond in vergelijking met 0,4% van de algemene bevolking, en dat 16% van de respondenten jonger dan 20 had geprobeerd zelfmoord te plegen in vergelijking met 0,12% van de totale bevolking jonger dan 18 (volgens een schatting van ChildLine). Wat de screening op kanker betreft, had 15% van de lesbische en biseksuele vrouwen ouder dan 25 nog nooit een uitstrijkje van de baarmoederhals laten nemen in vergelijking met 7% van de vrouwen in het algemeen, en minder dan 50% van de ondervraagde lesbische en biseksuele vrouwen was ooit getest op seksueel overdraagbare infecties.[271]

Vertaling niet geverifiëerd

[266] De Equality Authority en de Health Service Executive (2007), Recognising LGB Sexual Identities in Health Services, The Experiences of Lesbian, Gay and Bisexual People with Health Services in North West Ireland, p. 66

[267] OSCE/ODIHR (2008) Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007, p. 110. Vermeld in de resolutie van 26 april 2007 van het Europees Parlement over homofobie in Europe, beschikbaar op http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0167+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN (06.10.2008)

[268] Vergadering met Holebifederatie en Arc-en-ciel (België, 3 april 2008)

[269] Vergadering met het ministerie van Onderwijs (België, 4 april 2008)

[270] K. Heeringen and J. Vincke, 'Suicidal acts and ideation in homosexual and bisexual young people: a study of prevalence and risk factors', Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology 35(11): 494-499

[271] R. Hunt and J. Fish (2008) 'Prescription for Change. Lesbian and bisexual women's health check' Stonewall

Goede praktijk: Uit interviews bleek dat in **Frankrijk** steeds meer lesbiennes naar het LHBT-centrum Paris-IDF komen met de vraag om te worden doorverwezen naar een neutrale gynaecoloog. Dat heeft geleid tot de oprichting van een **Gezondheidsgids voor lesbiennes** met adressen van 'vriendelijke' gynaecologen. De gids bevat informatie over algemene gezondheidskwesties en in het bijzonder over het risico op borst- en baarmoederkanker.[272]

Enquête over de geestelijke gezondheid van LHBT's: De Ierse niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *GLEN* heeft in samenwerking met het jongerenproject *BeLonG To* de eerste grote studie naar de geestelijke gezondheid en het welzijn van LHBT's in **Ierland** aanbesteed bij het Trinity College Dublin en het University College Dublin met fondsen van het *National Office for Suicide Prevention.* De studie wil de risico- en weerstandsfactoren voor geestelijke gezondheid en zelfmoord bij LHBT's identificeren en een model ontwikkelen om de geestelijke gezondheid van LHBT's te verbeteren en zelfmoord te voorkomen.[273]

Uit een enquête van het ***Zweedse*** *National Institute for Public Health*[274] is gebleken dat de overgrote meerderheid van de LHBT's (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders) in goede gezondheid verkeren. Toch verkeerde een aanzienlijk grote groep LHBT's in slechtere gezondheid dan de rest van de bevolking. Vooral de geestelijke gezondheid was aanzienlijk slechter. De verschillen in gezondheidstoestand waren ook aanzienlijk onder LHBT's zelf. Nagenoeg zonder uitzondering hadden transseksuelen de slechtste gezondheidstoestand, gevolgd door biseksuelen en lesbiennes/homo's. Bovendien bracht de enquête aan het licht dat zelfmoordgedachten veel vaker voorkomen bij LHBT's. Het **Ierse** *GLEN Mental Health Report* bracht soortgelijke resultaten aan het licht. [275]

Conclusies

Discriminatie en homofobie/transfobie bestaan in de gezondheidszorg. Toch is de mate waarin ze voorkomen moeilijk te bepalen aangezien het gebrek aan zichtbaarheid van de seksuele geaardheid van LHBT's er vaak voor zorgt dat het probleem onzichtbaar blijft. Studies en interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling tonen een mengeling van positieve en negatieve reacties van gezondheidsmedewerkers na het bekendmaken van iemands seksuele geaardheid. Negatieve reacties bestaan onder meer uit het

Vertaling niet geverifieerd

[272] Vergadering met Inter-LGBT en L'Autre Cercle (Frankrijk, 10 maart 2008)
[273] Ierland, landenrapport
[274] Swedish National Institute for Public Health (2006) Health on Equal Terms, beschikbaar op http://www.fhi.se/upload/ar2006/Rapporter/r200608_HBT_web.pdf (12.01.2009)
[275] 2003 GLEN Mental Health Report (gepubliceerd in samenwerking met de voormalige Northern Area Health Board)

adviseren van LHB's om psychiatrische hulp te zoeken. De meest positieve reacties voorzien in LHB-relevante informatie en garanderen vertrouwelijkheid en aanvaarding van de LHB-status van de patiënt.

Onder meer door de angst voor discriminatie laten LHBT-patiënten soms na om hulp te zoeken, een gedrag dat op zichzelf kan leiden tot gezondheidsrisico's. Bestaand onderzoek correleert homofobie, transfobie, intimidatie of marginalisering met de algemeen slechtere mentale en fysieke gezondheid van LHBT's. De niet-gouvernementele organisaties voor LHBT’s en de overheidsinstanties die werden geïnterviewd, wijzen erop dat een slechte mentale toestand, zelfmoord en druggebruik vaker voorkomen bij LHBT's. Er is nood aan meer onderzoek over de gezondheid van LHBT's.

Vertaling niet geverifieerd

Religieuze instellingen

Tijdens interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's werd gemeld dat in verschillende lidstaten, waaronder **Cyprus**,[276] **Griekenland**,[277] **Letland**,[278] **Litouwen**,[279] **Italië**,[280] **Polen**[281] en **Roemenië**,[282] vertegenwoordigers van de kerk, vooral van de orthodoxe en katholieke strekking, het politieke debat aangaan over LHBT-rechten, waarbij ze vaak mensen mobiliseren en lobbyen tegen de goedkeuring van dergelijke rechten. Aan de andere kant kon niet worden aangetoond dat joodse of islamitische personen of instellingen een belangrijke rol spelen in de mobilisatie tegen LHBT's of in het politieke debat tegen LHBT-rechten in een van de lidstaten.

Bijvoorbeeld in **Litouwen** heeft de kerk een positie ingenomen tegen LHBT-rechten. De minister van Sociale Zaken en Arbeid verklaarde[283] in het parlement dat de goedkeuring van wijzigingen op de wet inzake gelijke behandeling (ter uitvoering van de kaderrichtlijn 2000/78/EG inzake werkgelegenheid) werd besproken en goedgekeurd door de Litouwse bisschopsconferentie en dat leden van het parlement tegen de antidiscriminatiewetgeving waren, refererend aan de christelijke waarden van Litouwen. De orthodoxe kerk in **Roemenië** heeft gelobbyd voor een wijziging in de grondwet om de mogelijkheid van een huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht uit te sluiten.[284] Niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in **Italië**[285] en **Polen**[286] verklaarden tijdens de interviews dat de katholieke kerk volgens hen een van de belangrijkste politieke spelers is tegen een nieuwe wetgeving voor LHBT-rechten.

Diversiteit en discriminatie in religieuze organisaties

Vertaling niet geverifieerd

[276] Vergadering met de Cyprus Gay Liberation Movement (10 april 2008)
[277] Vergadering met de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's OLKE (14 april 2008)
[278] Vergadering met de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's Mozaika en Tiesībsarga birojs [het bureau van de Ombudsman] (Letland, 12 maart 2008)
[279] Vergadering met de Lithuanian Gay League (13 april 2008)
[280] Vergadering met Acrigay/Arcilesbica (Italië, 5 maart 2008)
[281] Vergadering met Campaign Against Homophobia (Polen, 17 maart 2008)
[282] Vergadering met de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's ACCEPT (Roemenië, 7 april 2008)
[283] Parlementaire vergadering, 18 september 2007, stenogram beschikbaar op http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=304466 (14.02.2008)
[284] Roemenië, landenrapport
[285] Vergadering met Arcilesbica en Arcigay (Italië, 5 maart 2008)
[286] Vergadering met Campaign Against Homophobia (Polen, 17 maart 2008)

In **Finland** werd een studie[287] uitgevoerd op basis van interviews met tien werknemers van de evangelisch-lutherse kerk die zich identificeerden als homoseksueel, lesbisch of biseksueel. Daaruit bleek dat het meer open sociale klimaat en het debat dat wordt gevoerd over de status van seksuele minderheden in de kerk ervoor zorgen dat werknemers binnen de kerk de mogelijkheid overwegen om uit de kast te komen, maar op hetzelfde moment heeft het publieke debat voor druk gezorgd en zijn de mensen nu bang om een stelling in te nemen: "Het risico om gestigmatiseerd of gediscrimineerd te worden, bestaat in vele van de dagelijkse situaties die te maken hebben met de discussie over de status van lesbiennes, homoseksuelen en biseksuelen binnen de kerk."[288] Aan de andere kant vonden de geïnterviewden dat hun roeping naadloos past in het werk.

In **Zweden** namen de vereniging van parochies en pastoraten van de kerk van Zweden en EKHO (Zweedse oecumenische vereniging van christelijke lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders) deel aan het EQUAL-project 'Normgiving Diversity', dat de nadruk legde op drie beroepen met een normgevende functie in de maatschappij (de politie, de kerk en het leger) in een poging om de bevolking bewust te maken van seksuele diversiteit en de status van werknemers op de lange termijn.[289]

In sommige lidstaten wordt de vrijstelling voor werkgevers om werknemers te discrimineren die geen 'houding van goede trouw en loyaliteit aan de grondslag van de organisatie' aannemen, door religieuze organisaties geïnterpreteerd op een manier die seksuele geaardheid omvat. De Commissie merkt op dat veel van de moeilijkheden die opduiken bij de toepassing van de bepalingen van de richtlijn voor gelijke behandeling in arbeid en beroep inzake seksuele geaardheid te maken hebben met de breedte van de uitzonderingen die van toepassing zijn op werkgevers met een religieuze grondslag. Die uitzonderingen liggen gevoelig omdat sommige werkgevers door hun religieuze overtuiging vijandig kunnen staan tegenover homoseksualiteit.[290]

Vertaling niet geverifieerd

---

[287] K. Valve (2004) 'Vocation and the Everyday - Lesbian, Gay and Bisexual Employees' Experiences in Different Work Communities Within the Church, in J. Lehtonen, K. Mustola (ed.) 'Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work', Helsinki: ministerie van Arbeid, beschikbaar op http://www.esr.fi/esr/fi/__yleiset/researchreport2b04.pdf (04.02.2009)

[288] K. Valve (2004) 'Vocation and the Everyday - Lesbian, Gay and Bisexual Employees' Experiences in Different Work Communities Within the Church, in J. Lehtonen, K. Mustola (ed.) 'Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work', Helsinki: ministerie van Arbeid, beschikbaar op http://www.esr.fi/esr/fi/__yleiset/researchreport2b04.pdf (04.02.2009)

[289] Zie http://ec.europa.eu/employment_social/equal/news/20051026-sweden_en.cfm (6.02.2009). In 2005 werd dit project samengevoegd tot een nieuwe samenwerking die gefinancierd werd door EQUAL met meer organisaties onder de naam *All Clear* om een werkomgeving te creëren waarin iedereen wordt gerespecteerd, ongeacht zijn/haar seksuele geaardheid.

[290] Europese Commissie, 'Developing Anti-Discrimination Law in Europe: The 25 EU Member States Compared' (Ontwikkeling van antidiscriminatiewetgeving in Europa: vergelijking van

In **Duitsland** ontsloeg *Kolpingwerk*, een katholieke sociale organisatie die zich voornamelijk bezighoudt met onderwijs (onder meer in kindertehuizen en jeugdcentra) en vrijgesteld is van de antidiscriminatiewetgeving, een 53-jarige homoseksuele werknemer nadat zijn seksuele geaardheid aan het licht kwam.[291] In **Nederland** bevat de wet op gelijke behandeling soortgelijke uitzonderingen voor tewerkstelling in verenigingen die gebaseerd zijn op religie of overtuiging. Die verenigingen mogen voor het bekleden van een positie vereisten opleggen die in het licht van de doelstelling van de organisatie nodig worden geacht om de grondslag van de organisatie na te leven. De wet op gelijke behandeling bepaalt dat dergelijke vereisten niet mogen leiden tot een onderscheid enkel op grond van politieke affiniteit, ras, sekse, nationaliteit, heteroseksuele of homoseksuele geaardheid of burgerlijke stand, maar de vereisten mogen gebaseerd zijn op 'extra omstandigheden' die niet verder worden gespecificeerd. De Europese Unie heeft kritiek geuit op die rechtvaardigingsgronden, waarop de Nederlandse *Commissie Gelijke Behandeling* heeft voorgesteld om die bepalingen opnieuw te formuleren.[292] Veldwerk in **Letland** heeft aan het licht gebracht dat de lutherse kerk twee keer een geestelijke heeft geëxcommuniceerd wegens een afwijkende mening over homoseksualiteit en LHBT-rechten. Een geestelijke onthulde dat hij homoseksueel was en liet publiekelijk verstaan dat homoseksualiteit geen zonde is en niet in tegenspraak is met het christendom. Hij werd geëxcommuniceerd voor het aanzetten tot zondig gedrag. Een andere geestelijke, die op dat moment decaan was aan de faculteit theologie van de universiteit van Letland, werd geëxcommuniceerd nadat hij kritiek had geuit op de reactie van de kerk op het bovenvermelde geval. Hij werkt nu als anglicaans priester in een kleine anglicaanse congregatie in Riga, het enige religieuze kerkgenootschap in Letland dat LHBT-rechten ondersteunt.[293] In **Ierland** bezitten en beheren religieuze organisaties de grote meerderheid van lagere scholen en een aanzienlijk deel van de middelbare scholen. Dat zou ertoe kunnen bijdragen dat homoseksuelen en biseksuelen op school onzichtbaar blijven. Religieuze instanties bezitten en beheren ook een groot aantal ziekenhuizen en gezondheidsdiensten. Sectie 37 van de wet op gelijke behandeling in arbeid en beroep geeft een vrijstelling aan religieuze instanties en diensten in gevallen waarbij kan worden aangetoond dat discriminatie nodig is om de grondslag van de religieuze instantie te vrijwaren, maar die vrijstelling werd nog nooit getest voor de rechtbank. In **Hongarije** heeft de faculteit theologie van de Karoli Gaspar Calvinist University een beleid dat studenten die er een homoseksuele levensstijl op na houden, verbiedt om een opleiding te volgen tot priester of godsdienstleraar. Het Hongaarse

Vertaling niet geverifieerd

---

de 25 lidstaten), p. 24, 54, beschikbaar op http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/legnet/06compan_en.pdf.

[291] Welt Online (2006) Fristlose Kündigung wegen Homosexualität. 24 november 2006. Beschikbaar op: http://www.welt.de/vermischtes/article96880/Fristlose_Kuendigung_wegen_Homosexualitaet.html (28.07.2008)

[292] Advies inzake de aanmaningsbrief aan Nederland van de Europese Commissie met betrekking tot de onjuiste omzetting van Richtlijn 2000/78/EG; CGB Advies/2008/02, maart 2008

[293] Vergadering met het bureau van de Ombudsman (12 maart 2008)

hooggerechtshof heeft de faculteit wat dat betreft gelijk gegeven en beslist dat het toegelaten is om lesbiennes en homoseksuele mannen uit te sluiten.[294]

Het stimuleren van diversiteit wat betreft seksuele geaardheid is vaak moeilijk in omgevingen die worden gecontroleerd door religieuze organisaties die vijandig staan ten aanzien van LHBT-kwesties. In **Malta** bijvoorbeeld beheert de katholieke kerk ongeveer een derde van de scholen en moeten volgens het 'National Minimum Curriculum' de 'leerkrachten de context van de morele en religieuze waarden van de leerlingen en hun ouders in het achterhoofd houden'. In die context werd het de Maltese Gay Rights Movement (MGRM) naar verluidt verboden om pamfletten of onderwijsmateriaal uit te delen met LHBT-thema's.

Toch zijn er ook voorbeelden van religieuze instellingen in de Europese Unie die een andere benaderingswijze toepassen op LHBT-personen en -thema's. In **Nederland** bijvoorbeeld publiceerde de synode van de *Nederlands Gereformeerde Kerk* in 1995 reeds een verklaring dat leden van de kerk gelijke rechten hebben, ongeacht hun seksuele geaardheid of levensstijl.[295] In 1990 riep de synode van Emmen van de *Gereformeerde Kerken in Nederland* 'alle congregaties op om homoseksuele leden in functies te aanvaarden'. In 1995 besloot de lutherse synode van de *Protestantse Kerk in Nederland* om homoseksuele relaties in de kerk te zegenen en argumenteerde ze dat er geen theologische argumenten zijn 'tegen het zegenen van twee mensen bij hun belofte van eeuwige vriendschap, devotie en trouw'. In **Finland** aanvaardde de *Kallio-parochie* (Kallion seurakunta) in Helsinki naar verluidt al in 1999 'regenboogmensen' en werden 'regenboogvieringen' georganiseerd samen met Gay Pride-evenementen in Vaasa, Helsinki en Tampere.[296] Een oecumenische groep met als naam *Yhteys* (alliantie) werkt aan het promoten van een meer liberale houding ten aanzien van seksuele minderheden en genderminderheden binnen de kerk. Zoals eerds eerder vermeld nam de kerk in **Zweden** in 2008 deel aan een Pride-evenement.

Conclusies

In sommige lidstaten gaan religieuze instellingen en organisaties vaak het politieke debat aan over LHBT-rechten en lobbyen ze tegen de goedkeuring van dergelijke rechten en houden ze nieuwe wetgeving op dit domein tegen. Sommige religieuze groepen en figuren in een aantal lidstaten zijn ook actief in het mobiliseren van demonstraties tegen LHBT-evenementen.

In sommige lidstaten bezit en beheert de kerk een groot aantal scholen, sociale diensten en gemeenschapscentra die worden gebruikt voor publieke debatten of evenementen. Niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's kregen geen

[294] S. Quinn, E. Paradis (2007) Going Beyond the Law: promoting equality in employment, Brussel: ILGA-Europe
[295] Zie http://www.protestantchurch.nl/default.asp?inc=info&rIntId=1649 (06.02.2009)
[296] Zie http://kallio.kirkkohelsinki.net/?deptID=2590&searchword=Yhteys (07.02.2009)

Vertaling niet geverifieerd

toegang tot dergelijke locaties en kregen geen toelating om informatie over LHBT-kwesties te verspreiden of deel te nemen aan politieke debatten.

Vrijstellingen op de antidiscriminatiewetgeving, op basis waarvan werkgevers werknemers mogen discrimineren die geen 'houding van goede trouw en loyaliteit aan de grondslag van de organisatie aannemen', worden in sommige lidstaten geïnterpreteerd op een manier die resulteert in discriminatie van LHBT's.

Er zijn ook enkele positieve voorbeelden van religieuze organisaties die in contact treden met LHBT's.

Vertaling niet geverifieerd

Sport

In dit gedeelte worden de moeilijkheden besproken bij het uitoefenen van sport als een openlijke LHBT en het gebruik van homofoob jargon in professionele en niet-professionele sportomgevingen.

Homofobie in de sport

In de meerderheid van de landenrapporten werd de schaarse hoeveelheid kwantitatief of kwalitatief onderzoek naar homofobie in de sport aangekaart. De beperkte beschikbare hoeveelheid informatie suggereert echter dat homofobie aanwezig is in een aantal sportcontexten en dat er aanzienlijke uitdagingen gepaard gaan met een openlijke LHBT-levensstijl in de sport. Bestaand onderzoek en beschikbare gegevens leggen vooral de nadruk op professioneel voetbal.

Tijdens bijna elk voetbalevenement worden homofobe voetbalslogans gescandeerd door voetbalfans om de scheidsrechter of de tegenstanders belachelijk te maken.[297] In het **Verenigd Koninkrijk** is het voorbeeld van een voetbalspeler die tijdens een wedstrijd homofoob verbaal geweld gebruikt tegen de scheidsrechter geen ongewoon geval.[298]

In **Italië** merkten de ngo's *Arcigay* en *Arcilesbica* tijdens interviews op dat anti-LHBT-verklaringen vaak aanwezig zijn in de fancultuur in het voetbal, waarbij neofascistische groeperingen in verschillende fanclubs en hooliganclubs vertegenwoordigd zijn.[299]

Het landenrapport van het **Verenigd Koninkrijk** bevatte geen informatie over openlijk homoseksuele voetbalspelers in Groot-Brittannië op dit moment, maar spelers die vermoedelijk homoseksueel zijn, kregen de raad om een heteroseksueel imago op te houden.

"Ik denk dat het eenvoudiger zou zijn en beter aanvaard zou worden om me als homoseksueel te outen in de politieke partij waarin ik actief ben dan in de sport. In de sport is mannelijkheid nog steeds het ideaal. Toen ik voetbalde toen ik jonger was, was het belangrijk om jezelf te onderscheiden van de 'nichten' en de 'flikkers'. (Man, voormalige tenniscoach, Zweden)[300]

Vertaling niet geverifieerd

[297] T. Walther (2006). Kick It Out: Homophobia in Football. European Gay and Lesbian Sport Federation (ed). Berlijn, Amsterdam

[298] Zie http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2006/sep/28/paulscholesandantigayabuse (08.08.2008)

[299] Vergadering met Arcigay en Arcilesbica (Italië, 5 maart 2008)

[300] RFSL (2007) All Clear 2.0, Gay, Lesbian, Bi & Hetero at Work, p. 55

Volgens de *European Gay and Lesbian Sports Federation* (EGLSF), die in 1989 werd opgericht om discriminatie in de sport te bestrijden en homoseksuele en lesbische atleten te ondersteunen als ze uit de kast komen, is het niet eenvoudig om zich te outen in een niet-professionele sportvereniging in Europa. Hoewel de ervaringen van LHBT's uiteenlopend kunnen zijn in verschillende lidstaten, zijn er verschillende getuigenissen van LHBT's die zich lastiggevallen en uitgesloten voelden door hun medeclubleden.[301]

Goede praktijk: Uit interviews bleek dat in **Finland** de *Sports Federation* de gids *Involved and Visible: Sexual and Gender Minorities in Sports and Physical Activities* heeft gepubliceerd in drie talen: Fins, Zweeds en Engels.[302]

Goede praktijk: In **Duitsland** lanceerde de *Deutscher Fußball Bund* [Duitse voetbalbond] in 2007 een campagne met als titel '*Football and Homophobia*' en ondertekende ze een verklaring tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid.[303]

LHBT-zichtbaarheid in de sport

Op *Outsports.com* bleek dat tijdens de laatste Olympische Spelen in Peking van 2008 slechts 10 van de 10 708 atleten openlijk homoseksueel of lesbisch waren.[304] In de elektronische enquête onder betrokkenen verklaarde 41% dat er 'geen gelegenheid' of 'zeer weinig gelegenheid' was om zich te 'outen' als LHBT, zelfs in de niet-professionele sport.

"Wie op een hoog niveau speelt, ontkent zijn of haar geaardheid om toegang te krijgen tot toelagen/beurzen enz. Als openlijk lesbische sportvrouw in Ierland zou het moeilijker zijn om steun te krijgen... zowel op financieel als sociaal vlak." (Vrouw, Ierland)[305]

Volgens de *Irish Equality Authority* blijven LHBT-atleten grotendeels onzichtbaar, waardoor er de facto geen LHBT-rolmodellen zijn in de professionele sport.[306] Tijdens de interviews merkten de ngo's *Arcigay* en

[301] Zie http://www.eglsf.info/eglsf-about.php (10.08.2008)
[302] Vergadering met het ministerie van Tewerkstelling en Economie, het ministerie van Onderwijs en het ministerie van Binnenlandse Zaken (Finland, 4 maart 2008)
[303] Duitsland, landenrapport
[304] Zie http://www.outsports.com/os/index.php/Olympics/2008/In-Beijing-Olympics-only-5-openly-gay-athletes.html (25.01.2009)
[305] L. Greene (2007) Lesbian Athletes and Their Experiences of Gender and Sexuality in Competitive Sports in Ireland (1980-2007), University College of Dublin: College of Human Sciences.
[306] Vergadering met de Equality Authority (Ierland, 4 april 2008)

Vertaling niet geverifieerd

Arcilesbica ook op dat LHBT's nauwelijks zichtbaar zijn in de **Italiaanse** sport.[307]

Homofobie in de sport bestrijden

Uit een peiling in **Zweden** is gebleken dat er maar weinig aandacht wordt besteed aan het identificeren en aanpakken van homofobie in de sport.[308] Een project dat werd gesubsidieerd door het *ministerie van Industrie* peilde 40 sportverenigingen in Zweden en ontdekte dat de meeste nog nooit over homofobie of de situatie van LHBT's in hun vereniging hadden gesproken. De meerderheid verklaarde geen openlijke LHBT's in hun vereniging te hebben en geen beleid of actieplan te hebben wat dat betreft.

In het Verenigd Koninkrijk haalde de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Stonewall* aan dat inspanningen om homofobie in de sport te bestrijden maar weinig aandacht krijgen en dat de strijd tegen racisme in het voetbal prioriteit heeft als het gaat om gelijkheid en discriminatie in professioneel voetbal.[309]

In 2003 besprak de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa de kwestie homofobie in de sport. De Vergadering verklaarde overtuigd te zijn dat homofobie in de sport, zowel onder deelnemers als in hun relatie met de toeschouwers, bestreden moet worden op dezelfde manier als racisme en andere vormen van discriminatie.[310]

Bepaalde initiatieven die worden gesteund door het PROGRESS-programma van de Europese Commissie kunnen in belangrijke mate bijdragen aan het wijzigen van de houding in de sport. Zo is er bijvoorbeeld de campagne 'Run for Diversity' waarbij lopers in bepaalde marathons EU-antidiscriminatiekleding dragen om het bewustzijn te verbeteren en zich tegen discriminatie uit te spreken.[311]

Goede praktijk: onderwijsprogramma's ontwikkelen door samenwerking. Sinds 2007 werken de ***Zweedse*** *Federation for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights* (RFSL) en *HomO* [de Ombudsman tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid] samen aan een project met de *Riksidrottsförbundet* [Nationale sportfederatie] en *SISU*, een onderwijsorganisatie binnen de sport. Het project wil coaches onderwijzen over LHBT-kwesties. *RFSL* en *SISU* willen onderwijsprogramma's ontwikkelen en

Vertaling niet geverifieerd

[307] Vergadering met Arcigay en Arcilesbica (5 maart 2008)
[308] Zie http://www.homo.se/o.o.i.s/3950 (14.08.2008)
[309] Vergadering met Stonewall (Verenigd Koninkrijk, 31 maart 2008)
[310] Aanbeveling 1635 (2003), "Lesbians and gays in sport" (Lesbiennes en homoseksuelen in de sport), tekst goedgekeurd door het permanente comité, namens de Vergadering, op 25 november 2003
[311] Zie http://www.stop-discrimination.info/56.0.html (12.01.2008)

die aanbieden in sportclubs. Ondertussen worden door de *Riksidrottsförbundet* studies over LHBT-kwesties in de sport opgesteld en uitgevoerd.[312]

Goede praktijk: samenwerking tussen sportclubs en mensenrechtenorganisaties. Uit interviews is gebleken dat in **Frankrijk** de voetbalclub *Paris Saint Germain* samenwerkt met de homoseksuele voetbalclub *Paris Foot Gay* en *Ligue Internationale Contre le Racisme et l'Antisémitisme* [de internationale liga tegen racisme en antisemitisme] om een beleid te ontwikkelen ter preventie en bestrijding van discriminatie, met de nadruk op homofobie. [313]

In **Duitsland** heeft de vijandige sfeer in het voetbal ertoe geleid dat lesbiennes en homoseksuelen hun eigen niet-professionele clubs oprichten.[314] Ook in andere lidstaten hebben LHBT's hun eigen sportverenigingen opgericht. De jaarlijkse European Gay and Lesbian Sports Championships (Eurogames) en de Outgames zijn andere voorbeelden van LHBT-sportevenementen.[315]

Conclusies

Gegevens over homofobie in de sport zijn grotendeels gericht op professioneel voetbal. In de context van voetbal, komt homofobie tot uitdrukking in de fancultuur en onder voetballers, waarbij vaak homofoob taalgebruik wordt gehanteerd tijdens voetbalevenementen om de tegenstanders of de scheidsrechters belachelijk te maken. Een opvallende bevinding op het vlak van sport is het gebrek aan LHBT-zichtbaarheid. LHBT's worden waargenomen als mensen die weinig mogelijkheden hebben om zich te outen in de sport door het risico op intimidatie, homofobie of afwijzing door clubgenoten.

Veel sportverenigingen geven homofobie een lage prioriteit op de antidiscriminatieagenda, vooral in vergelijking met de inspanningen om racisme te bestrijden.

Vertaling niet geverifieerd

[312] Zweden, landenrapport
[313] Vergadering met Inter LGBT en L'Autre Cercle (Frankrijk, 10 maart 2008)
[314] Duitsland, landenrapport; zie ook http://www.queer footballfanclubs.com (20.03.2008)
[315] http://www.eurogames.info/eurogames-welcome.html en www.copenhagen2009.org (08.08.2008)

Media

In dit gedeelte wordt onderzocht hoe LHBT's en het leven van LHBT's worden voorgesteld en afgebeeld in de Europese media. 'De media' omhelst in deze context openbare en private media,[316] maar ook visuele en geschreven media, bijvoorbeeld het internet, kranten en televisie.

Homofobe uitingen in de media

Er werden voorvallen van homofobe uitingen geïdentificeerd in de media tijdens interviews met onder meer niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in **Italië** en **Polen** en het nationale orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling in **Letland**.[317] Uit een recent onderzoek naar de representatie van LHBT's in de **Schotse** pers bleek dat kranten bereid waren om brieven af te drukken met homofobe uitlatingen die niet zouden worden geaccepteerd mocht het om racistische uitlatingen gaan.[318] Uit een studie in **Litouwen** bleek dat sommige journalisten homofoob taalgebruik hanteerden.[319]

Goede praktijk: Samen met de ***European Broadcasting Union*** heeft de ***Lithuanian Gay League*** een gids opgesteld met als titel *"Guide for better media reporting on LGBT issues"*. Deze gids reikt journalisten en activisten eenvoudig toepasbare instrumenten aan om op een positievere manier verslag uit te brengen over LHBT-kwesties. Hierdoor werd een nauwere samenwerking met de media tot stand gebracht, wat leidde tot meer evenwichtige artikels en informatie over LHBT's in de media.[320]

Vertegenwoordiging van LHBT's in de media

In de elektronische enquête onder betrokkenen werd aan de respondenten gevraagd om te beoordelen hoe LHBT's worden voorgesteld in de media en of het tonen van LHBT's als een veelzijdige groep werd beschouwd als genuanceerd of stereotyperend. Slechts 14% van de respondenten vond dat de media een 'genuanceerde' of 'enigszins genuanceerde' beschrijving gaf van LHBT's.

Vertaling niet geverifieerd

[316] Tijdens het onderzoek naar homofobie in de media was het niet mogelijk een onderscheid te maken tussen openbare en private media.

[317] Vergadering met ARCIGAY en ARCILESBICA (AL) (Italië, 5 maart 2008), Campaign against Homophobia (Polen, 17 maart 2008) en met Mozaika (Letland, 12 maart 2008), het bureau van de Ombudsman (Letland, 12 maart 2008)

[318] Stonewall (2007) WRITTEN OUT. The Scottish Press' portrayal of lesbian, gay, bisexual and transgender people, Scotland, beschikbaar op http://www.stonewallscotland.org.uk/documents/stonewall__written_out.pdf (05.02.2009)

[319] A A. Tereskinas (2007) "Not Private Enough": Homophobic and injurious speech in the Lithuanian Media, beschikbaar op http://www.lgl.lt/projektaie.php?pid=35 (05.02.2009)

[320] Zie http://www.ilga-europe.org/europe/funding_capacity_building/working_with_media (17.10.2008)

De meeste niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's die tijdens het veldwerk werden geïnterviewd, meldden dat LHBT-kwesties niet vaak aandacht krijgen in de media. Dat leidt er in meer of mindere mate toe dat LHBT-personen en -kwesties worden gesimplificeerd, gesensationaliseerd en gestereotypeerd. Tijdens interviews gaven vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *CIGALE* in **Luxemburg** aan dat de media de neiging hebben om intellectuele en politieke LHBT-kwesties te vermijden en in de plaats daarvan de nadruk te leggen op oppervlakkige kwesties, bijvoorbeeld hoe LHBT's gekleed gaan op Pride-evenementen.[321] Uit interviews met de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Campaign Against Homophobia* in **Polen** bleek dat sommige kranten en katholieke televisie- en radiozenders openlijk homofoob zijn, maar dat er ook media bestaan die een neutraal beeld geven van LHBT-personen en -kwesties.[322] *Het bureau van de Ombudsman* in **Letland** gaf te kennen dat de voorstelling van LHBT's in de verschillende media varieerde van positief tot negatief. Een gratis krant die wordt uitgedeeld aan busstations bevatte homofobe verklaringen.[323] Daarom diende de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Mozaika* een klacht in wegens haatdragende taal. Uit interviews met vertegenwoordigers van *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* [de **Deense** vereniging voor homo's en lesbiennes] bleek dat het taalgebruik in de media over LHBT-kwesties wordt gedomineerd door stereotype beelden en illustraties. Zelfs ernstige artikels over de rechten van LHBT's worden geïllustreerd met afbeeldingen van halfnaakte mannen op de Pride Parade in Kopenhagen.[324]

Die observaties worden ondersteund door bepaalde onderzoeksbevindingen die aantonen dat homoseksualiteit nog steeds in meer of mindere mate wordt beschouwd als taboe en daarom zeer weinig media-aandacht krijgt. In een **Duitse** studie onder LHBT-vertegenwoordiging op televisie vond 63% van de LHBT-respondenten dat een weergave van niet-heteroseksualiteit nog steeds taboe is.[325] Uit een **Belgische** studie bleek dat er bijna geen berichtgeving was in de media over transgenders, tenzij verwijzingen naar medische kwesties of problemen.[326] Dat blijkt een terugkerend verschijnsel te zijn in de hele Europese Unie. Een **Portugese** studie gaf dan weer aan dat in de laatste tien jaar de zichtbaarheid was toegenomen in de media van het land, maar dat

Vertaling niet geverifieerd

[321] Vergadering met CIGALE (Luxemburg, 7 april 2008)
[322] Vergadering met Campaign Against Homophobia (Polen, 17 maart 2008)
[323] Vergadering met het bureau van de Ombudsman (Letland, 12 maart 2008)
[324] Vergadering met LBL (Denemarken, 26 april 2008)
[325] V. Jung, (2003). Darstellung von Homosexualität in TV-Unterhaltungssendungen. [Thesis]. Bamberg: University of Bamberg.
[326] A. Dewaele and D. Paternotte. (2008) The situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Belgium. Antwerpen/Brussel: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (Consortium Universiteit Antwerpen & Universiteit Hasselt)/Université libre de Bruxelles

lesbiennes en biseksuelen zo goed als onzichtbaar en ondervertegenwoordigd zijn in vergelijking met homoseksuele mannen.[327]

Sommige studies verwijzen ook naar vertekende voorstellingen van LHBT's. Een uitgebreide media-analyse in **Slovenië** onderzocht gedrukte media van 1970-2000 en identificeerde verschijnselen van *stereotypering* – waarbij wordt uitgegaan van strikte sekse-indeling en homoseksuele mannen als vrouwelijk en lesbiennes als mannelijk worden voorgesteld; *vermedicalisering* – waarbij homoseksualiteit wordt verwezen naar de medische en psychiatrische wereld en naar oorzaken wordt gezocht; *seksualisering* – het reduceren van homoseksualiteit tot seksuele praktijken; *geheimhouding* – waarbij homoseksualiteit wordt getoond als iets dat verborgen wordt gehouden en gekoppeld is aan schaamte en spijt; en *normalisering* – waarbij homoseksuelen worden afgebeeld als heteroseksuelen om homoseksualiteit minder bedreigend en gepolitiseerd te maken.[328]

Het Schotse onderzoek door *Stonewall Scotland* dat eerder in dit hoofdstuk werd vermeld, merkte op dat in de pers vaak het beeld wordt versterkt dat seksuele geaardheid enkel over seks gaat, terwijl in misdrijfverslagen de seksuele geaardheid van de dader wordt benadrukt, ook wanneer dat niet relevant is voor het gepleegde misdrijf.

Goede praktijk: In het **Verenigd Koninkrijk** heeft de onafhankelijke *Press Complaints Commission*, een onafhankelijke instantie die klachten behandelt over de redactionele inhoud van kranten en magazines, in mei 2005 Clausule 12 (Discriminatie) van zijn Code uitgebreid naar discriminerende verslaggeving over transgenders. Volgens die nieuwe clausule moet de pers bevooroordeelde of pejoratieve verwijzingen naar ras, huidskleur, geloof, geslacht, seksuele overtuiging of eender welke fysieke of mentale ziekte of handicap vermijden.[329]

Onderzoek naar LHBT-vertegenwoordiging in de **Portugese** en **Duitse** media bracht ook aan het licht dat de LHBT-representatie soms wordt vereenvoudigd en niet-representatief is. Hoewel de Duitse gedrukte media en websites een genuanceerder beeld geven, gebruikt de televisie nog steeds clichés en stereotypes.[330]

Vertaling niet geverifieerd

[327] Caldeira (2006) *A Representação das Minorias Sexuais na Informação Televisiva Portuguesa*, Lisboa: Livros Horizonte

[328] R. Kuhar (2003) Media Representations of Homosexuality: An Analysis of Print Media in Slovenia, 1970-2000, Mediawatch: Ljubljana. Beschikbaar op: http://mediawatch.mirovni-institut.si/eng/mw13.htm (05.02.2009)

[329] Informatie geleverd door Transgender Europe op een consultatief rondetafelgesprek over de strijd tegen homofobie en transfobie in de Europese Unie, juni 2008.

[330] T.L. Monteiro, V. Policarpo, F.V. da Silva (2008) The situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Portugal, Country Report; Walters, S. D. (2001). Take my Domestic Partner, Please: Gays and Marriage in the Era of the Visible. In M.

Positieve trends in mediavertegenwoordiging van LHBT's

Er zijn ook studies die positieve ontwikkelingen hebben vastgesteld wat betreft een verhoogde aanwezigheid en een meer genuanceerde voorstelling van LHBT-personen en -kwesties in de media. Een studie[331] in **Tsjechië** ontdekte dat, hoewel in de eerste helft van de jaren 90 negatieve stereotypering, seksualisering en komische of criminele contexten de dominerende factoren waren bij LHBT-vertegenwoordiging, tijdens de laatste tien jaar LHBT's steeds meer verschijnen in documentaires en televisieseries in de context van het alledaagse sociale leven.

Uit het **Spaanse** landenrapport blijkt dat de meeste media nu een genuanceerde verslaggeving bieden van belangrijke politieke en sociale LHBT-evenementen, zoals Gay Pride-vieringen, belangrijke juridische uitspraken of belangrijke wetten die door het parlement worden goedgekeurd en dat homofobe verslaggeving zeldzaam is. Uit het **Zweedse** landenrapport bleek ook dat de media een nauwkeuriger beeld geven van de diversiteit binnen de LHBT-gemeenschap, terwijl in **Litouwen** de verslaggeving over ernstige LHBT-onderwerpen de laatste jaren is toegenomen.[332]

Goede praktijk: In **Denemarken** bevat de overeenkomst voor openbare dienstverlening tussen de minister van Cultuur en de Deense radio (*Danish Broadcasting Corporation)* naast de expliciete doelstelling om diversiteit te reflecteren tevens een antidiscriminatieclausule met een verwijzing naar LHBT-vertegenwoordiging en LHBT-kwesties. Bepaald wordt onder meer dat de Deense radio een brede sociale verslaggeving moet voeren over Denemarken en bijgevolg de diversiteit aan cultuur, levensbeschouwingen en leefomstandigheden moet reflecteren die in de verschillende delen van het land aanwezig is. De programma's mogen ook niet aanzetten tot haat op grond van ras, geslacht, geloof, nationaliteit of seksuele geaardheid. [333]

De aanwezigheid van zichtbare positieve LHBT-rolmodellen in de media is van groot belang. Dergelijke rolmodellen komen steeds vaker voor in sommige lidstaten, zowel uit de politieke als de culturele wereld. Een voorbeeld is het geval van de burgemeester van Berlijn, Klaus Wowereit die ook actief was als voorzitter van het Duitse parlement in 2001/02. Een van zijn meest bekende uitspraken is: "Ik ben homo – en dat geeft niet!" ("Ich bin Schwul – und das ist gut so!").

Vertaling niet geverifieerd

Bernstein & R. Reimann (eds.), Queer families, Queer Politics: Challenging Culture and the State (p. 338-357), New York: Columbia UP

[331] Working Group for the Issues of Sexual Minorities of the Minister for Human Rights and National Minorities (2007) Analysis of the Situation of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Minority in the Czech Republic. Tsjechische overheid

[332] A. Tereskinas (2007) “Not Private Enough”: Homophobic and injurious speech in the Lithuanian Media

[333] Het Public Service Contract tussen de Danish Broadcasting Corporation (DR) en het ministerie van Cultuur 2007-2010: 2

In **Griekenland** kwam er sterk protest van LHBT-groeperingen na een uitspraak van de nationale raad voor radio en televisie, de onafhankelijke openbare autoriteit in het land. Die had een boete van 100 000 euro opgelegd aan Mega Channel, een groot televisiestation, omdat het twee mannelijke acteurs had laten zien die elkaar kusten in een populaire tv-reeks. In december 2006 werd de beslissing nietig verklaard door het hoogste administratieve gerechtshof dat oordeelde dat de boete in strijd was met de grondwet omdat de scène enkel een weergave was van de sociale realiteit van een sociale groep, uit de vele groepen die samen een open en democratische maatschappij vormen en waarvan de seksuele voorkeuren niet mogen worden veroordeeld.

Op Europees niveau zijn er initiatieven, zoals de samenwerking van de Europese Commissie met de muziekzender MTV, waarbij onder meer een reclamespot werd gemaakt, een creatieve wedstrijd, gericht op een jonger publiek en met rassendiscriminatie als thema, evenals de jaarlijkse prijs voor de journalist die het meest heeft bijgedragen aan een beter begrip van diversiteit en problemen met discriminatie. Die initiatieven zijn waardevolle maatregelen die gebruik maken van de media om de houding van het grote publiek te wijzigen maar ook de mensen in de media aanzetten om na te denken over hoe ze mensen van een bepaalde sociale groep of minderheid afbeelden.[334]

Conclusies

Homofobe uitlatingen zijn nog steeds terug te vinden in de Europese media en homoseksualiteit wordt nog steeds in meer of mindere mate beschouwd als een taboe. Er is een algemeen gebrek aan zichtbaarheid van LHBT's in de media, hoewel homoseksuele mannen meer zichtbaarheid hebben dan lesbiennes of transgenders.

LHBT's worden in de media ook vaak op verschillende manieren gestereotypeerd. Het gebruik van semi-erotische illustraties voor artikels over onderwerpen die van groot belang zijn voor LHBT's draagt bij tot vooroordelen en versterkt de gedachte dat seksuele geaardheid enkel gaat over seksuele activiteiten en voorkeuren. Journalisten in de hele EU zouden baat hebben bij een beter begrip van LHBT-problemen om op een representatieve en evenwichtige manier verslag uit te brengen.

Er zijn echter ook bewijzen dat er langzaam verandering in komt en er zijn al studies die een stijging optekenen in de hele EU van een meer genuanceerd en geïnformeerd perspectief over LHBT's en LHBT-kwesties in de media.

Vertaling niet geverifieerd

[334] Zie http://www.stop-discrimination.info/99.0.html (11.12.2008)

Asiel

Er zijn maar weinig gegevens over dit thema, maar het bestaande onderzoek en de informatie die via veldwerk werd vergaard, wijzen op twee problemen: de behandeling van seksuele geaardheid en genderidentiteit in de asielprocedure en de omstandigheden van LHBT-asielzoekers in asielcentra.

Het algemene kader inzake asiel

Een meer gedetailleerde analyse van het algemene juridische kader inzake seksuele geaardheid en genderidentiteit in de context van asiel en bescherming van onderdanen kan worden gevonden in de juridische analyse van het FRA.[335] Daarin staat dat overeenkomstig de Conventie van 1951 over de status van vluchtelingen (artikel 1A, lid 2) en richtlijn 2004/83/EG van de Raad, LHBT's die asiel zoeken in lidstaten van de Europese Unie wegens vervolging op grond van seksuele geaardheid, erkend kunnen worden als vluchtelingen die behoren tot 'een bepaalde sociale groep'.[336]

Het juridische kader in de lidstaten van de Europese Unie voorziet dus in de mogelijkheid om LHBT's die worden vervolgd op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit te erkennen als vluchtelingen en asiel te geven. Dientengevolge hebben verscheidene LHBT's in lidstaten van de Europese Unie asiel gekregen op grond daarvan.

Uit de beschikbare gegevens blijkt dat asiel werd verleend aan LHBT's in **Oostenrijk**, **België**, **Denemarken**, **Frankrijk**, **Duitsland**, **Griekenland**, **Hongarije**, **Italië**, **Luxemburg**, **Nederland**, **Polen**, **Portugal**, **Spanje**, **Zweden, Tsjechië** en het **Verenigd Koninkrijk**. Die lijst is echter niet noodzakelijk compleet aangezien geen enkele lidstaat een statistisch overzicht heeft over het aantal gevallen waarbij asiel wordt verleend op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit. In sommige lidstaten (bijvoorbeeld **Cyprus**, **Frankrijk**, **Duitsland** en **Slowakije**) bestaan geen officiële cijfers en de immigratiediensten in **Estland** en **Letland**[337] verklaren dat er geen

Vertaling niet geverifieerd

[335] Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (2008), Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel I - Juridische analyse. p. 83-98

[336] Uitgezonderd Denemarken, omdat Denemarken homoseksuelen of transgenders niet beschouwt als 'bepaalde sociale groepen', aangezien de immigratiediensten niet werken met de categorie 'bepaalde sociale groep' in een juridische context. Het is echter mogelijk om een verblijfsvergunning toe te kennen met 'beschermingsstatus' als de immigratiediensten een 'risico op executie of onmenselijke of onterende behandeling in het land van oorsprong' vaststellen, zie Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (2008), Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel I - Juridische analyse

[337] In Estland: The Citizenship and Migration Board. In Letland: The Office of Citizenship and Migration

asielaanvragen zijn geweest op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit.

In andere lidstaten wijzen de gegevens op het bestaan van een aantal gevallen. In **België** werden in 2006 ten minste 116 gevallen behandeld (en kregen 33 de status van vluchteling) en in 2007 ten minste 188 (en kregen 60 personen de status van vluchteling).[338] In **Zweden** schatte de *Migrationsvärket* [het Zweedse migratiebureau] dat in 2002 het aantal asielaanvragen op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit op ongeveer 300 per jaar lag. Het Zweedse parlement besloot in 2005 dat mensen die risico lopen op vervolging op basis van geslacht of seksuele geaardheid in aanmerking komen voor de status van vluchteling (Regeringsbesluit 2005/06:06).[339]

Seksuele geaardheid en genderidentiteit in de aanvraagprocedure

Studies[340] geven aan dat informatie over seksuele geaardheid en genderidentiteit en over de situatie van LHBT's in hun land van herkomst vaak maar in beperkte mate is terug te vinden in de rapporten over de landen van herkomst die worden gebruikt om de status van een vluchteling te bepalen. Ze wijzen er ook op dat een van de belangrijkste problemen in de asielaanvraagprocedure te maken heeft met de geloofwaardigheid van de asielzoeker. In gevallen van vervolging op grond van seksuele geaardheid, wordt het feit op zich een punt van kritiek onderzoek en er zijn verscheidene meldingen over het feit dat personen die asielaanvragen verwerken vaak niet geloven dat een asielzoeker echt LHBT is. Daar zijn ten minste twee redenen voor. Eerst en vooral worden bepaalde identiteiten, uitdrukkingen en praktijken geloofwaardiger opgevat dan andere. Een voorbeeld uit **Denemarken** toont aan dat een veranderende seksuele voorkeur of biseksualiteit verdacht kan zijn:

"En dan zijn er gevallen waarbij mensen homoseksueel zijn maar op een bepaalde manier ook weer niet. Soms is het moeilijk te beoordelen. Zo hadden we eens een aanvrager die zei dat hij homoseksueel was, maar nu niet meer omdat hij het niet leuk meer vond. We komen dergelijke dingen tegen en het is soms moeilijk om het ernstig te nemen."[341] (Werknemer, *Immigratiedienst*, Denemarken)

Vertaling niet geverifieerd

[338] Informatie geleverd door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS)

[339] Zweden, landenrapport

[340] S. Jivraj, A. de Jong, T. Tauqir (2003) Initial Findings: Identifying the Difficulties experienced by Muslim lesbian, bisexual and transgender women in accessing social and legal services, Londen: Safra Project, en M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab – betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology

[341] Geciteerd in M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab – betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology, p.132

Aan de andere kant kunnen de asielbeleidmakers het feit of een aanvrager getrouwd is, of getrouwd is geweest, of op een andere manier betrokken is in een heteroseksuele relatie of kinderen heeft, beschouwen als een teken van heteroseksualiteit.

Ten tweede geeft een asielzoeker zijn/haar seksuele geaardheid soms pas te kennen in een later stadium van de aanvraagprocedure omdat het gevoelig ligt of taboe is of omdat hij/zij niet zeker is over de reactie van de autoriteiten en het personeel (inclusief de tolk).[342] Dat kan ook liggen aan een gebrek aan informatie over seksuele geaardheid in de aanvraagprocedure of aan het feit dat de aanvrager nog niet 'uit de kast' is. [343]

Als de seksuele geaardheid pas later in de procedure wordt opgeworpen, kunnen de autoriteiten de asielzoeker als onbetrouwbaar beschouwen en beweren dat hij/zij het maar verzint om zijn/haar kansen te verhogen.[344]

Dat probleem is niet noodzakelijk te wijten aan homofobie of discriminatie, maar eerder een indicatie van het gebrek aan kennis en instrumenten om met seksuele geaardheid om te gaan. Een lid van de raad van bestuur van de *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (RFSL) [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's] die actief is op het gebied van asiel, beschrijft het als een fenomeen van heteronormativiteit:

> "We hebben het vaak over heteronormativiteit en dat je niet altijd kunt aannemen dat de persoon die voor je zit heteroseksueel is [...] Een echt voorbeeld is een interviewer die vraagt: 'Heb je een vriendin?' Door de vraag op die manier te stellen, sluit je de mogelijkheid uit dat een mannelijke asielzoeker een mannelijke partner heeft. [...] Er zijn ook nog andere voorbeelden, bijv. een interviewer die het vreemd vindt dat je naar een park gaat om in contact te komen met andere homoseksuelen [...] Het toont aan dat je geen idee hebt over hoe homoseksuelen met elkaar contact leggen". (Lid van de raad van bestuur, *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (RFSL)) [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's].[345]

Vertaling niet geverifieerd

[342] S. Jivraj, A. de Jong, T. Tauqir (2003) Initial Findings: Identifying the Difficulties experienced by Muslim lesbian, bisexual and transgender women in accessing social and legal services, London: Safra Project. M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology

[343] Geciteerd in A. Webster (2008), beschikbaar op http://www.divamag.co.uk/diva/features.asp?AID=3139 (25.07.2008)

[344] M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab – betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology

[345] Geciteerd in M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab – betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology

Discriminatie kan echter ook voorkomen in de asielprocedures. In **Hongarije** heeft het *Immigration Office* tussen 2004 en 2007 de mening van een psychiatrische expert gevraagd om de seksuele geaardheid van asielzoekers te beoordelen. In andere asielgevallen, bijvoorbeeld op basis van religieuze of politieke vervolging, werd een dergelijk advies niet gevraagd.[346] In **Slovenië** is een zaak in beroep over een homoseksueel koppel uit Kosovo op dit moment hangende. In een interview met het LHBT-magazine *Narobe* verklaarde het koppel dat de eerste gesprekken met de politie wel aanmoedigend en begripvol waren, maar dat ze toch het gevoel hadden als criminelen te worden behandeld toen ze werden gehoord in het asielcentrum in Ljubljana.[347] Ze werden apart ondervraagd en moesten in detail uitleggen hoe een van hen verschillende keren werd verkracht. Ze vreesden dat hun aanvraag zou worden verworpen omdat ze geen nauwkeurig antwoord konden geven op een vraag over het einde van de oorlog in Kosovo en over de temperatuur op de dag van de verkrachting. Bovendien zou een van de personeelsleden in het asielcentrum hen naar verluidt hebben verteld dat homoseksualiteit kan worden genezen door therapie. Het geval van mogelijk haatgerelateerd politiegeweld tegen het koppel uit Kosovo wordt nog steeds onderzocht door de *Human Rights Ombudsman.*

Goede praktijk: De Migrationsvärket [het Zweedse migratiebureau] heeft de noden onderzocht van kwetsbare groepen en de verplichtingen die ze opleggen aan de autoriteiten en instellingen die betrokken zijn bij de aanvraagprocedure. Sinds 2004 krijgt het personeel dat omgaat met asielzoekers en betrokken is bij het bepalen van de asielstatus opleiding in genderperspectief en seksuele geaardheid als deel van het 'Quality Assurance'-programma van de raad van bestuur. The Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande (RFSL) [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's] leverde een bijdrage aan de ontwikkeling van de opleiding.[348]

Goede praktijk: In **België**, in het *Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen*, is één lid van het personeel exclusief verantwoordelijk voor asielaanvragen op basis van gender of seksuele geaardheid, terwijl richtsnoeren inzake asielaanvragen op basis van seksuele geaardheid werden uitgewerkt in samenwerking met LHBT-groepen.[349]

Omstandigheden in asielcentra

[346] Lilla Farkas, 'Thematic Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation, Hungary', april 2008, beschikbaar op http://www.fra.europa.eu

[347] R. Kuhar (2007) "Svojega življenja ne bi spremenil za deset vaših normalnih življenj", Narobe 2, http://www.narobe.si/stevilka-2/intervju-s-kadrijem-in-demirjem.html (10.03.2008)

[348] Migrationsvärket (2005) En samlad analys av asylprocessen under åren 2001-2004

[349] A. Dewaele, D. Paternotte (2008) 'Thematic Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation, Belgium', april 2008, beschikbaar op http://www.fra.europa.eu

Vertaling niet geverifieerd

Een andere reden tot bezorgdheid zijn de omstandigheden voor LHBT-asielzoekers in asielcentra. Het volgende citaat van een **Deense** medewerker van het Rode Kruis geeft aan dat het leven in asielcentra erg moeilijk kan zijn voor LHBT's.

"[LHBT-asielzoekers] hebben het hier het moeilijkst, ze moeten iets heel belangrijks geheim houden." (Gezondheidsmedewerker Rode Kruis, asielcentrum Sandholm, Denemarken)[350]

Er zijn bewijzen dat LHBT-asielzoekers bedreigd worden door sociale isolatie en gebrek aan informatie in de centra.[351] Bovendien komt verbaal, fysiek en seksueel geweld vaak voor in die centra, aangezien er geen privacy is door de gedeelde kamers en faciliteiten. Dat gebrek aan privacy draagt ook bij tot marginalisering en intimidatie door andere aanvragers. LHBT-asielzoekers kunnen ook sociaal worden gemarginaliseerd aangezien ze vaak geen familie of sociaal netwerk hebben om hen op te vangen. Bovendien kunnen of willen LHBT-asielzoekers vaak geen contacten leggen met mensen uit hetzelfde land of gebied van herkomst uit vrees hun seksuele geaardheid te onthullen. Bovendien zijn er bewijzen dat het scheiden van mannen en vrouwen in de centra vooral problematisch kan zijn voor transgenders.[352]

Tijdens een interview bijvoorbeeld berichtte *The Lithuanian Gay League* (LGL) over een Oekraïense burger die een asielaanvraag had ingediend in **Litouwen** omdat hij werd vervolgd als homoseksueel. In het asielcentrum werd hij geslagen en bedreigd door andere asielzoekers. Hij wendde zich tot *LGL* voor hulp en verliet daarop Litouwen uit angst voor zijn veiligheid.[353]

Goede praktijk: In **Zweden** is de *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (RFSL) [De Zweedse federatie voor de rechten van LHBT's] zichtbaar aanwezig in de asielcentra. Ze delen er pamfletten uit in verscheidene talen over de mogelijkheid op begeleiding voor LHBT's, de asielaanvraagprocedure, seksuele geaardheid en genderidentiteit met betrekking tot asiel en LHBT-rechten. RFSL geeft ook begeleiding.[354]

Vertaling niet geverifieerd

[350] Geciteerd in M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology, p. 5

[351] K. Dolk, A.Schwanter (2007) Homosexualität und (Abschiebungs) Schutz in Deutschland. Keulen: Conferentieverhandeling door Amnesty International op de bijeenkomst in 2007 van de LSVD Association

[352] M.T. Drud-Jensen, S.P. Knudsen (2007) Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst. University of Copenhagen: Department of Sociology.

[353] Vergadering met de Lithuanian Gay League, 13 maart 2008

[354] Zie http://www.rfsl.se/?p=629 (24.10.2008)

Goede praktijk: In **Zweden** worden asielzoekers niet gedwongen om in asielcentra te leven. De Migrationsvärket [het Zweedse migratiebureau] kan alternatieve accommodatie voorzien. Bovendien is het asielzoekers toegestaan om voor hun eigen accommodatie te zorgen, waar ze echter zelf voor moeten betalen van een erg beperkt maandelijks budget.[355]

Conclusies

Alle lidstaten erkennen in principe vervolging op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit als een geldige reden voor asiel. In veel lidstaten blijven de asielaanvraagprocedures echter vaag met betrekking tot LHBT's.

LHBT's ondervinden specifieke moeilijkheden tijdens de asielprocedure aangezien intieme, seksuele of tot een taboe behorende informatie slechts moeilijk openlijk wordt meegedeeld aan overheidsinstanties. Bovendien wordt deze moeilijkheid vaak niet herkend door het personeel of de interviewtechnieken. De kennis van de bevoegde instanties over de situatie van LHBT's in de landen van herkomst is vaak oppervlakkig, hoewel het op basis van die kennis is dat de status van een vluchteling wordt bepaald.

Verschillende LHBT-asielzoekers werden al geweigerd omdat hun claim op een homoseksuele geaardheid als onbetrouwbaar werd beschouwd of omdat er werd geoordeeld dat ze in hun land van herkomst 'in privékring' als homoseksuelen konden leven (m.a.w. in de kast).

LHBT-asielzoekers in detentiecentra beschikken niet over informatie en kunnen te maken krijgen met sociale isolatie en misbruik wegens hun seksuele geaardheid of genderidentiteit.

Vertaling niet geverifieerd

[355] Zie http://www.migrationsverket.se/index.jsp?news/getArticleList.do?name=faq&ldid=17&nolist=true (24.10.2008)

Meervoudige discriminatie

Tot een minderheid behoren in een minderheidsgroep stelt specifieke uitdagingen in een diverse maatschappij en wie meer dan één minderheidseigenschap heeft, kan meer risico lopen op discriminatie. Een zwarte homoseksuele man kan bijvoorbeeld geconfronteerd worden met discriminatie wegens zijn 'ras' en zijn seksuele geaardheid.

Dit gedeelte beschrijft de problemen waarmee LHBT's met een handicap, een etnische minderheidsachtergrond en/of een zekere ouderdom geconfronteerd worden. De factoren handicap, leeftijd, etnische achtergrond en ras werden gekozen omdat ze het vaakst werden geïdentificeerd in bestaand onderzoek en tijdens interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's en nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling.

Meervoudige discriminatie contextualiseren

Meervoudige discriminatie is een relatief nieuw verschijnsel in het debat over gelijke behandeling en antidiscriminatie in Europa en dus ook op LHBT-gebied. In een recent rapport van de Europese Commissie[356] stond te lezen dat er sprake is van een wijdverspreide onwetendheid over verschillende culturen, persoonlijke kenmerken en levensstijl, evenals een gebrek aan erkenning van meervoudige identiteiten. Uit interviews met niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's in alle lidstaten bleek dat de kennis en activiteit op dit domein relatief beperkt is. Toch is er een groeiend bewustzijn onder niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's dat hun leden kunnen worden geconfronteerd met discriminatie om twee of meer redenen. Toch wordt maar relatief weinig actie ondernomen om dat type van discriminatie te bestrijden.

Uit interviews met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling in alle lidstaten blijkt dat ze gevallen voornamelijk behandelen op basis van een 'één reden'-aanpak.[357] Dat wordt deels verklaard door hiaten in de nationale wetgeving, waardoor een aanpak op basis van meerdere discriminatieredenen wordt verhinderd en omdat vanuit tactisch standpunt de 'één reden'-aanpak leidt tot succesvolle gerechtelijke stappen. Bovendien kan het moeilijk zijn om te bepalen welke soort van discriminatie plaatsvindt:

Vertaling niet geverifieerd

[356] Europese Commissie (2007) 'Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws' (De aanpak van meervoudige discriminatie. Praktijk, beleid en wetgeving), p 39

[357] Vergaderingen met nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling, maart-mei 2008

den een geval van een man die werd lastiggevallen op het werk. Ze dachten dat hij homo was omdat hij als vrouwelijk werd bestempeld. Het was moeilijk om te bepalen wie de zaak moest behandelen omdat het te maken had met zowel gender als seksuele geaardheid" (HomO, ombudsman discriminatie op grond van seksuele geaardheid, Zweden)[358]

Op basis van interviews met verschillende nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling kunnen we de volgende voorbeelden aanhalen van instanties die van meervoudige discriminatie een prioriteit maken in hun activiteiten: *The Equal Treatment Commission* (**Nederland**), *The Equality Authority* (**Ierland**), *The National Council for Combating Discrimination* (**Roemenië**) en het ***Deense*** *Institute for Human Rights*.[359] In de **Roemeense** wetgeving wordt het als verzwarende factor beschouwd als een persoon om meer dan een reden wordt gediscrimineerd.[360] In **Ierland** zijn gedetailleerde gegevens beschikbaar van gevallen van discriminatie om meer dan een reden, inclusief de combinatie van seksuele geaardheid met andere redenen.[361]

Er zijn maar weinig gegevens beschikbaar over de ervaringen van LHBT's met meervoudige discriminatie in de EU. Volgens *The National Disability Authority* (2005) in **Ierland** is het van vitaal belang voor het waarderingsproces van de eigen identiteit en sociale rol om een aanvaard lid te zijn van een subcultuur.[362] De ervaring van niet geaccepteerd te worden als een lid van een subcultuur of minderheidsgemeenschap kan mensen met een meervoudige identiteit in een kwetsbare positie dwingen en ertoe aanzetten een eigen gemeenschap op te richten. Bovendien, zoals een rapport van de Europese Commissie[363] aanhaalt, is de 'één reden'-aanpak niet altijd in staat om een reëel beeld te geven van de discriminatie die wordt ervaren door personen met meervoudige identiteiten.

Goede praktijk: Tijdens het interview gaf de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *Cultuur en Ontspannings-Centrum* [*COC* **Nederland**] aan dat het speciale groepen had opgesteld voor LHBT's met een handicap en dat het samenwerkt met organisaties voor bejaarden. Ze hebben in Nijmegen een café geopend voor homo's en lesbiennes met een mentale handicap.[364] Een ander

Vertaling niet geverifieerd

[358] Europese Commissie (2007) 'Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws' (De aanpak van meervoudige discriminatie. Praktijk, beleid en wetgeving), p. 44

[359] Vergadering met de Equal Treatment Commission (Nederland, 31 maart 2008); The Equality Authority (Ierland, 3 april 2008); het Deense Institute For Human Rights (Denemarken, 23 april 2008); de National Council for Combating Discrimination (Roemenië, 7 april 2008)

[360] Vergadering met de National Council for Combating Discrimination (Roemenië, 7 april 2008)

[361] Vergadering met The Equality Authority (Ierland, 3 april 2008)

[362] National Disability Authority (2005) Disability and Sexual Orientation: A Discussion Paper. Dublin: NDA. P. 14

[363] Europese Commissie (2007) De aanpak van meervoudige discriminatie. Praktijk, beleid en wetgeving

[364] Vergadering met de COC (Nederland, 31 maart 2008)

Nederlands project omtrent bejaarde LHBT's werd opgestart door verschillende maatschappelijke organisaties met financiële steun van de overheid. Het project identificeert de noden van bejaarde LHBT's, vooral wat betreft sociale en medische verzorging.[365]

Pilootprojecten voor LHBT-jongeren van niet-Nederlands afkomst vinden plaats in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Tilburg om hun isolement te doorbreken en raad, ondersteuning en onderdak te voorzien.[366]

LHBT zijn en deel uitmaken van een etnische minderheid

De dubbele minderheidsstatus van LHBT's komt op verschillende manieren tot uiting en zorgt voor complexe uitdagingen. Het outen kan met name voor een LHBT uit een etnische minderheid moeilijk liggen binnen zijn/haar eigen gemeenschap, wat ook wordt bevestigd door een vertegenwoordiger van een ngo in **Roemenië**, die verklaarde: "*Je outen in de Romagemeenschap ligt extreem moeilijk.*"[367]

Nog een probleem dat voortkomt uit de dubbele minderheidsstatus is een verhoogd risico op haatmisdrijven die zijn gemotiveerd op zowel racisme als de seksuele geaardheid van het slachtoffer.

ijk van naar welk deel van Berlijn ik ga, krijg ik op m'n gezicht omdat ik een buitenlander ben of omdat ik een 'queen' ben [omgangstaal voor een vrouwelijke transseksuele of homoseksuele man]." (Transgender, Duitsland)[368]

In een kwalitatieve studie in **Denemarken** benadrukten LHB-respondenten de uitdaging om een etnische of religieuze minderheidsachtergrond te combineren met een LHBT-status.[369] In 2005 richtte *The National Organisation for Gays and Lesbians* in **Denemarken** *Salon Oriental* op, een groep voor LHBT's uit etnische minderheden, speciaal om het probleem aan te pakken. Een andere ngo, *Sabaah*, identificeerde 'identiteit, uit de kast komen, geloof, eenzaamheid, familieconflicten, reacties van ouders, relaties en het homomilieu' als

[365] Vergadering met de COC (Nederland, 31 maart 2008)
[366] Vergadering met de COC (Nederland, 31 maart 2008)
[367] Vergadering met Accept (Roemenië, 7 april 2008)
[368] BERLIN JOURNAL, 'Gay Muslims Pack a Dance Floor of Their Own'. Gepubliceerd: 1 januari 2008, beschikbaar op http://www.nytimes.com/2008/01/01/world/europe/01berlin.html?n=Top/Reference/Times%20Topics/Subjects/R/Religion%20and%20Belief (31.07.2008)
[369] C. Osander (2005) Københavnerliv – en interviewundersøgelse med homoseksuelle med minoritetsetnisk baggrund. Kopenhagen: National Organisation for Gays and Lesbians

Vertaling niet geverifieerd

probleemonderwerpen voor LHBT's met een etnische minderheidsachtergrond.[370] Daarnaast werd ook een boek uitgegeven met interviews met homo's en lesbiennes uit etnische minderheden.[371]

Sommige LHBT's uit etnische minderheden worden geconfronteerd met racisme en seksualisering in de bredere LHBT-gemeenschap op grond van hun waargenomen etniciteit, maar ook met homofobie in de etnische minderheidsgemeenschap.

Volgens het **Engelse** project *Safra*[372] – geleid door en gericht op LBT-moslima's – worden veel van deze vrouwen sociaal geïsoleerd. Hoewel ze zich identificeren als lesbisch, biseksueel of transgender, nemen ze niet deel aan het gewone homomilieu omdat het voornamelijk blank is en de sociale activiteiten vaak alcoholgerelateerd zijn. Bovendien kunnen racisme, islamofobie en culturele ongevoeligheid in het homomilieu zelf vervreemdende factoren zijn. Daarom hebben vele LBT-moslima's het gevoel dat ze niet thuishoren in de LHBT- of de moslimgemeenschap.

Goede praktijken: ngo's gericht op meervoudige discriminatie. *Sabaah* is een maatschappelijke organisatie die is gericht op LHBT's in etnische minderheden in **Denemarken**. De organisatie werd opgericht om een sociaal netwerk op te bouwen waardoor LHBT's uit etnische minderheden de mogelijkheid krijgen om de problemen aan te pakken waarmee ze worden geconfronteerd als ze hun seksuele geaardheid en etnische minderheidsachtergrond proberen te combineren.

Goede praktijk: documentaire over LHBT's uit etnische minderheidsgemeenschappen. 'Mijn zus Zahra' is een documentaire van Saddie Choua in **België**. Ze toont het verhaal van Zahra, een lesbienne die opgroeit in een moslimgezin. De documentaire wordt bekeken in middelbare scholen, gevolgd door discussies volgens een methodologie die werd ontwikkeld door de Vlaamse LHBT-koepelorganisatie 'Holebifederatie'. Het initiatief wordt gesteund door de Vlaamse overheid.[373]

LHBT zijn met een handicap

[370] Meer informatie beschikbaar op http://sabaah.dk/web/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=47 (20.08.2008)

[371] M. Fenger-Grøndahl, M.N. Larsen (2007) Den forbandede kærlighed, Kopenhagen: CDR-Forlag

[372] Meer informatie beschikbaar op http://www.safraproject.org (01.08.2008)

[373] België, landenrapport

Vertaling niet geverifieerd

Homo zijn en een handicap hebben is een andere overlapping die speciale aandacht vergt. Gebrek aan toegankelijkheid kan een ernstige hindernis zijn voor het leven en de noden van LHBT's en het heeft vaak een invloed op hun mogelijkheden om vrienden te maken of partners te ontmoeten. Volgens een Duitse studie wordt de seksualiteit van mensen met een handicap niet enkel genegeerd (of wordt aangenomen dat ze geen hebben), maar mobiliteitsproblemen en discriminatie binnen de LHBT-gemeenschap zelf maken het moeilijk om potentiële partners te vinden.[374]

"Het is soms echt moeilijk om homo te zijn met een handicap, vooral als het aankomt op toegankelijkheid. Over het algemeen is het heel erg moeilijk om je te verplaatsen in de stad en als het gaat om het ontmoeten van mensen, is het echt een probleem dat er geen enkele locatie toegankelijk en homogericht of homovriendelijk is. Het is natuurlijk erg moeilijk om lid te worden van een gemeenschap waar je niet bij kan." (Maya, 22 jaar, Denemarken)[375]

In twee Ierse studies[376] over personen met een handicap en jonge LHB's, verwezen de respondenten naar ervaringen met homofobie in organisaties en gemeenschappen van mensen met een handicap, maar ook naar bevooroordeelde houdingen en gedrag ten aanzien van personen met een handicap in de LHB-gemeenschap.[377] In het Britse landenrapport staat dat er een algemeen gebrek is aan erkenning van seksualiteitsproblemen, interesses en noden met betrekking tot personen met een handicap in het **Verenigd Koninkrijk**, vooral bij personen met een zwaardere handicap. LHBT's met een handicap lopen veel kans om te worden gemarginaliseerd.[378]

LHBT zijn op hogere leeftijd

De combinatie van leeftijd en seksuele geaardheid kan de kwetsbaarheid van LHBT's verhogen:

[374] T. Rattay (2007). Volle Fahrt voraus – Lesben und Schwule mit Behinderung. Berlijn: Querverlag

[375] Europese Commissie (2007) 'Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws' (De aanpak van meervoudige discriminatie. Praktijk, beleid en wetgeving), p. 40

[376] K. Zappone (ed) (2003) 'Re-thinking Identity The Challenge of diversity' Commissioned by the Joint Equality and Human Rights Forum. Over de combinatie handicap en seksuele geaardheid, zie ook Zappone: Brothers, Michael (2003) It's not just about Ramps and Braille: Disability and Sexual Orientation p. 49-69. Over de combinatie leeftijd en seksuele geaardheid, zie Loudes, Christine (2003) 'Learning to grow up. Young Lesbians, Gay and Bisexual People in Northern Ireland'

[377] K. Zappone (ed) (2003) 'Re-thinking Identity The Challenge of diversity' In opdracht van de Joint Equality and Human Rights Forum p.147 en National Disability Authority (2005) Disability and Sexual Orientation: A Discussion Paper. Dublin: NDA

[378] Zie bijvoorbeeld Neal, C. and Davies, D. (2000) (eds) Issues in Therapy with lesbian, gay, bisexual and transgender clients. Pink Therapy series 3

Vertaling niet geverifieerd

"Ik ontken niet [dat ik homo ben] als iemand het me rechtstreeks vraagt en Pandablet [een homoseksueel magazine] ligt altijd op tafel. Maar voor de rest is dit geen plaats waar je open kunt zijn over je seksualiteit. De roddels zouden snel de ronde gaan. Het zou er natuurlijk veel veiliger en vriendelijker aan toe gaan mochten we samenwonen met andere homoseksuelen."[379] (Man, 73 jaar, Denemarken)

Volgens de niet-gouvernementele organisatie voor LHBT's *GLEN* in **Ierland**, worden relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht vaak niet herkend in verzorgingstehuizen voor bejaarden en blijven oudere LHBT's vaak stil en geïsoleerd uit angst voor discriminatie en sociale isolatie.[380] Een bewoner die rouwt om de dood van een partner kan bijvoorbeeld mogelijk geen beroep doen op een ondersteunend netwerk of de instelling.[381] Een Duitse studie[382] toonde aan dat LHBT's in verzorgingstehuizen worden geconfronteerd met negatieve stereotypering door het personeel en andere bewoners.

Goede praktijk: In 2008 voerde de *Gerontology Department of Copenhagen University* een onderzoeksproject uit in het kader van de ontwikkeling van een strategie om diversiteit in de ouderenzorg te verbeteren met nadruk op oudere homoseksuelen en biseksuelen.[383]

Conclusies

Mensen met meerdere identiteiten kunnen geconfronteerd worden met sociale isolatie, wat extra uitdagingen kan veroorzaken, maar uiteindelijk ook kan leiden tot de oprichting van 'meervoudige' gemeenschappen en ngo's.

Discriminatie en uitsluiting wordt op verschillende manieren ervaren door LHBT's met een handicap, oudere LHBT's en LHBT's uit etnische/religieuze minderheden. Etnische minderheden lopen risico op discriminatie op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit binnen hun etnische gemeenschap en discriminatie op grond van ras of etnische achtergrond in de LHBT-gemeenschap. LHBT's met een handicap worden geconfronteerd met '*aseksualisering*' door onder meer zorgdragers en leden van de LHBT-gemeenschap zelf. Bovendien maken ontoegankelijke LHBT-plaatsen, bars en

[379] Geciteerd in L.E. Frank "Leif i Lyngby", in Panbladet, november 2004, p. 10
[380] Vergadering met GLEN (Ierland, 3 april 2008)
[381] Vergadering met GLEN (Ierland, 3 april 2008)
[382] Ministerium für Gesundheit, Soziales, Frauen und Familie des Landes Nordrhein-Westfalen [MGSFF] (2003) Grundlagenforschung zu Ursachen und Auswirkungen. Einsamkeit und soziale Isolation schwuler Männer. Düsseldorf: Author
[383] Denemarken, landenrapport

Vertaling niet geverifieerd

ontmoetingsplaatsen het moeilijk voor LHBT's met een handicap om deel te nemen aan het leven in de LHBT-gemeenschap.

Sommige LHBT's in verzorgingstehuizen hebben te kampen met sociale isolatie en stereotypering door personeel en andere bewoners.

Vertaling niet geverifieerd

DEEL II: Transgenders: specifieke kwesties

Dit gedeelte geeft een overzicht van de situatie van transgenders in de Europese Unie wat betreft transfobie en discriminatie.

Wat is transfobie?

Transfobie, geen vaak gebruikte term, wordt vaak gerelateerd aan een bredere discussie over homofobie.[384] Op dit moment kan transfobie worden omschreven als een irrationele angst van gender non-conformiteit of gendertransgressie, zoals angst of afkeer voor mannelijke vrouwen, vrouwelijke mannen, travestieten, transgenders, transseksuelen en anderen die niet passen in de bestaande genderstereotypes van hun geboortegeslacht. Het gebruik van het woord 'fobie' in deze context suggereert niet dat de transfobe persoon en/of het slachtoffer van transfobie leiden aan een aandoening.[385]

Transfobie kan verschillende vormen aannemen: *persoonlijke transfobie* verwijst naar een persoon of een bepaalde groep van personen met transfobie. Dat kan worden ervaren in de vorm van geweld en/of expliciete discriminatie ('je krijgt de baan niet want je bent transseksueel'), expliciete uitsluiting ('geen transseksuelen toegelaten'). *Geïnstitutionaliseerde transfobie* is een meer indirecte vorm van uitsluiting ('we hebben niets tegen transgenders, maar alle meisjes moeten een jurk dragen/u kunt uw geboorteakte niet wijzigingen/we spreken u aan met Mr. omdat uw identiteitskaart zegt dat u een man bent'). Tot slot is er nog *interne transfobie*, de bewuste of onbewuste overtuiging van transgenders dat ze op een bepaalde manier inferieur zijn.[386]

Juridische bescherming[387]

Een gedetailleerde analyse van de juridische bescherming van transgenders in de Europese Unie en nationale wetgeving is terug te vinden in het gepubliceerde rapport van het FRA 'Homofobie en discriminatie op grond van

Vertaling niet geverifieerd

[384] Op 16 januari 2006 keurde het Europees Parlement een resolutie goed over homofobie in Europa, waarbij discriminatie op grond van genderidentiteit werd opgenomen in de term 'homofobie'. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do;jsessionid=4DB2429ABF36AA0D33AF2F8C09062763.node2?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2006-0018 (12.12.2008)

[385] Hill, D and Willoughby, B. (2005) The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale, in Sex Roles, Vol. 53, Nr. 7-8 oktober 2005, Nederland: Springer

[386] Justus Eisfeld, (2008), The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States', DIHR

[387] Dit gedeelte is gebaseerd op het rapport 'Homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel 1 – Juridische analyse', FRA, 2008, p. 123-137, 153-154

seksuele geaardheid in de lidstaten van de Europese Unie: Deel 1 – Juridische analyse'. Er wordt hier een kort overzicht gegeven om achtergrondinformatie te verschaffen over de andere kwesties die in dit gedeelte worden besproken. Er zijn in de lidstaten drie belangrijke instrumenten terug te vinden om transgenders te beschermen tegen discriminatie:

Ten eerste kan discriminatie op grond van transgenderisme worden geïnterpreteerd als een onderdeel van discriminatie op grond van geslacht binnen de instrumenten die discriminatie tussen man en vrouw verbieden. Dertien lidstaten vallen in die categorie (**België**, **Denemarken**, **Frankrijk**, **Ierland**, **Italië**, **Letland,**[388] **Nederland,**[389] **Oostenrijk,**[390] **Polen**, **Slowakije,**[391] **Finland**, **Zweden**, **Verenigd Koninkrijk**).[392]

Ten tweede kan het worden geïnterpreteerd als discriminatie op grond van seksuele geaardheid. Twee lidstaten vallen in deze categorie (**Duitsland**,[393] **Spanje**).

Ten derde kan het worden geïnterpreteerd als een onderdeel van een algemeen verbod op discriminatie, zonder uitdrukkelijke koppeling naar geslacht of seksuele geaardheid als de reden voor het verbod. Het resultaat is een situatie van juridische onzekerheid wat betreft de precieze bescherming van transgenders tegen discriminatie. Elf lidstaten vallen binnen deze categorie (**Bulgarije**, **Tsjechië**, **Estland**, **Griekenland**, **Cyprus**, **Litouwen**, **Luxemburg**, **Malta**, **Portugal**, **Roemenië**, en **Slovenië**).

Vertaling niet geverifieerd

[388] Letland/Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments/A42229505 SKA – 5/2008 (14.01.2008).

[389] Leeuwarden Hof van Beroep, 13.01.1995, NJ 1995 nr. 243 en, bijvoorbeeld, ETC Opinions 1998-12 en 2000-73

[390] Oostenrijk / Erläuterungen [Verduidelijkingen]/ RV 415dB XXIII. GP, beschikbaar op: http://www.parlament.gv.at/PG/DE/XXIII/I/I_00415/fname_096505.pdf (08.01.2008) (verklaringen toegevoegd aan het regeringsbesluit voor de tenuitvoerlegging van richtlijn 2004/113/EG van de Raad houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten).

[391] Artikel 6, lid 3,a. Slowakije/ Antidiskriminačný Zákon 365/2004 (20.05.2004)

[392] In Groot-Brittannië zijn de relevante bepalingen terug te vinden in de Sex Discrimination Act 1975 (SDA), zoals gewijzigd door de Sex Discrimination (Gender Reassignment) Regulations 1999. In Noord-Ierland wordt bescherming voorzien door de Sex Discrimination (NI) Order 1976 (SDO), zoals gewijzigd door de Sex Discrimination (Gender Reassignment) Regulations (NI) 1999.
Ook in het Verenigd Koninkrijk, waar een persoon een *Gender Recognition Certificate* kan verkrijgen onder de *Gender Recognition Act 2004* (GRA), is het onwettig om iemand te discrimineren tenzij om dezelfde redenen die van toepassing zouden zijn op iemand anders van hetzelfde verkregen geslacht. (Er is een uitzondering: het is mogelijk voor een georganiseerde religie om te discrimineren als er gegronde religieuze redenen zijn om een transseksuele persoon te weigeren, zelfs als die persoon over een Gender Recognition Certificate beschikt).

[393] Zie Explanatory Memorandum to the General Law on Equal Treatment: Bundestag, publicatienr. 16/1780, p. 31

Tot slot is er **Hongarije** dat discriminatie op grond van transgenderisme bespreekt op grond van seksuele geaardheid onder de wet op gelijke behandeling.[394]

Vertaling niet geverifieerd

[394] Transgenders kunnen worden beschermd tegen discriminatie als dusdanig wanneer ze op een andere manier worden behandeld als andere personen van hetzelfde geslacht als het verkregen geslacht. In Hongarije beschouwt de wet op gelijke behandeling (Hungary/2003 évi CXXV Törvény/28.12.2003) seksuele identiteit als een van de discriminatieredenen (artikel 8-n), Hungary/2003 évi CXXV Törvény/28.12.2003)

Categorisering van discriminatie van transgenders

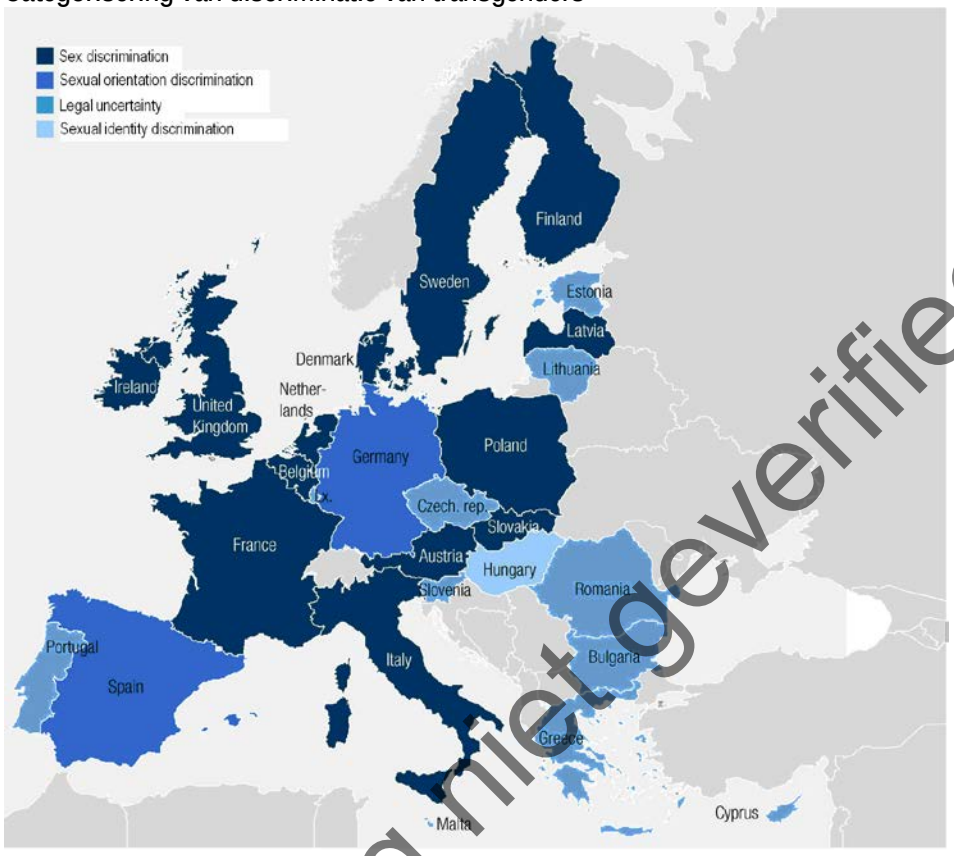

Houding ten aanzien van transgenders

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Landenresultaten**	Lithuania	Litouwen
The Netherlands	Nederland	Italy	Italië
Sweden	Zweden	Finland	Finland
Denmark	Denemarken	Portugal	Portugal
Austria	Oostenrijk	Slovenia	Slovenië
Belgium	België	Estonia	Estland
Spain	Spanje	Hungaria	Hongarije
Germany	Duitsland	Slovakia	Slowakije
Luxembourg	Luxemburg	Bulgaria	Bulgarije
France	Frankrijk	Greece	Griekenland
United Kingdom	Verenigd Koninkrijk	Cyprus	Cyprus
European Union (27)	**Europese Unie (27)**	Latvia	Letland
Ireland	Ierland	Romania	Roemenië
Czech Republic	Tsjechië	Malta	Malta
Sex discrimination		Geslachtsdiscriminatie	
Sexual orientation discrimination		Discriminatie op grond van seksuele geaardheid	
Legal uncertainly		Juridische onzekerheid	
Sexual identify discrimination		Discriminatie op grond van seksuele identiteit	

Vertaling niet geverifieerd

Er is een schaarste aan Europese wetenschappelijke gegevens over de houding van de maatschappij ten aanzien van transgenders. Er zijn echter wel enkele Europese studies die de nadruk leggen op de ervaringen van transgenders die geconfronteerd werden met transfobe houdingen in de gezondheidssector (zie het gedeelte gezondheidszorg). Soortgelijke onderzoeksgegevens voor andere sectoren zijn beschikbaar in sommige lidstaten en werden ook geciteerd in de desbetreffende delen.[395]

Sommige bestaande onderzoeken naar negatieve houdingen ten aanzien van transgenders, zoals een studie[396] onder 151 psychologie- en ingenieursstudenten in Engeland en een ander onderzoek onder 407 bachelor- en masterstudenten, tonen aan dat transfobie nauw verbonden is met onder meer geloof, autoritaire en heteroseksistische houdingen, een geloof in de biologische basis van genderidentiteit en weinig voorgaand contact met genderminderheden.

Het meeste onderzoek naar transgenders werd beperkt tot de medische aspecten van genderidentiteit en genderverandering. Onderzoek specifiek gericht op transfobie werd echter wel uitgevoerd in verscheidene Europese landen, met name in de 'Engendered Penalties'[397]-studie van 872 zelfgeïdentificeerde respondenten met zeer gelijksoortige resultaten. De algemene bevindingen van dit onderzoek toonden aan dat de situatie voor transgenders slecht is in al die landen. Eén Europawijde studie[398] werd uitgevoerd in 2007 en leverde een grote hoeveelheid gegeven op over 2.700 transgenders in Europa, maar tot op heden werden maar voldoende fondsen gevonden voor een beperkte analyse van die gegevens over de juridische situatie en de situatie in de gezondheidszorg. Een evaluatie van het onderzoek wijst op een trend in de richting van een bereidheid om hoogkwalitatief en voldoende gesubsidieerd onderzoek te voeren in lidstaten met een sterke transgenderbeweging zoals het **Verenigd Koninkrijk** en **Finland**. In grote delen van Europa, vooral in de zuidelijke en oostelijke delen van de EU, bestaat helemaal geen gepubliceerd wetenschappelijk onderzoek naar transfobie.

Op het niveau van de lidstaten komt het meest uitgebreide onderzoek naar de maatschappelijke houding uit Schotland waar vragen over transseksuelen werden opgenomen in een grote wetenschappelijke enquête in een groep van

Vertaling niet geverifieerd

[395] Justus Eisfeld, (2008), The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States', DIHR, p. 12

[396] Tee, N, Hegarty, P (2006) *Predicting Opposition to the Civil Rights of Trans Persons in the United Kingdom*, in: Journal of Community & Applied Social Psychology, 16: 70-80, Wiley InterScience

[397] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) *Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination*, Wetherby: The Equalities Review

[398] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) *Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care*, Brussel: ILGA-Europe

1594 volwassenen.[399] Het constateerde dat discriminerende houdingen meer voorkomen ten aanzien van bepaalde groepen. Ze komen met name veel voor ten aanzien van zigeuners/zwervers en personen die een geslachtsoperatie hebben ondergaan (een beschrijving om te verwijzen naar een transseksueel).[400] Dat wordt vooral gestaafd door het feit dat 50% van de ondervraagde respondenten ongelukkig zou zijn als een familielid een langdurige relatie zou hebben met een transseksuele persoon. Een verdere analyse toont aan dat negatieve houdingen ten aanzien van transgenders aanwezig zijn in de hele bevolking en het sterkst uitgesproken zijn bij ongeschoolde religieuze mannen ouder dan 65. 44% van de respondenten die van oordeel waren dat Schotland zich moest bevrijden van alle vormen van vooroordelen, zou niet gelukkig zijn met transseksuelen als schoonfamilie.[401]

In de voornoemde Britse studie met 151 psychologie- en ingenieursstudenten in Engeland om voorspellende factoren te bepalen van tegenstand tegen rechten voor transseksuelen, was een hoge mate aan transfobie aanwezig in alle onderwerpen van de studie.[402]

Als onderdeel van de elektronische enquête onder niet-gouvernementele organisaties voor LHBT's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsinstanties, werden de betrokkenen gevraagd naar het aanvaardingsniveau van transgenders in hun land. Uit de enquête bleek dat 73% van de respondenten meende dat er 'geen' of 'beperkte' aanvaarding is van transgenders.

Goede praktijk: In Italië organiseerden de LHBT-dienst van de stad Turijn, de plaatselijke LHBT-vereniging 'Groupa Luna' en drie kunstscholen samen een wedstrijd tussen elk van de drie scholen om een posterreeks te ontwerpen tegen discriminatie op grond van homoseksualiteit en transseksualiteit. De posters werden opgehangen in de straten en op het openbaar vervoer. De winnende poster werd op vele plaatsen verspreid en liet een kudde zwarte en witte schapen zien met één enkel roze schaap als teken van de 'minderheid binnen de minderheden' (m.a.w. transseksualisme). Soortgelijke initiatieven werden opgestart in andere steden in **Italië**.[403] De winnende poster en de andere posters kunnen bekeken worden op:
www.comune.torino.it/politichedigenere/man/index.htm

Vertaling niet geverifieerd

[399] Bromley, C, Curtice, J, Given, L (2007) Attitudes to discrimination in Scotland: 2006, Scottish Social Attitudes Survey, Edinburgh: Scottish Government Social Research
[400] Bromley, C, Curtice, J, Given, L (2007) Attitudes to discrimination in Scotland: 2006, Scottish Social Attitudes Survey, Edinburgh: Scottish Government Social Research, p. ix
[401] Bromley, C, Curtice, J, Given, L (2007) Attitudes to discrimination in Scotland: 2006, Scottish Social Attitudes Survey, Edinburgh: Scottish Government Social Research
[402] E-mailcommunicatie met P. Hegarty, 12 juni 2008
[403] Italië, landenrapport

Goede praktijk: In het **Verenigd Koninkrijk** geeft de Schotse Executieve gedurende vier jaar 75.000 euro per jaar (2007-2011) om een fulltime nationaal 'Scottish Transgender Alliance'-project te subsidiëren voor de ondersteuning van de beleidsontwikkeling en begeleiding van goede praktijken bij de Schotse openbare diensten, werkgevers en overheidsorganen en om een transgendergemeenschap op te bouwen en, iii), inclusie van transgenders in de Schotse samenleving te bevorderen.[404]

Behandeling van transgenders door hun familie

'Uit de kast komen' bij de familie wordt door bijna alle transgenders beschouwd als problematisch. Hoewel er maar zeer weinig gegevens beschikbaar zijn over de omvang van het probleem, bleek uit de 'Engendered Penalties'-studie dat 45% van de respondenten een achteruitgang ondervond in hun relatie met familieleden, 37% verklaarde zich uitgesloten te voelen bij familieaangelegenheden en 36% heeft familieleden die niet meer met hen spreken wegens hun transgenderidentiteit.[405]

In de **Schotse** enquête over transgenderervaringen verklaarde 46% van de respondenten transfoob misbruik in gezinsrelaties - doorgaans in de vorm van verbaal misbruik. Bedreigend gedrag (17%), fysiek misbruik (11%) en seksueel misbruik (4%) kwamen echter ook vaak voor.[406] In een **Zweedse** enquête verklaarde 32% van de transgenders dat ze een gebrek hadden aan emotionele ondersteuning in hun leven, in vergelijking met 19% van de homoseksuele respondenten en ongeveer 10% van de heteroseksuele respondenten. 15% miste praktische ondersteuning tegenover 4% van de heteroseksuele bevolking en 9% van de homoseksuele bevolking. Tot slot gaf 37% van de transgenders aan dat ze weinig vertrouwen hadden in de meeste andere mensen.[407] In **Hongarije** was uitsluiting de meest voorkomende reactie van familie. Na enkele jaren van strubbelingen ervoeren sommigen wel praktische tekenen van aanvaarding.[408] In **Zweden** zijn maar weinig transgenders open over hun genderidentiteit bij

Vertaling niet geverifieerd

[404] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 3

[405] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 68

[406] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 11

[407] Statens Folkshälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI, p. 33f

[408] Solymár, B, Takács, J (2007) Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System, in: Kuhar, R, Takács, J (eds.) (2007) Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe, Ljubljana: Mirovni Institut, p. 153

hun familie - ongeveer 80% van wie in de jaren 60 of later werd geboren en 54-60% van wie voor de jaren 60 is geboren.[409]

Haatmisdrijven

Er is maar weinig geweten over de omvang van haatmisdrijven tegen transgenders in de EU. Geen enkele lidstaat heeft onderzoeksgegevens over dit onderwerp. Er zijn echter wel aanwijzingen dat transgenders vaak het slachtoffer worden van haatmisdrijven in hun leven, van intimidatie, pesterijen en verbaal misbruik tot fysiek geweld, seksueel geweld en zelfs moord. Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, signaleerde het Europees Parlement 'in een aantal Europese landen toenemende haatuitingen tegen de LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender)-gemeenschap'.[410] De OVSE verklaarde in haar rapport 'Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses' dat homofobe haatmisdrijven en incidenten vaak een hoge mate aan wreedheid en brutaliteit vertonen. Er is in veel gevallen sprake van ernstige slagen en verwondingen, marteling, verminking, castratie, zelfs seksueel misbruik. De incidenten leiden ook vaak tot de dood. Transgenders blijken zelfs nog kwetsbaarder te zijn binnen deze categorie.[411]

De afgelopen jaren haalden een aantal gevallen van moord op transgenders de nationale en internationale media. De zaak die de meeste aandacht kreeg, was die van een transseksueel in de stad Porto, **Portugal**, die door een groep tienerjongens werd gemarteld, verkracht en in een verlaten waterput werd gegooid om er te sterven.[412] Soortgelijke moordzaken in Den Haag, **Nederland** in 2007[413] en opnieuw in **Portugal** in 2008[414] haalden ook het internationale nieuws. Het echte aantal transgenders dat werd vermoord wegens hun genderidentiteit is onbekend.

Goede praktijk: Na de verschrikkelijke moord in 2006 in **Portugal**, vestigde '*Panteras Rosas*' de aandacht op het gruwelijke incident en leverde strijd om de

Vertaling niet geverifieerd

[409] Statens Folkhälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI, p. 37

[410] Resolutie van het Europees Parlement, 'Homofobie in Europa' goedgekeurd op 26 april 2007, P6_TA(2007)0167

[411] OVSE/ODIHR (2007) Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses; Annual report for 2006; Warschau: OVSE/ODIHR, p. 53f

[412] OVSE/ODIHR (2007) Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses; Annual report for 2006; Warschau: OVSE/ODIHR, p.54

[413] AD Den Haag (2007) Travestiet overleden na mishandeling, Den Haag: Algemeen Dagblad 19 April 2007, beschikbaar op http://www.ad.nl/denhaag/stad/article1295771.ece; vreerBlog (2007) RIP Henriëtte Wiersinga, beschikbaar op http://www.vreer.net/wordpress/archives/78 (12.06.2008)

[414] Diário de Notícias (2008) Transsexual assassinada um ano depois de Gisberta, Lisboa: Diário de Notícias 1.3.2008, beschikbaar op http://dn.sapo.pt/2008/03/01/cidades/transexual_assassinada_ano_depois_gi.html (12.06.2008)

bevooroordeelde verslaggeving van het misdrijf in de media, door kerkleiders en het grote publiek tegen te gaan. In samenwerking met *TransGender Europe* en andere transgendervriendelijke organisaties organiseerden ze een meertalige campagne voor een beter bewustzijn van het probleem en een proces. Die gezamenlijke inspanningen brachten een publiek debat op gang over 'haatmisdrijven' waarbij de nadruk lag op de daders en niet op de slachtoffers.[415]

Eén van de weinige voorbeelden waarbij een politiemacht transfoob geweld specifiek bijhoudt, is in het **Verenigd Koninkrijk**, in Noord-Ierland waar de politie transfobe haatmisdrijven registreert.[416] Het aantal gemelde incidenten van transfoob geweld in Noord-Ierland was eerder aan de lage kant met 32 meldingen van transfobe incidenten in 2006/2007 en 7 in 2007/2008.

Daartegenover staat dat het aantal door transgenders gemelde voorvallen van transfobe intimidatie en transfoob geweld hoog is. In de 'Engendered Penalties'-studie gaf 73% van de transgenders aan dat ze werden geconfronteerd met negatieve commentaren, verbaal, fysiek of seksueel misbruik of een dreigende houding.[417] In **Zweden** verklaarde 41% van de 374 transgenders die werden ondervraagd bij een grootschalige studie naar de gezondheid van LHBT's dat ze al het slachtoffer waren geweest van offensief gedrag/behandeling in de laatste drie maanden, tegenover 30% van de homoseksuelen. 12% van transgenders tegenover 6% van de homoseksuele respondenten maakte gewag van herhaaldelijk misbruik. Een derde van de transgenders verklaarde het slachtoffer geweest te zijn van intimidatie op een bepaald moment in hun leven en een derde van die groep meldde dergelijke gebeurtenissen in het afgelopen jaar.[418] In een andere enquête in **Zweden** gaf 59% van de transgenders aan dat ze bang waren voor intimidatie en geweld op basis van hun genderidentiteit, terwijl dat percentage voor homoseksuele mannen en vrouwen (45%) en biseksuelen (39%) lager ligt.

Er zijn geen Europawijde onderzoeksgegevens beschikbaar over de behandeling door politie en medisch personeel die transgenders ondervinden bij het melden van een misdrijf aan de autoriteiten. Bij de 'Engendered Penalties'-studie verklaarde echter 18,5% van de transgenders dat ze zich niet correct behandeld voelen tijdens hun ervaring met de politie in het **Verenigd Koninkrijk**. In het algemeen verklaarde 33,5% van de transgenderrespondenten in het **Verenigd Koninkrijk** dat ze er geen

[415] Informatie geleverd door Transgender Europe tijdens consultatieve rondetafelgesprekken over de strijd tegen homofobie en transfobie in de EU, juni 2008, Kopenhagen

[416] PSNI Statistics (2008) Annual Statistical Report, Statistical Report No. 3; Hate Incidents & Crimes; 1st April 2007 – 31st March 2008; Belfast: PSNI; 2008

[417] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 53

[418] Statens Folkshälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI

Vertaling niet geverifieerd

vertrouwen in hadden dat ze op een gepaste manier zouden worden behandeld door leden van de politie mochten ze ondersteuning nodig hebben.[419] Het spreekt voor zich dat een dergelijk gebrek aan vertrouwen in de politie een invloed heeft op de meldingen door transgender slachtoffers.

Goede praktijk: In het Verenigd Koninkrijk brengt de Noord-Ierse politie regelmatig verslag uit van transfobe haatmisdrijven. In hun persbericht staat te lezen dat inzake haatgemotiveerde incidenten die werden geregistreerd tijdens 2007/08, het grootste deel (1584) gevallen waren van sektarische incidenten, gevolgd door racistische incidenten (976), homofobe (160), gevallen op grond van geloof/religie (68), handicap (49) en transfobie (7). [420]

Vrijheid van vergadering

TransGender Europe, het enige Europese netwerk van transgendergroeperingen en –personen, bestaat voornamelijk uit lokale groepen. Er bestaat geen onderzoek naar transgendergroepen of -netwerken in Europa.

Ngo's voor transgenders staan sterker in landen die een langere traditie hebben met transgenderemancipatie en andere sociale bewegingen, zoals het **Verenigd Koninkrijk** en **Nederland**. Daar staat tegenover dat er nauwelijks ngo's bestaan die specifiek zijn gericht op transgenders in Zuid- en Oost-Europa. Uit anekdotische bewijzen blijkt dat de stabiliteit van transgendergroepen een probleem kan vormen, aangezien groepsleden vaak te kampen hebben met machteloosheid door hun persoonlijke ervaringen van discriminatie en gebrek aan steun. Dat resulteert in interne conflicten en afscheuringen waardoor de doeltreffendheid van dergelijke emancipatiebewegingen wordt ondermijnd.

Dat wordt bevestigd door beschrijvingen van nationale transgenderstructuren in **België**[421] en **Nederland**.[422] Enkel in een paar landen, zoals **Finland**[423] en **Nederland**[424] zijn transgendergroepen erin geslaagd om de nodige fondsen te vinden om hun maatschappelijke/sociale werkers in te zetten om transgenders

Vertaling niet geverifieerd

[419] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 16

[420] PSNI Statistics (2008) Annual Statistical Report, Statistical Report No. 3; Hate Incidents & Crimes; 1st April 2007 – 31st March 2008; Belfast: PSNI; 2008

[421] Motmans, J (2006) De Transgenderbeweging in Vlaanderen en Brussel in kaart gebracht: Organisatiekenmerken, Netwerken en Strijdpunten, Antwerpen, Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid; Remmerie, L (2008) Naar een Vlaams transgenderoverleg? Visie van transgenderbeweging en zijn potentiële partners, Gent: Arteveldehogeschool

[422] Meulmeester, G, Bos, G, Spaas, J-P, Eisfeld, J (2005) Doe T Zelf - Transgenderorganisaties in Nederland, Amsterdam: Stiching T-Image

[423] Zie http://www.transtukipiste.fi/en/index.html (12.06.2008)

[424] Zie http://www.transvisie.nu (15.06.2008)

bij te staan op persoonlijk vlak. Er waren echter nauwelijks transgendergroepen die voldoende fondsen konden verzamelen om professionals in te schakelen voor gemeenschapsontwikkeling of beleid.

Er werden geen bewijzen gevonden van verboden tegen openbare demonstraties of georganiseerde evenementen van transgenders. Dat ligt waarschijnlijk aan het feit dat transgendergroepen zelden dergelijke evenementen organiseren wegens het gebrek aan menselijke en financiële middelen en de angst dat hun leden in het openbaar herkend zouden worden. De weinige openbare evenementen die worden gevierd, vinden meestal plaats rond 'Trans Remembrance Day' bij de herdenking van de slachtoffers van transfobe moorden en krijgen erg weinig media-aandacht.

Goede praktijk: De *European Transgender Council* brengt om de twee jaar transgenderactivisten uit heel Europa samen. Het evenement wordt georganiseerd door lokale groepen van transgenderactivisten. Het is een unieke, Europese kans voor transgendergroepen om de inspanningen te versterken, het netwerk te verstevigen, campagnes te coördineren, beste praktijken uit te wisselen en politieke eisen en strategieën te formuleren. Het wordt door de deelnemers beschouwd als een enorme steun voor de groepen, gemeenschappen en landen die ze vertegenwoordigen. Op de *European Transgender Council* ligt de nadruk voornamelijk op transgenderrechten en hoe ze die politiek kunnen verwerven op Europees en nationaal niveau. In 2005 (Wenen, **Oostenrijk**) en 2008 (Berlijn, **Duitsland**) werd het evenement georganiseerd onder de bescherming van de burgemeesters van de steden en districten.[425]

De arbeidsmarkt

Er is geen bewijs dat autoriteiten al officiële klachten hebben ontvangen van transgenders op de arbeidsmarkt. Er zijn wel enkele onderzoeken in verschillende lidstaten die een somber beeld schetsen van de situatie van transgenders op de arbeidsmarkt.

In **Spanje** toonde een onderzoek[426] onder 100 respondenten van de 'First Gender Identity Disorder Unit' aan dat 54% werkloos was en slechts 35% in staat was om een fulltime baan vol te houden, een derde daarvan bleef maar minder dan een jaar aan de slag. Meer dan 55% werd geconfronteerd met discriminatie op het werk of bij het zoeken naar werk en 17,2% moest gevaarlijke of illegale activiteiten ondernemen om te overleven.

Vertaling niet geverifieerd

[425] Zie http://tgeu.net/ (17.10.2008)

[426] Esteva, I et al. (2001) Social Inequalities: Demographic Characteristics of Patients Treated at the First Gender Identity Disorder Unit in Spain, paper op het XVII Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association Symposium, Galveston, Texas: HGIGDA beschikbaar op http://www.symposion.com/ijt/hbigda/2001/71_eteva.htm (25.05.2008)

In Schotland in het **Verenigd Koninkrijk** toonde onderzoek[427] aan dat 40% van de transgenders de diensten van hun HR-/personeelsafdeling als 'zeer slecht' beoordeelde, terwijl 53% met transfobe discriminatie of intimidatie werd geconfronteerd op het werk. 15% had het gevoel dat hun werkgever er niet in slaagde hun privacy te beschermen en 21% moest van werk veranderen of ontslag nemen wegens transfobie. 30% van de respondenten kreeg een sociale uitkering terwijl 20% als zelfstandige werkte.

In het **Verenigd Koninkrijk** stelde de 'Engendered Penalties'-studie vast dat 23% van de respondenten het gevoel had van werk te moeten veranderen wegens hun transgenderidentiteit. 22% moest op het werk toiletten gebruiken die niet bedoeld waren voor hun sekse en slechts een derde verklaarde zonder opmerkingen of intimidatie van anderen naar het toilet te kunnen gaan. Slechts 30% werd 'op een waardige manier behandeld' door collega's. 10% werd geconfronteerd met verbaal misbruik (zoals schelden) en 6% werd fysiek aangevallen. Die ervaringen blijken zware gevolgen te hebben: 43% van de mensen die niet de genderrol van hun keuze aannemen, doet dat uit angst om zijn/haar baan te verliezen.[428]

Onderzoek in **Finland** onder 108 deelnemers bevestigde dat. Een derde van de travestieten had graag hun vrouwelijkheid uitgedrukt op de werkvloer, maar had het gevoel dat dit onmogelijk was.[429] 16% van alle transgenderrespondenten werkte als zelfstandige (in vergelijking met 3% onder LHB-respondenten) en 8% was werkloos (tegenover 3% onder LHB-respondenten). 34% verborg zijn/haar transgenderidentiteit of seksuele uitdrukkingswijze van alle collega's (tegenover 17% van de LHB-respondenten). 45% van de transgenderwerknemers verborg zijn/haar genderidentiteit of seksuele uitdrukkingswijze van de werkgever en 51% van de respondenten vond dat stresserend. 78% van de respondenten was getuige van ongepaste grapjes op het werk. 13% van de transgenderrespondenten werd geconfronteerd met discriminatie bij de aanwerving, 12% op het vlak van loon, 13% met betrekking tot kansen om carrière te maken, 12% bij de toegang tot informatie en 16% wat betreft de houding van collega's en supervisors.

Hoewel mensen die geconfronteerd worden met discriminatie op grond van een nieuwe geslachtstoewijzing beschermd zouden moeten zijn door antidiscriminatiewetgeving, passen de lidstaten die wetgeving vaak niet toe op transgenders.[430] Anekdotisch bewijs suggereert dat rechters, advocaten, politieofficiers en andere relevante ambtenaren weinig weten over de juridische

Vertaling niet geverifieerd

[427] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 14

[428] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review

[429] Lehtonen, J, Mustola, K (2004) „Straight People don't tell, do they...?" Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work, Helsinki: ministerie van Arbeid

[430] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe

bescherming van transgenders en zelfs binnen de transgendergemeenschap blijkt er een gebrek te zijn aan kennis van de rechten.

Goede praktijk in de wetgeving: In het **Verenigd Koninkrijk** vereist de 'Gender Equality Duty' dat alle overheidsinstanties (inclusief hun onderaannemers) onwettige discriminatie en intimidatie op grond van geslacht uitsluiten en kansengelijkheid tussen vrouwen en mannen stimuleren, inclusief transseksuelen van beide geslachten. De 'Gender Equality Duty' heeft gezorgd voor een groter bewustzijn van de noden van transgenders op de werkvloer en geleid tot een groeiend aantal werkgevers dat hun personeel opleidt over transgenderkwesties.[431]

Onderwijs

In het **Verenigd Koninkrijk** is uit de 'Engendered Penalties'-studie[432] gebleken dat 64% van de vrouwen met een mannelijke identiteit geconfronteerd werden met een bepaalde vorm van intimidatie of pesterijen op school en 44% van de mannen met een vrouwelijke identiteit geconfronteerd werden met intimidatie of pesterijen op school. Dat is aanzienlijk meer dan homoseksuele mannen, lesbiennes of heteroseksuelen van beide geslachten op basis van gelijksoortige studies. Het zijn niet enkel medescholieren die aanzetten tot intimidatie in scholen (71,6% van de vrouwen en 55% van de mannen waren slachtoffer). Het is gebleken dat leerkrachten kinderen die niet voldoen aan de geslachtsrol pesten, zoals wordt aangetoond door de 28,7% van de vrouwen 21% van de mannen die geconfronteerd werden met deze vorm van misbruik.

Goede praktijk: Het project '*Students for Transgender Inclusion*' van de 'Association of Nordic LGBTQ Student Organisations – ANSO' (december 2007 – januari 2009) is gericht op het leveren van kennis aan LHBTQ-studentenorganisaties over transgenderkwesties door onderwijsmateriaal en lessen aan te maken, te verzamelen en te verdelen. De 'Students for Transgender Inclusion'-conferentie in Århus, **Denemarken**, 15-21 mei 2008, werd bijgewoond door LGBTQ-studenten uit alle Noordse en Baltische Zeegebieden. Een van de resultaten van de conferentie is de webpagina www.transweb.wordpress.com.[433]

Gezondheid

Gezondheidszorg is van cruciaal belang voor veel transgenders, terwijl het op hetzelfde moment een van de grootste problemen in hun leven is.

Vertaling niet geverifieerd

[431] Equality and Human Rights Commission (2008) Overview of the gender equality duty, Guidance for public bodies working in England, Wales en Schotland

[432] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 63-65

[433] Zie http://www.anso.dk/ (17.10.2008)

Transgenderspecifieke gezondheidszorg

Transgenderspecifieke gezondheidszorg (m.a.w. gezondheidszorg die direct gerelateerd is aan de genderidentiteit van een persoon) is een medische noodzaak en zou moeten worden voorzien door regelingen voor de vergoeding van medische kosten op dezelfde manier als voor andere medisch noodzakelijke procedures. Dat principe vormde de basis van verscheidene beslissingen door het Europees Hof voor de rechten van de mens, zoals in het geval *van Kück tegen Duitsland*[434] en *L tegen Litouwen*.[435]

De Europawijde Transgender EuroStudy geeft echter aan dat meer dan 80% van de respondenten geen financiële middelen kreeg van de staat voor geslachtsveranderende hormoonbehandelingen (vaak een levenslange noodzaak) terwijl 86% geen financiële middelen kreeg van de staat voor een operatie. Meer dan de helft van de transgenderrespondenten verklaarde zelf hun behandeling te financieren.[436]

Een ander obstakel is het vinden van een geïnformeerde en ontvankelijke gezondheidsmedewerker. Ongeveer een derde van de respondenten verklaarde dat ze geen behandeling kregen omdat een gezondheidsprofessional de geslachtswijziging niet goedkeurde. Een kwart van de respondenten botste op een weigering toen ze de eerste keer een dokter of psychiater raadpleegde voor een geslachtswijziging.[437] In het **Verenigd Koninkrijk** toonde de 'Engendered Penalties'-studie[438] aan dat 6,3% van de huisartsen van transgenders hun vraag naar het vinden van een behandeling voor problemen met genderidentiteit weigerde en nog 13,4% niet wilde helpen. Hoewel 80% wel degelijk wilde helpen, kon maar 20% dat ook effectief doen omdat ze over de relevante kennis beschikte. 60% wilde helpen maar had niet voldoende informatie.

Het komt maar zelden voor dat professionele gezondheidsmedewerkers voldoende kennis hebben van transgenderkwesties om doeltreffend te kunnen helpen. Zo is het in **Hongarije** zo moeilijk om een gezondheidsmedewerker te

[434] Europees Hof voor de rechten van de mens: van Kück tegen Duitsland, verzoek nr. 35968/97, arrest van 12 juni 2003, in: International Commission of Jurists (2007) Sexual Orientation and Gender Identity in Human Rights Law; Jurisprudential, Legislative and Doctrinal References from the Council of Europe and the European Union; Geneva: International Commission of Jurists, p. 36

[435] Europees Hof voor de rechten van de mens: L. tegen Litouwen, verzoek. nr. 27527/03, arrest van 11 september 2007, in: International Commission of Jurists (2007) Sexual Orientation and Gender Identity in Human Rights Law; Jurisprudential, Legislative and Doctrinal References from the Council of Europe and the European Union; Geneva: International Commission of Jurists, p. 10

[436] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe, p. 53ff

[437] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe, p. 55f

[438] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 44

Vertaling niet geverifieerd

vinden die bereid (en in staat) is om te helpen dat enkel de meest vastberaden personen door het systeem geraken. Er werden gevallen van corruptie gerapporteerd inzake medische hulp met betrekking tot transgenderkwesties.[439] In situaties waarbij maar weinig medische professionals bereid zijn, en er nog minder in staat zijn, om te helpen bij de medische procedures die nodig zijn voor een geslachtsverandering, is er een hoge kans dat de operatiemethodes gevaarlijk zullen zijn voor de patiënt.

In **Polen** definieerde de minister van Gezondheid in 2003 per decreet geslachtswijzigende operaties als een 'niet-standaard gezondheidsdienst' en werden ze derhalve uitgesloten van het nationale gezondheidsfonds.[440]

Foto's die op het internet worden geplaatst en anekdotisch bewijs doen vermoeden dat de operatieresultaten over het algemeen ondermaats zijn, met weinig goed opgeleide chirurgen die het ervaringsniveau hebben om operaties op dit niveau van chirurgie tot een goed einde te brengen. In **Hongarije** gaan de onderzoekers zelfs zo ver om te zeggen dat transfobie en een gebrek aan ervaring een veilige behandeling onwaarschijnlijk maken.[441] De wachttijden voor transgenderspecifieke gezondheidsdiensten kan erg lang zijn: in het **Verenigd Koninkrijk** bedraagt de wachttijd gemiddeld twee jaar.[442]

In het **Verenigd Koninkrijk** bleek uit de 'Scottish Needs Assessment Programme Survey' onder alle gezondheidsmedewerkers dat behandeling door gezondheidsmedewerkers, vooral psychiaters, vaak bevooroordeeld is en wordt uitgevoerd zonder voldoende kennis van het vakgebied.[443] In **Hongarije** bleek na onderzoek dat (hetero)seksistisch gedrag ten aanzien van genderidentiteit vaak voorkomt bij mentale zorgverleners.[444] Het gedrag omvat de weigering om transseksuelen te behandelen die: i) niet over-conform zijn met genderstereotypes; ii) zich niet openlijk identificeren als homoseksueel of lesbisch; of iii) bekennen dat ze geen enkel identificeerbaar geslacht hebben. In het **Verenigd Koninkrijk** heeft onderzoek naar de ervaringen van transgenders

[439] Solymár, Bence (2005) The Situation of Transgender People in the Hungarian Social and Health Care System in: Takács J. (ed.): A lélek műtétei [Chirurgie van de ziel], Budapest: Új Mandátum Kiadó; Solymár, B, Takács, J (2007) Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System, in: Kuhar, R, Takács, J (eds.) (2007) Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe, Ljubljana: Mirovni Institut

[440] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe, p. 34

[441] Solymár, Bence (2005) The Situation of Transgender People in the Hungarian Social and Health Care System in: Takács J. (ed.): A lélek műtétei [Chirurgie van de ziel], Budapest: Új Mandátum Kiadó

[442] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 47

[443] Scottish Needs Assessment Program (2001) Transsexualism and Gender Dysphoria in Scotland, Schotse executieve

[444] Solymár, B, Takács, J (2007) Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System, in: Kuhar, R, Takács, J (eds.) (2007) Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe, Ljubljana: Mirovni Institut

Vertaling niet geverifieerd

in Schotland aan het licht gebracht dat een gebrek aan begrip en kennis bij algemene psychiaters vaak leidt tot transgenders die een ongeschikte behandeling krijgen die er niet in slaagt om hen bij te staan bij hun eisen en die maanden of zelfs jaren vertraging teweegbrengen bij het verkrijgen van een diagnose door een ervaren genderspecialist.[445]

Vooral een gebrek aan kennis, niet enkel bij professionals, maar ook bij het grote publiek, is problematisch volgens het **Nederlandse** centrum voor geslachtsgerelateerde kwesties dat problemen met de genderidentiteit in de top 10 zet van vragen die door bellers worden gesteld.[446]

Algemene gezondheidszorg

Toegang tot algemene, niet-transgendergerelateerde, gezondheidzorg door transgenders wordt vaak ondermijnd door vooroordelen van gezondheidsprofessionals. Een kwart van de respondenten in de EuroStudy[447] meldde een afkerige behandeling door gezondheidsprofessionals omdat ze transgender waren. Een vijfde meldde dat transgender zijn de manier beïnvloedde waarop ze toegang krijgen tot gezondheidszorg. Daardoor verklaarden transgenders dat ze doktersbezoeken zo veel mogelijk vermijden uit angst voor ongepast gedrag.

Uit de 'Engendered Penalties'-studie[448] uit het **Verenigd Koninkrijk** is gebleken dat 22% van de respondenten het gevoel had dat transgender zijn een invloed had op de manier waarop ze toegang konden krijgen tot routinebehandelingen die niets te maken hebben met transgender zijn. 29% van de respondenten had het gevoel dat transgender zijn negatieve gevolgen had voor de manier waarop ze werden behandeld door gezondheidsprofessionals.

De resultaten zijn zichtbaar in de gezondheidsstatistieken: 12% van de transgenderrespondenten in de **Zweedse** studie verklaarde in slechte gezondheid te verkeren (tegenover 6% van de algemene bevolking). Transgenders gaven ook een slechtere mentale gezondheidstoestand aan dat homoseksuelen (7%) of lesbiennes (20%). Het bleek ook dat transgenders meer kans hebben op slaapproblemen.[449]

Vertaling niet geverifieerd

[445] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 18

[446] Rutgers-Nisso Groep (2008) Trends in Seksualiteit in Nederland – Wat weten we anno 2008?, Utrecht: Rutgers-Nisso Groep

[447] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe, p.59ff

[448] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 46

[449] Statens Folkshälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI

14% van de respondenten in de **Schotse** studie over de ervaringen van transgenders beoordeelde de huisartsen van de Britse gezondheidsdienst NHS als 'zeer slecht' of 'extreem slecht'. 64% beoordeelde de dienst als 'zeer goed' of 'extreem goed'. Het gebrek aan kennis bij de dokters en soms onoverkomelijke technische problemen om het geslacht te wijzigen in dossiers (wat leidt tot een gebrek aan privacy) waren de grootste pijnpunten.[450]

Verzekeringsbedrijven weigeren regelmatig aanvragen van transgenders. Er is anekdotisch bewijs van een transgender in **België** die werd ontheven van een private ziekteonkostenverzekering voor de terugbetaling van hospitalisatiekosten en in **Nederland** zouden verzekeringsbedrijven geweigerd hebben een levensverzekering toe te staan aan transgenders waardoor die moeilijkheden kregen om een hypotheek te financieren.

Zelfmoord

30% van de transgenderrespondenten uit de EuroStudy[451] meldden ten minste één zelfmoordpoging als volwassene. De helft van de transgenders in een andere Zweedse studie verklaarde zelfmoord ten minste één keer in hun leven te hebben overwogen en 21% had het ook daadwerkelijk geprobeerd.[452] In de 'Engendered Penalties'-studie in het **Verenigd Koninkrijk** ondernam 34,4% van de respondenten ten minste één zelfmoordpoging als volwassene.[453]

Goede praktijken: Tijdens een rondetafelgesprek in **België** bleek dat de Universiteit Gent een medisch centrum heeft opgericht waarbij de nadruk ligt op transgenders en dat wordt geleid door chirurgen en therapeuten, maar niet door psychiaters. Het team van dokters werkt op basis van de veronderstelling dat transseksualisme gewoonweg een realiteit is voor sommige mensen. Ze leveren psychiatrische diensten aan transgenders die mentale gezondheidsproblemen hebben door stigma's, angst en andere gerelateerde problemen.[454]

Goede praktijk: In het **Verenigd Koninkrijk** was er een samenwerking tussen het ministerie van Gezondheidszorg en de transgendergemeenschap om een

Vertaling niet geverificerd

[450] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 15

[451] Whittle, S, Turner, L, Combs, R, Rhodes, S (2008) Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care, Brussel: ILGA-Europe, p. 49

[452] Statens Folkshälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI, p. 21f

[453] Whittle, S, Turner, L, Al-Alami M (2007) Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, Wetherby: The Equalities Review, p. 78

[454] Informatie geleverd door Transgender Europe op een consultatief rondetafelgesprek over de strijd tegen homofobie en transfobie in de Europese Unie, juni 2008, Kopenhagen.

reeks pamfletten en gidsen te ontwerpen op papier en op het internet voor alle aspecten van gezondheidszorg voor transgenders. Er is onder meer een gids voor huisartsen, een gids over hormoontherapieën, behandeling van adolescenten en een algemene gids voor transgenders als werknemers en patiënten in de gezondheidssector.[455]

Goede praktijk: In **Duitsland** levert *Transray.com*, het informatiesysteem voor transseksuelen, bijgewerkte informatie uit de transgendergemeenschap. Het is een uitgebreide verzameling die bestaat uit transgenders (4000), kranten (750), afkortingen (200), uitgeverijen, publicaties en artikels (>8000), boeken (800), bloemlezingen (300), radiofragmenten (40), films (250) en conferenties (30).[456]

Sport

Door nieuwe regels voor transgenderatleten op de Olympische Spelen, die gevolgd worden door veel andere sportinstanties, worden transseksuele atleten een aantal jaar geweerd uit de competitie tijdens de loop van het overgangsproces.[457]

De beslissing zal waarschijnlijk de algemene bevinding bevestigen dat transgenders minder aan sport doen dan niet-transgenders. Uit de Zweedse studie bleek dat 29% van de transgenders regelmatig aan sport doet, veel minder dan de homoseksuele (45%) of biseksuele (43%) respondenten en zelfs minder dan de rest van de samenleving.[458] In het Schotse onderzoek naar de ervaringen van transgenders, verklaarde 46% van de respondenten dat ze nog nooit een sport- of vrijetijdsdienst in Schotland hadden gebruikt.[459]

Media

De media ridiculiseert vaak transgenders wat blijk geeft van een gebrek aan kennis over het leven van transgenders.[460] In films worden transgenders afgebeeld als figuurlijke martelaar of machteloos slachtoffer van geweld. Die

Vertaling niet geverifieerd

[455] Informatie geleverd door Transgender Europe op een consultatief rondetafelgesprek over de strijd tegen homofobie en transfobie in de Europese Unie, juni 2008, Kopenhagen.
[456] Informatie geleverd door Transgender Europe op een consultatief rondetafelgesprek over de strijd tegen homofobie en transfobie in de Europese Unie, juni 2008, Kopenhagen.
[457] Cavanagh, S., Sykes, H (2006) Transsexual Bodies at the Olympics: The International Olympic Committee's Policy on Transsexual Athletes at the 2004 Athens Summer Games in: Body & Society, Vol. 12(3): 75-102, p. 78
[458] Statens Folkshälsoinstitut (2005) Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer, Östersund: FHI, p. 28
[459] Scottish Transgender Alliance (2008) Transgender Experiences in Scotland - Research Summary, Edinburgh: Equality Network, p. 19
[460] Op basis van voorbeelden die werden verzameld door Justus Eisfeld

negatieve voorstelling suggereert een zeer exotische en onrealistische kijk op de transgendergemeenschap terwijl sommige aspecten van het leven van transgenders overbenadrukt worden ten koste van de aandacht die zou kunnen gaan naar de bruisende en diverse gemeenschap.[461]

Asielkwesties

Sommige transgenders hebben met succes asiel verkregen in verscheidene lidstaten, hoewel er geen bewijs te vinden is van een gemeenschappelijk beleid. Het is niet bekend of mensen in asielprocedures in staat zijn om toegang te krijgen tot de juiste gezondheidszorg, zoals hormonen en/of chirurgie in het gastland. Het is ook niet bekend of de plaatsing met potentieel transfobe landgenoten een bedreiging vormt voor transgender asielzoekers en of transgender asielzoekers toegang hebben tot de lokale transgendergemeenschap en haar ondersteuningsstructuren.[462]

Meervoudige discriminatie

Een groep transgenders die het risico lopen op meervoudige discriminatie zijn geïmmigreerde transgendervrouwen die werken als prostitué en waarvan wordt vermoed dat een groot deel immigranten zonder papieren zijn. Het gaat hier om een geïsoleerde groep mensen met beperkte middelen en er is maar weinig informatie gekend over hun leefomstandigheden en ervaringen.

Er is ook weinig geweten over de situatie van transgenders met een etnische en/of religieuze minderheidsachtergrond. Wat wel geweten is, is dat veel van de culturele achtergronden kunnen worden omschreven als heteroseksistisch en onbuigzaam wat betreft de perceptie van geslacht waardoor het risico op transfobie groter wordt.[463]

De vooroordelen waarmee transgenders met een handicap worden geconfronteerd, zijn ernstig. Een voorbeeld daarvan is de reactie van de British Paralympic Association op de wet op de geslachtserkenning. De vereniging vroeg een uitzondering omdat ze ernstig bezorgd waren over de bescherming van kwetsbare volwassenen en kinderen en de gevolgen voor de vrijwillige supervisors in de wereld van de gehandicaptensport wat betreft de problemen die zich voordoen met een preoperatieve persoon.[464]

Vertaling niet geverifieerd

[461] E-mailcommunicatie met de directeur van het Dutch Transgender Filmfestival op 14 juni 2008
[462] Justus Eisfeld, (2008), The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States', DIHR, p. 27-28.
[463] Tee, N, Hegarty, P (2006) Predicting Opposition to the Civil Rights of Trans Persons in the United Kingdom, in: Journal of Community & Applied Social Psychology, 16: 70-80, Wiley InterScience
[464] Cavanagh, S., Sykes, H (2006) Transsexual Bodies at the Olympics: The International Olympic Committee's Policy on Transsexual Athletes at the 2004 Athens Summer Games in: Body & Society, Vol. 12(3): 75-102, p. 90

Oudere transgenders werden gemarginaliseerd tijdens hun tienerjaren, als volwassene en in de laatste fase van hun leven. Naarmate de eerste generatie transgenders die in staat waren om een hormonale en/of chirurgische behandeling te ondergaan ouder wordt, rijzen geldige onderzoeksvragen over de langetermijneffecten van interseksueel hormoongebruik en de behandeling van deze personen in rust- en verzorgingstehuizen. De waardigheid van oudere transgenders, waarvan er veel hun identiteiten verborgen hielden, wordt bedreigd naarmate ze afhankelijker worden van de zorg van andere mensen en, alleen al wegens praktische redenen, kans lopen om uiteindelijk hun genderstatus te moeten onthullen.[465]

Ook kinderen en adolescenten die transgender zijn, worden geconfronteerd met unieke problemen. Kinderen met een niet-conforme genderidentiteit lopen erg veel kans om geconfronteerd te worden met de zware gevolgen van confronterende sancties voor hun gedrag, ongeloof, onderdrukking en verkeerde diagnose.[466]

Transgenders die zich ook identificeren als lesbisch, homoseksueel of biseksueel worden geconfronteerd met dezelfde vooroordelen waarmee andere LHB's worden geconfronteerd in de maatschappij, naast de vele soorten misbruik waarmee ze al te maken krijgen. Daarnaast wordt hun seksuele geaardheid vaak niet ten volle beseft of wordt het verward met hun genderidentiteit. Aanvaarding binnen LHB-groepen kan erg verschillen naargelang de groep. Hoewel travestitisme al lang deel uitmaakt van de homocultuur in veel landen,[467] worden transseksuele mannen en vrouwen vaak nauwelijks aanvaard.

Goede praktijken: In **Duitsland** is er een website voor jonge transgenders, hun familieleden en vrienden met als naam 'Young T – Where you're always welcome!' die informatie levert, ervaringen uitwisselt met mensen in gelijksoortige situaties en jonge transgenders helpt om vrienden te vinden.[468]

Goede praktijk: In het **Verenigd Koninkrijk** publiceerde *Age Concern* een boekje 'Planning for later life – transgender people'.[469]

Vertaling niet geverifieerd

[465] Witten, T, Whittle, S (2004) TransPanthers: The Greying of Transgender and the Law, Deakin Law Review, Vol. 9 Nr. 2, 2004

[466] Justus Eisfeld, (2008), The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States', DIHR, p. 32

[467] Brooks, R (2000) 'Cross-Dressing in Bulgaria: Gay-Identity, Post-Communist Fear, and Magical Love', beschikbaar op http://bad.eserver.org/issues/2000/50/brooks.html (22.05.2008)

[468] Informatie geleverd door Transgender Europe op een consultatief rondetafelgesprek over de strijd tegen homofobie en transfobie in de Europese Unie, juni 2008, Kopenhagen.

[469] Zie http://www.ageconcern.org.uk/AgeConcern/equality_human_rights_policy.asp (13.06.2008)

Conclusies

LHBT's worden geconfronteerd met homofobie, transfobie en discriminatie in verschillende vormen, inclusief directe en indirecte discriminatie en homofobe en transfobe pesterijen en intimidatie. Dat neemt vaak de vorm aan van vernederende of denigrerende uitlatingen, scheldpartijen, beledigingen of het gebruik van grove taal. Bovendien werden gevallen van verbale en fysieke aanvallen tegen LHBT's waargenomen in alle lidstaten.

Dat heeft op verschillende manieren een invloed op het leven van LHBT's. Al van in de jongste groepen op school worden denigrerende woorden gebruikt voor homo's en lesbiennes. Op de werkvloer kan intimidatie een alledaags verschijnsel zijn. Relaties hebben vaak niet de mogelijkheid om elkaar te erkennen als volledig wettelijke partners. In bejaardentehuizen is men zich soms niet bewust van de noden van LHBT's.

Er werden negatieve houdingen geïdentificeerd ten aanzien van LHBT's in alle lidstaten van de Europese Unie. Sommige Europese burgers geven te kennen dat ze zich niet op hun gemak zouden voelen met een homoseksueel als vriend, collega of buur. Sommigen zouden zich ook niet op hun gemak voelen als een familielid een relatie zou aangaan met een transgender. Sommigen vinden dat LHBT's niet geschikt zijn om te werken als leerkracht. Sommigen vinden dat LHBT's niet zichtbaar mogen zijn op openbare plaatsen. En sommigen geloven dat homoseksualiteit een ziekte is die medisch moet worden behandeld.

Gebrek aan zichtbaarheid en de omvang van discriminatie

Het rapport toont aan dat de 'onzichtbaarheid' van LHBT's in verschillende sectoren van de Europese samenleving een prangend probleem is. Het feit dat veel LHBT's niet openlijk spreken over hun status kan betekenen dat incidenten van ervaren of waargenomen discriminatie niet worden gereflecteerd in de statistieken of niet tot bij de autoriteiten geraken omdat ze niet worden gerapporteerd of ingediend als onderdeel van een klacht voor juridische evaluatie.

Bovendien toont deze studie aan dat veel LHBT's een *strategie* hanteren van onzichtbaarheid wegens, onder meer, de angst voor homofobie, transfobie en discriminatie. Deze strategie, en een gebrek aan kennis over de rechten, zorgt er ook weer voor dat LHBT's incidenten en discriminatie niet melden.

Dat beeld komt overeen met de bevindingen van de meeste nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling waaruit blijkt dat het aantal gemelde gevallen van discriminatie op grond van seksuele geaardheid laag is ten aanzien van andere redenen voor discriminatie. Die factoren dragen ertoe

Vertaling niet geverifieerd

bij dat discriminatie ten aanzien van LHBT's minder zichtbaar is en de omvang moeilijk te bepalen.

Homofobie, transfobie en discriminatie werden in deze studie geïdentificeerd als een verschijnsel waardoor het LHBT-burgers onmogelijk wordt gemaakt om ten volle deel te nemen aan het sociale en politieke leven.

Het rapport toont aan dat LHBT's worden benadeeld door discriminatie en homofobie op alle domeinen van het sociale leven, bijvoorbeeld:

- Haatmisdrijven ten aanzien van LHBT's zijn een wijdverspreid verschijnsel dat LHBT's op verschillende manieren beïnvloedt in alle lidstaten. De lage meldingsgraad zorgt voor een gebrek aan samenhang tussen de officiële cijfers en de eigenlijke haatincidenten.

- De laatste jaren hebben verboden of administratieve obstakels de organisatie van vreedzame, openbare LHBT-demonstraties in sommige lidstaten onmogelijk gemaakt en werden verschillende incidenten van gewelddadige aanvallen gemeld op LHBT-optochten en -demonstraties.

- Er worden voorbeelden van homofoob taalgebruik gevonden in de media, soms geuit door prominente politieke of religieuze figuren.

- LHBT-gezinnen worden geconfronteerd met unieke uitdagingen door sociale stigma's en het gebrek aan institutionele erkenning van hun relaties.

- LHBT's worden op verschillende manieren geconfronteerd met homofobie en discriminatie op de arbeidsmarkt: directe discriminatie, intimidatie, pesterijen, belachelijk gemaakt worden en sociaal uitgesloten worden.

- Incidenten van pesterijen en van LHBT's komen voor in scholen in heel Europa, niet het minst in de vorm van verbale homofobie waarbij woorden voor homoseksuele mannen, lesbiennes of transgenders worden gebruikt als negatieve termen.

- Er zijn gevallen van discriminatie ten aanzien van LHBT's in de gezondheidszorg. De negatieve ervaringen omvatten het bestempelen van de seksuele geaardheid als een stoornis of ziekte en de veronderstelling dat cliënten of patiënten heteroseksueel zijn.

- LHBT's ondervinden specifieke moeilijkheden tijdens de asielprocedure.

Gebrek aan gegevens en onderzoek

Officiële statistische gegevens

Vertaling niet geverifieerd

Slechts in een paar lidstaten worden officiële gegevens over discriminatie verzameld en enkel binnen enkele specifieke gebieden:

- Strafrecht (homofobe haatmisdrijven en haatdragende taal): gegevens over het aantal politierapporten of rechtbankbeslissingen worden bijgehouden in **Litouwen**, het **Verenigd Koninkrijk** en **Zweden**. In de andere 24 lidstaten worden geen gegevens verzameld.

- Werkgelegenheidsrichtlijn: Gegevens over het aantal klachten van discriminatie op grond van seksuele geaardheid worden bijgehouden in **Oostenrijk**, **Tsjechië**, **Cyprus**, **Estland**, **Hongarije**, **Letland**, **Litouwen**, **Nederland**, **Roemenië** en **Zweden**. In de andere 17 lidstaten zijn geen statistische gegevens beschikbaar.

- Asiel toekennen: Gegevens over het aantal LHBT's dat asiel/aanvullende bescherming krijgt wegens vervolging op grond van seksuele geaardheid zijn beschikbaar in **Oostenrijk**, **België**, **Cyprus, Letland en Estland**. In de andere 22 lidstaten zijn geen statistische gegevens beschikbaar.

Het is duidelijk dat meldingssystemen voor de nationale vergaring van officiële gegevens ontbreken of onvoldoende zijn in de meeste lidstaten.

Een grote gegevenskloof

Er is een groot gebrek aan zowel academisch onderzoek als onofficiële ngo-gegevens met betrekking tot homofobie, transfobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit in vele lidstaten en op EU-niveau. Bestaande gegevens uit onderzoek dat werd uitgevoerd in verschillende nationale contexten zijn gebaseerd op verschillende methodologieën waardoor het moeilijk is om een vergelijkende analyse te maken van de omvang van discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit in de hele EU op alle vlakken met betrekking tot LHBT's.

De gegevenskloof toont aan dat er een groot gebrek is aan kwantitatief en kwalitatief onderzoek en statistische gegevens over alle thema's die in dit rapport worden behandeld. Het domein dat blijkbaar het vaakst wordt onderzocht, is dat van *houdingen ten aanzien van LHBT's*. De domeinen *haatmisdrijf en haatdragende taal*, *toegang tot gezondheidszorg*, *arbeidsmarkt* en *onderwijs*, kregen wel enige aandacht van onderzoekers in enkele lidstaten. Daarentegen worden *transgenderkwesties*, *meervoudige discriminatie*, *geloof*, *vrijheid van vergadering*, *asiel* en *sport* blijkbaar nauwelijks onderzocht in de lidstaten.

Vertaling niet geverifieerd

Bijlage 1 Auteurs landenrapporten

Land	Naam
België	Alexis Dewaele en David Paternotte
Bulgarije	Milena Dimitrova, onderzoeker, Agency for Social and Market Research
Cyprus	Nicos Trimikliniotis, assistant-professor & directeur, Centre for the study of Migration, Inter-ethnic & Labour Relations van de Universiteit van Nicosia (Intercollege), en Stavros Stavrou Karayanni
Denemarken	Mads Ted Drud-Jensen, socioloog
Duitsland	Dominic Frohn en Patrick Stärke
Estland	Agnes Alvela
Finland	Kati Mustola, professor sociologie, Universiteit van Helsinki
Frankrijk	Natacha Chetcuti
Griekenland	Miltos Pavlou

Vertaling niet geverifieerd

Hongarije	Judit Takács, doctor, Hongaarse Academie van Wetenschappen
Ierland	Judy Walsh, docente recht en hoofd Equality Studies aan het University College Dublin, en Ad Astra-onderzoeker Catherine Conlon van het University College Dublin
Italië	Chiara Bertone, onderzoeker en docente, Università del Piemonte Orientale
Letland	Victor Makarov
Litouwen	Arturas Tereskinas, hoogleraar sciologie, Vytautas Magnus-universiteit
Luxemburg	Christel Baltes-Loehr, hoogleraar, Roby Antony, Pia Back, Marion Huss, Adrienne Ouafo en Sandy Vitali
Malta	Marceline Naudi, doctor
Nederland	Projectteam
Oostenrijk	Gudrun Hauer en Kurt Krickler
Polen	Ireneusz Krzeminski, professor, Universiteit van Warschau
Portugal	Teresa Líbano Monteiro, onderzoeker en assistent-professor, Verónica Policarpo, doctoraalstudent, en Francisco Vieira da Silva, onderzoeker,

Vertaling niet geverifieerd

	Instituut voor Sociale Wetenschappen, Universiteit van Lissabon
Roemenië	Florin Buhuceanu, voorzitter van de ngo voor LHBT's Accept
Slovenië	Roman Kuhar, assistent-professor, Peace Institute, Ljubljana
Slowakije	Paula Jojart, onderzoeker, Comenius-universiteit, en Roman Kollárik
Spanje	Kerman Calvo
Tsjechië	Olga Pechová, doctor in psychologie, en Martina Stepánková, advocate
Verenigd Koninkrijk	Surya Monro, sociaal onderzoeker
Zweden	Ulrika Westerlund, journaliste en vicevoorzitter van RFSL

Vertaling niet geverifieerd

Bijlage 2 Elektronische enquête onder betrokkenen

Inleiding

Vergelijkende studie over discriminatie van LHBT's in de Europese Unie

Deze vragenlijst maakt deel uit van een vergelijkende studie over discriminatie van lesbiennes, homo's, biseksuelen en transseksuelen (LHBT's) in de Europese Unie. De vragenlijst bestaat uit een aantal vragen op basis van het vakgebied van uw organisatie.

De vragenlijst bestaat uit drie delen.

1. Om uw organisatie te beschrijven

2. Om een evaluatie te verkrijgen van de huidige situatie inzake discriminatie en ongelijke behandeling van LHBT's in uw land.

3. Om een overzicht te krijgen van het werk dat wordt uitgevoerd door ngo's, nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling en overheidsorganisaties met betrekking tot discriminatie en ongelijke behandeling van LHBT's.

Uit naam van DIHR en COWI danken wij u voor het invullen van de vragenlijst.

Om door te gaan met de vragenlijst, klikt u op de knop 'Start interview'.

Vragen over de aard van uw organisatie.

1. Geef aan in welk land uw organisatie zich bevindt?

- ❑ Oostenrijk
- ❑ Finland
- ❑ België
- ❑ Bulgarije
- ❑ Cyprus
- ❑ Tsjechië
- ❑ Denemarken
- ❑ Frankrijk
- ❑ Luxemburg
- ❑ Zweden
- ❑ Spanje

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ Slovenië
- ❑ Slowakije
- ❑ Roemenië
- ❑ Portugal
- ❑ Polen
- ❑ Estland
- ❑ Malta
- ❑ Verenigd Koninkrijk
- ❑ Litouwen
- ❑ Letland
- ❑ Italië
- ❑ Ierland
- ❑ Hongarije
- ❑ Griekenland
- ❑ Duitsland
- ❑ Nederland

2. Geef aan om wat voor type organisatie het gaat

- ❑ Overheidsinstantie (tenzij het een nationaal orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling is)
- ❑ Nationaal orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling
- ❑ Niet-gouvernementele organisatie (ngo)

Vragen over de aard van uw organisatie.
[deze vraag is enkel gericht aan ngo's]

3. Geef de doelgroep(en) op van de organisatie

- ❑ Homoseksuelen
- ❑ Lesbiennes
- ❑ Biseksuelen
- ❑ Transgenders

[deze vraag is enkel gericht aan niet-ngo's]

4. Geef de interessegebieden van de organisatie op

- ❑ Strafrecht (bijv. haatmisdrijven)
- ❑ Familiale en sociale kwesties
- ❑ De arbeidsmarkt
- ❑ Asiel en gezinshereniging
- ❑ Onderwijs
- ❑ Gezondheidsdienst
- ❑ Geloof
- ❑ Sport
- ❑ Media
- ❑ Transgenderkwesties
- ❑ Andere (open tekstveld)

Algemene mening

Uw beoordeling van de opinie van het grote publiek ten aanzien van LHBT's.

Vertaling niet geverifieerd

Geef uw beoordeling op van het algemene aanvaardingsniveau van LHBT's in uw land.

5. Lesbiennes

- ❑ 1. Geen aanvaarding
- ❑ 2. Aanvaard door een minderheid
- ❑ 3. Aanvaard door de helft van de bevolking
- ❑ 4. Aanvaard door een meerderheid
- ❑ 5. Volledig aanvaard
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

6. Homoseksuelen

- ❑ 1. Geen aanvaarding
- ❑ 2. Aanvaard door een minderheid
- ❑ 3. Aanvaard door de helft van de bevolking
- ❑ 4. Aanvaard door een meerderheid
- ❑ 5. Volledig aanvaard
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

7. Biseksuelen

- ❑ 1. Geen aanvaarding
- ❑ 2. Aanvaard door een minderheid
- ❑ 3. Aanvaard door de helft van de bevolking
- ❑ 4. Aanvaard door een meerderheid
- ❑ 5. Volledig aanvaard
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

8. Transgenders

- ❑ 1. Geen aanvaarding
- ❑ 2. Aanvaard door een minderheid
- ❑ 3. Aanvaard door de helft van de bevolking
- ❑ 4. Aanvaard door een meerderheid
- ❑ 5. Volledig aanvaard
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Strafrecht, vrijheid van vergadering/meningsuiting

Uw beoordeling van de kansen voor LHBT's om hun politieke rechten in te roepen en deel te nemen aan het openbare leven.

9. Geef uw beoordeling op van de kansen voor LHBT's om hun belangen **in zaken met betrekking tot vrijheid van vergadering en meningsuiting uit te drukken/kenbaar te maken ten opzichte van niet-LHBT's. (bijv. bij het**

Vertaling niet geverifieerd

plannen van en deelnemen aan optochten, het uitdrukken van een mening in de media, het tot stand brengen van samenwerkingsvormen).

- ❑ 1. Geen kansen
- ❑ 2. Weinig kansen
- ❑ 3. Enkele kansen
- ❑ 4. Veel kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

10. Duid aan of er in uw land officiële regels, richtsnoeren, enz. zijn die in het bijzonder **LHBT's verhinderen om hun recht op vrijheid van vergadering of meningsuiting uit te oefenen (in sommige Europese landen is het voor bepaalde politieke groepen verboden om protestmarsen te houden of zich kandidaat te stellen voor een politiek ambt wegens speciale wetgeving).**

- ❑ Ja
- ❑ Nee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

11. Indien ja, kunt u de naam van de wet of procedure noteren?

- ❑ Geef tekst in

Strafrecht, vrijheid van vergadering

Uw beoordeling van de kansen voor LHBT's om hun politieke rechten in te roepen en deel te nemen aan het openbare LHBT-leven.

Geef uw beoordeling van de erkenning van LHBT's als gelijkwaardige deelnemers op het politieke toneel van uw land (bijv. verkiesbaarheid als politicus van iemand die openlijk homo, lesbisch, biseksueel of transgender is)

12. Lesbiennes

- ❑ 1. Niet erkend
- ❑ 2. Enigszins erkend
- ❑ 3. Door de meesten erkend
- ❑ 4. Bijna door iedereen erkend
- ❑ 5. Volledig erkend
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

13. Homoseksuelen

- ❑ 1. Niet erkend
- ❑ 2. Enigszins erkend
- ❑ 3. Door de meesten erkend
- ❑ 4. Bijna door iedereen erkend
- ❑ 5. Volledig erkend

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

14. Biseksuelen

- ❑ 1. Niet erkend
- ❑ 2. Enigszins erkend
- ❑ 3. Door de meesten erkend
- ❑ 4. Bijna door iedereen erkend
- ❑ 5. Volledig erkend
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

15. Transgenders

- ❑ 1. Niet erkend
- ❑ 2. Enigszins erkend
- ❑ 3. Door de meesten erkend
- ❑ 4. Bijna door iedereen erkend
- ❑ 5. Volledig erkend
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Strafrecht, juridische bescherming
Uw beoordeling van de juridische status van LHBT's in uw land

Geef uw beoordeling van de mate van juridische bescherming van LHBT's tegen discriminatie/ongelijke behandeling.

16. Sociale wetten (bijv. gelijkwaardige toegang tot sociale voordelen).

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

17. Arbeidswetgeving (bijv. gebrek aan werknemersvoordelen voor partners van hetzelfde geslacht)

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Vertaling niet geverifieerd

18. Eigendomswetgeving (bijv. geen recht hebben om bepaalde zaken te bezitten of te kopen)

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

19. Religiewetgeving (bijv. wettelijke bestraffing voor beperkingen **op de toegang tot bepaalde kerkrituelen)**

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

20. Gezinswetgeving (bijv. bepaalde wetten zijn enkel van toepassing **op heteroseksuele koppels waardoor koppels van hetzelfde geslacht op een andere manier worden behandeld)**

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

21. Belastingwetgeving (bijv. bepaalde belastingvoordelen zijn enkel van toepassing op heteroseksuele relaties **en niet op andere)**

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

22. Politieke rechten (bijv. vrijheid van vergadering en het recht op gelijkwaardige toegang tot openbare financiering van politieke activiteiten).

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

23. Immigratiewetgeving (bijv. de erkenning van vervolging op grond van seksuele geaardheid als reden **voor asiel)**

- ❑ 1. Geen bescherming
- ❑ 2. Weinig bescherming
- ❑ 3. Enige bescherming
- ❑ 4. Goede bescherming
- ❑ 5. Sterke bescherming
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Strafrecht, haatmisdrijven

Uw beoordeling van de status van LHBT's met betrekking tot intimidatie en aanvallen op grond van seksuele geaardheid in uw land (de zogeheten haatmisdrijven)

24. Geef uw beoordeling van het aantal **aanvallen en incidenten van intimidatie wegens seksuele geaardheid.**

- ❑ 1. Geen/laag aantal
- ❑ 2. Enigszins laag aantal
- ❑ 3. Gemiddeld aantal
- ❑ 4. Enigszins hoog aantal
- ❑ 5. Hoog aantal
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Uw beoordeling van de status van LHBT's met betrekking tot intimidatie en aanvallen op grond van seksuele geaardheid (de zogeheten haatmisdrijven)

25. Geef uw beoordeling van hoe **relevant overheidsinstanties haatmisdrijven ten aanzien van LHBT's inschatten in vergelijking met aanvallen op andere mensen.**

- ❑ 1. Nemen het probleem niet ernstig
- ❑ 2. Nemen het een beetje ernstig
- ❑ 3. Nemen het enigszins ernstig
- ❑ 4. Nemen het ernstig
- ❑ 5. Nemen het zeer ernstig
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Familiale en sociale kwesties

Uw beoordeling van de situatie van LHBT's inzake familie- en sociaalgerelateerde kwesties.

Vertaling niet geverifieerd

26. Geef aan of het in uw land mogelijk is om een publiekelijk erkend en geregistreerd partnerschap aan te gaan met iemand van hetzelfde geslacht.

- ❑ Ja
- ❑ Nee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

27. Geef uw beoordeling van de mate van administratieve en procedurele obstakels/moeilijkheden bij het samenleven in een niet publiekelijk erkende relatie met iemand van hetzelfde **geslacht in uw land (bijv. niet-geregistreerd partnerschap).**

- ❑ 1. Veel obstakels/moeilijkheden
- ❑ 2. Vrij veel obstakels/moeilijkheden
- ❑ 3. Enkele obstakels/moeilijkheden
- ❑ 4. Een paar obstakels/moeilijkheden
- ❑ 5. Geen obstakels/moeilijkheden
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

28. Een partnerschap tussen twee mensen van hetzelfde geslacht kan worden bekrachtigd door of wordt erkend door: (bijv. is er een wet die het toestaat en het als geldig beschouwt in eigen termen) (meerdere antwoorden mogelijk).

- ❑ Een algemene wet
- ❑ Een speciale wet
- ❑ Andere (bijv. gemeentelijk), indien ja, geef aan hieronder
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

29. Geef uw beoordeling over het feit of overheidsinstanties dezelfde toegang tot openbare diensten **bieden aan koppels van hetzelfde geslacht tegenover heterokoppels (bijv. met betrekking tot de erkenning van partners van hetzelfde geslacht in scholen of ziekenhuizen).**

- ❑ 1. Geen/moeilijke toegang
- ❑ 2. Enigszins moeilijke toegang
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van toegang
- ❑ 4. Enigszins goede toegang
- ❑ 5. Goede toegang
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

[Enkel voor ngo's:]

De arbeidsmarkt

Uw beoordeling van LHBT's met betrekking tot de kansen op de arbeidsmarkt.

Vertaling niet geverifieerd

30. Geef uw beoordeling van de gelijke kansen bij het zoeken naar werk bij lesbiennes, homoseksuelen en biseksuelen tegenover heteroseksuelen (bijv. is het bekendmaken van de seksuele geaardheid van de sollicitant een nadeel om de baan te krijgen in vergelijking met een heteroseksuele sollicitant).

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

31. Geef uw beoordeling van de gelijke kansen bij het zoeken naar werk bij transgenders tegenover heteroseksuelen (bijv. zal iemand die openlijk transgender is, geconfronteerd worden met nadelen om de baan te krijgen in vergelijking met anderen).

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Geen uw beoordeling van de gelijkheid van kansen om promotie te maken op het werk als LHBT in vergelijking met een niet-LHBT.

32. Lesbiennes

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

33. Homoseksuelen

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

34. Biseksuelen

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

35. Transgenders

- ❑ 1. Ongelijke kansen
- ❑ 2. Enigszins ongelijke kansen
- ❑ 3. Ongeveer gelijke kansen
- ❑ 4. Redelijk gelijke kansen
- ❑ 5. Gelijke kansen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Geef uw beoordeling van het niveau van gelijk loon (vergoeding, inclusief voordelen en partnervoordelen) voor gelijk werk voor LHBT's in vergelijking met niet-LHBT's.

36. Lesbiennes

- ❑ 1. Ongelijk loon
- ❑ 2. Enigszins ongelijk loon
- ❑ 3. Ongeveer gelijk loon
- ❑ 4. Redelijk gelijk loon
- ❑ 5. Gelijk loon
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

37. Homoseksuelen

- ❑ 1. Ongelijk loon
- ❑ 2. Enigszins ongelijk loon
- ❑ 3. Ongeveer gelijk loon
- ❑ 4. Redelijk gelijk loon
- ❑ 5. Gelijk loon
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

38. Biseksuelen

- ❑ 1. Ongelijk loon
- ❑ 2. Enigszins ongelijk loon
- ❑ 3. Ongeveer gelijk loon
- ❑ 4. Redelijk gelijk loon
- ❑ 5. Gelijk loon
- ❑ Weet niet

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

39. Transgenders

- ❑ 1. Ongelijk loon
- ❑ 2. Enigszins ongelijk loon
- ❑ 3. Ongeveer gelijk loon
- ❑ 4. Redelijk gelijk loon
- ❑ 5. Gelijk loon
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Asiel en gezinshereniging

Uw beoordeling van LHBT's met betrekking tot asiel en gezinshereniging.

40. Geef uw beoordeling van het algemene bewustzijn bij overheidsinstanties van LHBT's die asiel aanvragen en koppels van hetzelfde geslacht die gezinshereniging nastreven.

- ❑ 1. Geen/laag niveau van bewustzijn
- ❑ 2. Enigszins bewust
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van bewustzijn
- ❑ 4. Enigszins goed bewust
- ❑ 5. Algemeen bewust
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

41. Wat is uw beoordeling van de relevantie die overheidsinstanties hechten aan LHBT**-asielzoekers die erkend willen worden als vluchteling?**

- ❑ 1. Geen relevantie
- ❑ 2. Een beetje relevantie
- ❑ 3. Redelijk wat relevantie
- ❑ 4. Enigszins hoge mate van relevantie
- ❑ 5. Hoge mate van relevantie
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

[enkel voor ngo's]

42. Geef uw beoordeling van het belang van speciale aandacht in de LHBT-gemeenschap voor LHBT-asielzoekers en koppels van hetzelfde geslacht die gezinshereniging nastreven**.**

- ❑ 1. Niet belangrijk
- ❑ 2. Enigszins belangrijk
- ❑ 3. Redelijk belangrijk
- ❑ 4. Belangrijk

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ 5. Zeer belangrijk
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Onderwijs
Uw beoordeling van LHBT's met betrekking tot onderwijskwesties.
Geef uw beoordeling van het aanvaardingsniveau ten aanzien van LHBT's **door schoolpersoneel** in scholen van de volgende onderwijsniveaus:

43. Lagere school (basisschool 0-9 jaar)
- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

44. Hoger secundair onderwijs (bijv. gymnasium)
- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

45. Postsecundair niet-tertiair onderwijs (kortere opleidingen van 0,5-2 jaar)
- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

46. Tertiair onderwijs niveau B (beroepsopleiding/professionele opleiding van 3-4 jaar)
- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Vertaling niet geverifieerd

47. Tertiair onderwijs niveau A (universiteitsopleiding of onderzoek van 3-8 jaar)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Geef uw beoordeling van het aanvaardingsniveau ten aanzien van LHBT's **door andere studenten** in scholen van de volgende onderwijsniveaus:

48. Lagere school (basisschool 0-9 jaar)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

49. Hoger secundair onderwijs (bijv. gymnasium)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

50. Postsecundair niet-tertiair onderwijs (kortere opleidingen van 0,5-2 jaar)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

51. Tertiair onderwijs niveau B (beroepsopleiding/professionele opleiding van 3-4 jaar)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

52. Tertiair onderwijs niveau A (universiteitsopleiding of onderzoek van 3-8 jaar)

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Geef uw beoordeling van de mate waarin **schoolcurricula** LHBT-gerelateerde kwesties in overweging nemen op de volgende onderwijsniveaus:

53. Lagere school (basisschool 0-9 jaar)

- ❑ 1. Houden er geen rekening mee
- ❑ 2. Houden er weinig rekening mee
- ❑ 3. Houden er redelijk goed rekening mee
- ❑ 4. Houden er goed rekening mee
- ❑ 5. Houden er zeer goed rekening mee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

54. Hoger secundair onderwijs (bijv. gymnasium)

- ❑ 1. Houden er geen rekening mee
- ❑ 2. Houden er weinig rekening mee
- ❑ 3. Houden er redelijk goed rekening mee
- ❑ 4. Houden er goed rekening mee
- ❑ 5. Houden er zeer goed rekening mee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

55. Postsecundair niet-tertiair onderwijs (kortere opleidingen van 0,5-2 jaar)

- ❑ 1. Houden er geen rekening mee
- ❑ 2. Houden er weinig rekening mee
- ❑ 3. Houden er redelijk goed rekening mee
- ❑ 4. Houden er goed rekening mee
- ❑ 5. Houden er zeer goed rekening mee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Vertaling niet geverifieerd

56. Tertiair onderwijs niveau B (beroepsopleiding/professionele opleiding van 3-4 jaar)

- ❑ 1. Houden er geen rekening mee
- ❑ 2. Houden er weinig rekening mee
- ❑ 3. Houden er redelijk goed rekening mee
- ❑ 4. Houden er goed rekening mee
- ❑ 5. Houden er zeer goed rekening mee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

57. Tertiair onderwijs niveau A (universiteitsopleiding of onderzoek van 3-8 jaar)

- ❑ 1. Houden er geen rekening mee
- ❑ 2. Houden er weinig rekening mee
- ❑ 3. Houden er redelijk goed rekening mee
- ❑ 4. Houden er goed rekening mee
- ❑ 5. Houden er zeer goed rekening mee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Gezondheidsdienst

Uw beoordeling van LHBT's met betrekking tot gezondheidssector.

58. Geef uw beoordeling van de algemene houding van gezondheidspersoneel ten aanzien van de specifieke noden van LHBT's (bijv. lesbiennes die kunstmatige inseminatie wensen of de erkenning van partners van hetzelfde geslacht als naasten/familieleden).

- ❑ 1. Negatieve houding
- ❑ 2. Enigszins negatieve houding
- ❑ 3. Gemiddelde houding
- ❑ 4. Enigszins positieve houding
- ❑ 5. Positieve houding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

59. Geef uw beoordeling van de algemene houding van gezondheidsmedewerkers ten aanzien van homoseksuele mannen die besmet zijn met hiv/aids.

- ❑ 1. Negatieve houding
- ❑ 2. Enigszins negatieve houding
- ❑ 3. Gemiddelde houding
- ❑ 4. Enigszins positieve houding
- ❑ 5. Positieve houding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Geloof

Vertaling niet geverifieerd

Uw beoordeling van de erkenning van LHBT's in de belangrijkste godsdiensten.

60. Een partnerschap tussen twee mensen van hetzelfde geslacht kan worden bekrachtigd door of wordt erkend door: (bijv. is er een godsdienst die het toestaat en het als geldig beschouwt in eigen termen) (meerdere antwoorden mogelijk).

- ❑ Nationale godsdienst van mijn land
- ❑ Andere godsdiensten in mijn land
- ❑ Weet niet/Niet relevant

Sport

Uw beoordeling van LHBT's in de sport

61. Geef uw beoordeling van de mate waarin LHBT's openlijk hun seksuele geaardheid kunnen beleven tijdens het uitoefenen van een sport in een private omgeving.

- ❑ 1. Geen mogelijkheden
- ❑ 2. Laag niveau van mogelijkheden
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van mogelijkheden
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van mogelijkheden
- ❑ 5. Hoog niveau van mogelijkheden
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

62. Geef uw beoordeling van het aanvaardingsniveau van mensen die openlijk LHBT zijn met betrekking tot het uitoefenen van een sport.

- ❑ 1. Geen/laag niveau van aanvaarding
- ❑ 2. Laag niveau van aanvaarding
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van aanvaarding
- ❑ 4. Enigszins hoog niveau van aanvaarding
- ❑ 5. Hoog niveau van aanvaarding
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Media

Uw beoordeling van de behandeling van LHBT's door openbare media (televisie, kranten, websites van openbare zenders, internet, enz.).

63. Geef uw beoordeling van de behandeling van LHBT's in de media in het algemeen.

- ❑ 1. Negatieve behandeling
- ❑ 2. Enigszins negatieve behandeling
- ❑ 3. Neutrale behandeling
- ❑ 4. Enigszins positieve behandeling
- ❑ 5. Positieve behandeling
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Vertaling niet geverifieerd

64. Geef uw beoordeling van de stereotypering van LHBT's in de media in tegenstelling tot het brengen van een genuanceerde beschrijving.

- ❑ 1. Flagrante stereotypering
- ❑ 2. In zekere mate stereotyperend
- ❑ 3. Even stereotyperend als genuanceerd
- ❑ 4. Enigszins genuanceerde beschrijvingen
- ❑ 5. Genuanceerde beschrijvingen
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Transgenderkwesties

Uw beoordeling van de situatie van transgenders.

65. Geef uw beoordeling van het algemeen publiek bewustzijn van transgenders**.**

- ❑ 1. Geen/laag niveau van bewustzijn
- ❑ 2. Enigszins bewust
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van bewustzijn
- ❑ 4. Enigszins goed bewust
- ❑ 5. Algemeen bewust
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

66. Geef uw beoordeling van het bewustzijn bij overheidsinstanties van transgenders.

- ❑ 1. Geen/laag niveau van bewustzijn
- ❑ 2. Enigszins bewust
- ❑ 3. Gemiddeld niveau van bewustzijn
- ❑ 4. Enigszins goed bewust
- ❑ 5. Algemeen bewust
- ❑ Weet niet

Niet van toepassing/Niet relevant

67. Geef aan hoe belangrijk het is dat overheidsinstanties speciale aandacht besteden aan transgenders met betrekking tot het risico op sociale uitsluiting.

- ❑ 1. Niet belangrijk
- ❑ 2. Enigszins belangrijk
- ❑ 3. Redelijk belangrijk
- ❑ 4. Belangrijk
- ❑ 5. Zeer belangrijk
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

68. Geef uw beoordeling van het niveau van discriminatie ten aanzien van transgenders binnen de LHBT-gemeenschap.

Vertaling niet geverifieerd

- ❑ 1. Hoog niveau
- ❑ 2. Enigszins hoog niveau
- ❑ 3. Gemiddeld niveau
- ❑ 4. Enigszins laag niveau
- ❑ 5. Geen/laag niveau
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

69. Geef uw beoordeling van de mate waarin u transgenders als een afzonderlijke subgroep beschouwt bij de activiteiten van uw organisatie.

- ❑ 1. Niet
- ❑ 2. In kleine mate
- ❑ 3. In enige mate
- ❑ 4. In redelijke mate
- ❑ 5. In hoge mate
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

Over het werk van uw organisatie op het vlak van homofobie en discriminatie

Het doel voor ons is om gegevens te verzamelen over het werk dat in Europa wordt gedaan op het vlak van homofobie en discriminatie op grond van seksuele geaardheid.

70. Heeft uw organisatie een vorm van **geschreven verklaringen, evaluaties of rapporten over de huidige toestand met betrekking tot LHBT's?**

- ❑ Ja
- ❑ Nee
- ❑ Weet niet
- ❑ Niet van toepassing/Niet relevant

71. Noem enkele van de domeinen die worden vermeld in de geschreven verslagen.

- ❑ Algemene mening
- ❑ De arbeidsmarkt
- ❑ Etnische minderheden
- ❑ Familiale en sociale kwesties
- ❑ Vrijheid van vergadering
- ❑ Strafrecht
- ❑ Haatmisdrijven
- ❑ Onderwijs
- ❑ Gezondheidsdienst
- ❑ Sport
- ❑ Media
- ❑ Transgenderkwesties
- ❑ Andere (geef ander relevant domein op)

Vertaling niet geverifieerd

72. Geef indien mogelijk enkele **van de titels van de verklaringen, evaluaties of rapporten over de vermelde domeinen.**

- ❑ Geef tekst in

73. Als u voorbeelden hebt van goede praktijken in/door uw organisatie, schrijf die dan hieronder neer (bijv. opleiding van ambtenaren in minderheidskwesties of antidiscriminatie-initiatieven over seksuele geaardheid**). Als u geen opmerkingen hebt, laat dan de ruimte leeg.**

- ❑ Geef tekst in

74. Als u verder nog opmerkingen hebt over discriminatie van LHBT's die specifiek voor uw land relevant zijn, schrijf die dan hieronder neer. Als u geen opmerkingen hebt, laat dan de ruimte leeg.

- ❑ Geef tekst in

[antwoord enkel indien ngo of orgaan voor de bevordering van gelijke behandeling]

75. DIHR en COWI zouden u graag een bezoek brengen in maart/april. Als er onderwerpen zijn die u graag met ons wilt bespreken, noteer die dan hieronder.

- ❑ Geef tekst in

76. Als u verder **nog opmerkingen heeft over de enquête, noteer die dan hieronder.**

- ❑ Geef tekst in

Druk op de knop 'Volgende' om de antwoorden op te slaan en de vragenlijst te sluiten.

Hartelijk dank voor uw bijdrage aan de enquête

Vertaling niet geverifieerd